

Літаратурна Мастацтва

Выдаецца з 1932 г.
№ 51 (2630)
ПЯТНІЦА
22
снежня 1972 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАУ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ

Цана 8 кап.

Мінск. Помнік Ул. І. Леніну.

Фота Ул. КРУКА.

У гонар
пяцідзесяцігоддзя
ўтварэння СССР
учора ў Маскве,
у Крамлёўскім
палацы з'ездаў
адкрылася сумеснае
ўрачыстае
пасяджэнне
Цэнтральнага
Камітэта
Камуністычнай
партыі Савецкага
Саюза,
Вярхоўнага
Савета Саюза
Савецкіх
Сацыялістычных
Рэспублік
і Вярхоўнага Савета
Расійскай Савецкай
Федэратыўнай
Сацыялістычнай
Рэспублікі.
На пасяджэнні
з дакладам
«Аб
пяцідзесяцігоддзі
Саюза Савецкіх
Сацыялістычных
Рэспублік»
выступіў
Генеральны сакратар
ЦК КПСС
Леанід Ільіч
Брэжнеў.

САВЕЦКІ САЮЗ УВАСАБЛЯЕ У САБЕ НЕБЫВАЛЫЯ РАНЕЙ У ГІСТОРЫІ АДНОСІНЫ АДЗІНСТВА І ДРУЖБЫ СВАБОДНЫХ НАРОДАУ. ГЭТАЯ ДРУЖБА—АДНА З НАЙВЯЛІКШЫХ ЗАВАЁУ САЦЫЯЛІЗМУ, МАГУТНАЯ РУХАЮЧАЯ СІЛА САВЕЦКАГА ГРАМАДСТВА, НЕВЫЧЭРПНАЯ КРЫНІЦА ТВОРЧАЙ ДЗЕЙНАСЦІ ПРАЦОЎНЫХ УСІХ НАЦЫЯНАЛЬНАСЦЕЙ СССР У ІМЯ САМАЙ ВЫСАКАРОДНАЙ МЭТЫ—ПАБУДОВЫ КАМУНІЗМУ.

(З Пастановы ЦК КПСС «Аб падрыхтоўцы да 50-годдзя ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік»).

21 снежня ў Крамлёўскім Палацы з'ездаў на сумеснае ўрачыстае пасяджэнне Цэнтральнага Камітэта КПСС, Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета РСФСР, прысвечанае 50-годдзю ўтварэння Саветаў Саюза, сабраліся прадстаўнікі ўсіх народаў і нацыянальнасцей, якія населяюць нашу краіну. Яны прыбылі ў сталіцу з усіх рэспублік і краёў нашай Радзімы, каб адзначыць гістарычную гадавіну — паўвекавы юбілей Саюза ССР. У Крамлёўскім Палацы з'ездаў прысутнічаюць дэлегацыі замежных краін, якія прыбылі на наша свята.

10 гадзін раніцы. Гарачымі, бурнымі апладысмантамі ўдзельнікі ўрачыстага пасяджэння і шматлікія госці сустракаюць таварышаў Л. І. Брэжнева, Г. І. Воранава, В. В. Грышына, А. П. Кірыленку, А. М. Касыгіна, Ф. Д. Кулакова, Д. А. Кунаева, Н. Т. Мазурава, А. Я. Пельшэ, М. В. Падгорнага, Д. С. Паліскага, М. А. Суслава, А. М. Шалейкіна, П. Я. Шэлеста, У. В. Шчарбіцкага, Ю. В. Андронава, П. Н. Дземічова, П. М. Машэрава, Б. М. Панамерова, Ш. Р. Рашыдава, М. С. Саломенцава, Д. Ф. Усцінава, У. І. Далгіх, І. В. Капітонава, Н. Ф. Катусава.

Разам з імі ў прэзідыуме — цёпла сустрачаныя прысутнымі кіраўнікі партыйна-дзяржаўных дэлегацый сацыялістычных краін: таварышы Т. Жыўкаў, Я. Кадар, Чыонг Цынь, Э. Хонекер, Цой Ен Ген, Фідэль Кастра Рус, Ю. Цэдэнбал, Э. Герэк, Н. Чаушэску, Г. Гусак, Р. Дугоніч, кіраўнікі дэлегацый брацкіх партый: таварышы Жорж Маршэ, Эррыка Берлінгуэр, Уільям Каштан, Нгуен Тхі Бін, Алвар Куньял, Курт Бахман, Радней Арысмендзі, Кіс Карлас Прэстэс, Хесус Фарыа, Кнуд Есперсен, Ш. А. Данге, Даларэс Ібаруры, Халед Багдаш, Гэс Хол і Генры Уінстан, Аарне Саарынен.

Тут жа — кіраўнікі запрошаных на святкаванне 50-годдзя Саюза ССР урадавых дэлегацый: прэзідэнт Фінляндскай Рэспублікі Урха Кеканен, віцэ-прэзідэнт Індыі Г. С. Патхат, генеральны сакратар урада Рэспублікі Чылі Эрнан дэль Канто, міністр суднаходства і турызму рэспублікі Шры-Ланка П. Б. Г. Калугала і іншыя.

Выступленне таварыша М. В. Падгорнага

Дарагія таварышы! Паважаныя замежныя госці!

У гэтыя дні народы нашай Радзімы ўрачыста адзначаюць выдатную падзею, сваё вялікае свята — 50-годдзе ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі стварэнне першай у свеце саюзнай шматнацыянальнай дзяржавы працоўных па праву можна лічыць буйнейшай вяхой у гісторыі нашай краіны. Зішчэўшы эксплуатацыю чалавека чалавекам, пакончыўшы з нацыянальнай няроўнасцю і прыгнётам, пралетарская рэвалюцыя адкрыла шлях да згуртавання вызваленых народаў, да аб'яднання Савецкіх рэспублік у маналіты дзяржаўны Саюз.

Прынцыпы дружбы і брацтва, раўнапраўя і ўзаемадапамогі, склалі надзейны фундамент новых, небывалых раней адносін паміж нацыямі. І ўдзельніце гэтых прынцыпаў, зразумелых і блізкіх людзям працы, аказалася мацней, чым любое насілле, да яго звяртаюцца эксплуатацыйныя класы, імкнучыся захаваць сваё панаванне.

На руінах былой Расійскай імперыі, гэтага бастыёна нацыянальнага прыгнёчання, узнік добраахвотны саюз працоўных усіх нацый, цесна згуртаваных агульнай вялікай мэтай — мэтай будаўніцтва новага грамадства. Гэты саюз быў выплаўлены ў горне рэвалюцыі і грамадзянскай вайны, узмацнёў у гады першых пяцігодак, вытрымаў суровую праверку ў Вялікай Айчыннай вайне. Дзякуючы сумесным намаганням усіх яго народаў Савецкі Саюз стаў несакуршальнай і нівітнаю дзяржавай.

Брацкая дружба і інтэрнацыянальнае салідарнасць, нібы магутныя арліныя крылы, дапамагалі народам нашай краіны падняцца ад векавой адсталасці да вяршынь грамадскага прагрэсу, найбольш поўна выкарыстаць перавагі савецкага ладу. І ніякімі сіламі на свеце не спыніць наш імклівы ўздым, наш неадольны рух да камунізму!

У гэтыя юбілейныя дні савецкія

СУМЕСНАЕ УРАЧЫСТАЕ ПАСЯДЖЭННЕ ЦК КПСС, ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР І ВЯРХОЎНАГА САВЕТА РСФСР, ПРЫСВЕЧАНАЕ 50-ГОДДЗЮ УТВАРЭННЯ СССР

Ва ўрачыстым пасяджэнні Цэнтральнага Камітэта КПСС, Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета РСФСР прымаюць удзел члены Цэнтральнага Камітэта КПСС, кандыдаты ў члены Цэнтральнага Камітэта КПСС, члены Цэнтральнай рэвізійнай камісіі КПСС, дэпутаты Вярхоўнага Саветаў СССР і РСФСР, дэлегацыі Першага Усесаюзнага з'езда Саветаў, ветэраны партыі і старэйшыя дзеячы Савецкай дзяржавы, прадстаўнікі працоўных горада Масквы і Маскоўскай вобласці, воіны Савецкай Арміі і Флоту, дзеячы навукі, літаратуры і мастацтва, кіруючыя работнікі цэнтральных дзяржаўных і грамадскіх арганізацый.

На сумесным урачыстым пасяджэнні прысутнічаюць партыйна-дзяржаўныя дэлегацыі сацыялістычных краін, дзяржаўныя дзеячы многіх замежных краін, дэлегацыі камуністычных і рабочых партый капіталістычных краін і краін, якія сталі на шлях развіцця, дэлегацыі нацыянальна-дэмакратычных і левасацыялістычных партый, дэлегацыі Сусветнай федэрацыі прафсаюзаў, Сусветнага Савета Міру, Арганізацыі салідарнасці народаў Азіі і Афрыкі, Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын, Міжнароднай федэрацыі барацьбы супраць імпэрыялізму, Сусветнай федэрацыі дэмакратычнай моладзі, Міжнароднага саюза студэнтаў, Міжнароднай арганізацыі журналістаў, Міжнароднага кааператыўнага альянса, дэлегацыі нацыянальных прафсаюзных жаночых, маладзёжных арганізацый, таварыстаў дружбы і культурных сувязей з СССР, дыпламатычны корпус, прадстаўнікі савецкай і замежнай прэсы.

Уступным словам сумеснае ўрачыстае пасяджэнне адкрыў член Палітбюро ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыш М. В. Падгорны.

людзі зноў і зноў звяртаюць свае думкі, свае лепшыя пачуцці да Уладзіміра Ільіча Леніна — правадыра партыі і народа, чалавека, геній якога азарыў усё шматграннае жыццё першай краіны сацыялізму, шлях развіцця савецкай шматнацыянальнай дзяржавы.

Мы заўсёды будзем ушаноўваць подзвіжы тысяч вядомых і невядомых герояў, мужных і стойкіх барацьбітоў за вызваленне народаў, за ўмацаванне іх дружбы і адзінства.

Даніну велізарнай павагі аддаём мы ветэранам партыі і дзяржавы — актыўным удзельнікам вялікай справы станаўлення і ўмацавання Саюза ССР. Мы звяртаем да іх словы глыбокай удзячнасці, гораха іх вітаем!

Нараджэнне і развіццё СССР неразрыўна звязаны з нашым гераічным рабочым класам. Адзінства пралетарыяты ўсіх нацыянальнасцей з'явілася ядром аб'яднання савецкіх народаў. Праграмныя мэты і задачы пралетарыяты сталі здабыткам усіх працоўных мас, склалі агульную платформу барацьбы за сацыялізм. Рабочы клас, гэты, вобразна кажучы, атакуючы клас эпохі, быў і застаецца магутнай рэвалюцыйнай сілай, сцяганосцам ідэй інтэрнацыяналізму, дружбы і брацтва народаў.

Самаадданая праца рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі ляжыць у аснове нашых сапраўды гістарычных здзяйсненняў. Высокі патрыятызм савецкага народа ярка праўляецца ў яго барацьбе за ажыццяўленне рашэнняў XXIV з'езда партыі, у выкананні сацыялістычных абавязальстваў сёлетага юбілейнага года, у далейшым умацаванні эканамічнай і абароннай магутнасці нашай радзімы.

Дазвольце, таварышы, ад імя ўдзельнікаў нашага ўрачыстага пасяджэння сардэчна павіншаваць рабочых, калгаснікаў, інтэлігенцыю, воінаў савецкай арміі і флоту, усіх савецкіх людзей з выдатнымі дасягненнямі, працоўнымі перамогамі, з усенародным святкам дружбы і адзінства.

Таварышы! Пяцідзесяцігоддзе Са-

вецкага Саюза — падзея вялікага міжнароднага значэння. Як ніколі высокі цяпер аўтарытэт Краіны Саветаў, як ніколі вялікая прыцягальная сіла яе ленінскай знешняй палітыкі, як ніколі важкі яе ўклад у барацьбу за ўмацаванне міру і міжнароднай бяспекі.

Дружба і супрацоўніцтва народаў — вось ідэал, які асвятляе як нашу ўнутраную, так і знешнюю палітыку. Камуністычная партыя Саветаў Саюза, рабочы клас, савецкі народ высока нясуць цяжар пралетарскага інтэрнацыяналізму, ідуць у авангардзе сіл, якія змагаюцца за мір, дэмакратыю, сацыяльнае і нацыянальнае вызваленне. Менавіта таму юбілей Саюза ССР стаў святам працоўных сацыялістычных краін, замежных камуністычных партый, усіх нашых шматлікіх сяброў і саюзнікаў.

Да нас на свята прыбылі і сёння прысутнічаюць у гэтай зале пасланцы з 115 краін свету. Састаў замежных дэлегацый вам, таварышы, вядомы. Дазвольце па даручэнню ЦК КПСС, Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета РСФСР сардэчна прывітаць нашых замежных гасцей.

Сярод нас знаходзяцца партыйна-дзяржаўныя дэлегацыі з 11 сацыялістычных краін. Моцна, сапраўды брацкая дружба звязвае народы вялікай сацыялістычнай садружнасці, якія плячю ў плячю ідуць адной дарогай, да адной мэты — камунізму. Мы гораха вітаем вас, дарагія таварышы і сябры!

На нашы ўрачыстасці прыбылі высокія дзяржаўныя дзеячы з суседніх і дружэлібных краін. Дазвольце, таварышы, шчыра іх прывітаць! Савецкі Саюз прыкладаў і заўсёды будзе прыкладаць намаганні да таго, каб трывалая, раўнапраўная адносін з гэтымі дзяржавамі і надалей служылі інтарэсам міру і бяспекі народаў.

Мы, савецкія людзі, савецкія камуністы, з пачуццём глыбокага хвалявання і гораха вітаем прадстаўнікоў 70 камуністычных і рабочых партый з несацыялістычнай часткі свету! У самых цяжкіх умовах, падвяргаючыся шалёным атакам, а нярэдка крывавым рэпрэсіям і тэрору рэакцыі, камуністы гэтых краін узначальваюць барацьбу працоўных супраць капіталу, за сацыялізм. Мы захапляемся, дарагія сябры і браты па класу, вашай мужнай барацьбой, высока цэннім вашу нязменную салідарнасць з першай дзяржавай рабочых і сялян.

Мы па-брацку вітаем дэлегацыі кіруючых нацыянальна-дэмакратычных партый краін Афрыкі, Азіі, Арабскага Усходу, якія ўзначальваюць барацьбу народаў за незалежнае і прагрэсіўнае развіццё, за будаўніцтва новага жыцця! Савецкі народ заўсёды на баку тых, хто вядзе гераічную барацьбу супраць імперыялістаў і каланізатараў, рашуча адстойвае сваявольнае права народаў на незалежнасць і самавызначэнне.

Мы рады таму, што сёння на нашым юбілеі знаходзяцца дэлегацыі многіх левасацыялістычных партый, больш як 70 дэлегацый прафсаюзаў, дэлегацыі нацыянальных і міжнародных грамадскіх арганізацый, якія прадстаўляюць шматмільённую армію працоўных і шырокія колы дэмакратычнай грамадскай свету. Вітаючы гэтыя дэлегацыі, мы гаворым: у барацьбе за мір, бяспеку і нацыянальную незалежнасць народаў, за дэмакратыю і сацыяльны прагрэс савецкія людзі заўсёды разам з вамі!

Дарагія таварышы!

Слаўны шлях савецкай шматнацыянальнай дзяржавы, пабудаванае сумеснымі намаганнямі нашых народаў развітае сацыялістычнае грамадства — яркае сведчанне перамогі марксізму-ленінізму, сацыялістычнага інтэрнацыяналізму, жыццёвай сілы палітыкі партыі. Гэта яна, наша Ленінская Камуністычная партыя, якая ўвабрала ў сабе волю, энергію і вопыт рабочых, сялян і інтэлігенцыі ўсіх нацыянальнасцей, згуртавала савецкія народы ў адзіную сям'ю, у магутны і вялікі Савецкі Саюз.

У дружбе народаў нашай краіны, у далейшым умацаванні Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, у кіруючай ролі партыі — залог будучых перамог у камуністычным будаўніцтве!

Сумеснае ўрачыстае пасяджэнне Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Саветаў Саюза, Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета РСФСР, прысвечанае 50-годдзю ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, аб'яўляю адкрытым.

Выступленне таварыша М. В. Падгорнага неаднаразова перапынялася апладысмантамі.

Гучыць Гімн Саветаў Саюза. Слова для даклада аб пяцідзесяцігоддзі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік даецца Генеральнаму сакратару ЦК КПСС таварышу Л. І. Брэжневу.

Удзельнікі ўрачыстага пасяджэння і замежныя госці сустракаюць таварыша Л. І. Брэжнева гарачай, працяглай авацыяй.

Даклад таварыша Л. І. Брэжнева быў выслухан з велізарнай увагай і неаднаразова перапыняўся працяглымі апладысмантамі.

Заклучныя словы даклада прысутныя сустракаюць стоячы, бурнай авацыяй. У зале скандыруюць: «Слава Саветкаму Саюзу!», «Слава КПСС!», «Ленінскаму ЦК — слава!».

Затым на ўрачыстым пасяджэнні пачаліся выступленні і прывітанні. З прывітальнай прамовай ад Расійскай Савецкай Федэратыўнай Сацыялістычнай Рэспублікі выступіў Старшыня Савета Міністраў РСФСР тав. М. С. Саломенцаў.

Затым гаворыць прамову гораха сустрэты ўдзельнікам ўрачыстага пасяджэння Першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Польскай аб'яднанай рабочай партыі тав. Эдвард Герэк.

З прывітальнай прамовай ад Украінскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі выступіў першы сакратар ЦК Кампартыі Украіны тав. У. В. Шчарбіцкі.

Гораха сустрэлі ўдзельнікі ўрачыстага пасяджэння выступленне Першага сакратара Цэнтральнага Камітэта Сацыялістычнай адзінай партыі Германіі тав. Эрыха Хонекера.

З прывітальнай прамовай ад Беларускай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі выступіў першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі тав. П. М. Машэраў.

З брацкім прывітаннем ад гераічнага народа Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам да Камуністычнай партыі Саветаў Саюза, усяго савецкага народа, са словамі глыбокай удзячнасці за дапамогу і падтрымку ў барацьбе з агрэсіўнай амерыканскай імперыялізму звярнуўся член Палітбюро Цэнтральнага Камітэта Партыі працоўных В'етнама, Старшыня Пастаяннага камітэта Нацыянальнага сходу ДРВ тав. Чыонг Цынь. Ён перадаў у дар савецкаму народу сцяг. Удзельнікі ўрачыстага пасяджэння гораха віталі прадстаўніка народа, які беззапаветна і мужна змагаецца за свабоду і незалежнасць сваёй радзімы.

З прывітальнай прамовай ад Узбекскай Савецкай Сацыялістычнай Рэспублікі выступіў першы сакратар ЦК Кампартыі Узбекістана тав. Ш. Р. Рашыдаў.

На пасяджэнні выступіў гораха сустрэты прысутнымі Генеральны сакратар Французскай камуністычнай партыі тав. Жорж Маршэ.

У зале чуюцца гукі «Маладой гвардыі». Пад апладысменты ўсіх удзельнікаў пасяджэння ўваходзяць прадстаўнікі слаўнай савецкай моладзі — маладога пакалення рабочага класа, калгаснага сялянства, інтэлігенцыі, студэнтаў і навучнікаў краіны — камсамольцы і піянеры з усіх саюзных рэспублік. Яны звяртаюцца са словамі прывітання да Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Саветаў Саюза, Вярхоўнага Савета СССР, Вярхоўнага Савета РСФСР і ўрачаюць рапарт Ленінскага камсамола ў гонар 50-годдзя з дня ўтварэння Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік.

Пад бурныя апладысменты залы Я. М. Ціжэльнікаў уручыў Генеральнаму сакратару ЦК КПСС таварышу Л. І. Брэжневу рапарт Ленінскага камсамола.

Цёпла сустрэлі ўдзельнікі ўрачыстага пасяджэння выступленне члена КПСС з 1915 года, дэлегата Першага Усесаюзнага з'езда Саветаў тав. В. П. Вінаградава.

А Б П Я Ц І Д З Е С Я Ц І Г О Д Д З І САЮЗА САВЕЦКІХ САЦЫЯЛІСТЫЧНЫХ РЭСПУБЛІК

Пераказ даклада Генеральнага сакратара ЦК КПСС таварыша Л. І. БРЭЖНЕВА

У гэтыя дні, сказаў таварыш Л. І. Брэжнеў, з асаблівым хваляваннем услахваляюцца саветскія людзі ў бой курантаў Спаскай вежы Крамля. Набліжаецца час, калі галоўны гадзіннік Саветскай дзяржавы адлічыць пяцьдзят гадзю з дня ўтварэння Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік. Мы сабраліся сёння, каб ва ўрачыстай абстаноўцы, разам з нашымі паважанымі зарубежнымі гасцямі адзначыць гэты слаўны юбілей нашай шматнацыянальнай саюзнай дзяржавы.

Утварэнне СССР было прамым працягам справы Вялікага Кастрычніка, які адкрыў новую эру ў развіцці чалавечтва, практычным увасабленнем ідэі вялікага Леніна аб добраахвотным саюзе свабодных нацый.

Паўвекавая гісторыя Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік — гэта гісторыя ўзнікнення непарушнага адзінства і дружбы ўсіх народаў, якія аб'ядналіся ў рамках Саветскай сацыялістычнай дзяржавы. Гэта — гісторыя небывалага росту і ўсебаковага развіцця дзяржавы, якая народжана сацыялістычнай рэвалюцыяй і стала сёння адной з самых магутных дзяржаў свету. Гэта — гісторыя ўзможнення і сапраўднага росквіту — эканамічнага, палітычнага і культурнага — усіх рэспублік, якія згуртаваліся пад яе сцягам, і ўсіх нацый і народнасцей, што населяюць краіну.

Таварышы!

У гістарычныя дні юбілею СССР мы звяртаемся са словамі глыбокай павагі і ўдзячнасці да мільёнаў і мільёнаў саветскіх людзей усіх пакаленняў. Мы звяртаемся да тых, хто сваёй рэвалюцыйнай адвагай і самаадданай працай ствараў і будаваў вялікі Саветскі Саюз, да тых, хто ў час небяспекі гераічна адстойваў яго свабоду, незалежнасць і гонар у найцяжэйшай з усіх войнаў у гісторыі, да тых, хто прывёў Саветскую краіну да росквіту яе славы і магутнасці і цяпер пракладае ўсю чалавечтву шлях у камуністычнае заўтра.

Нашы пачуцці найглыбейшай павагі і ўдзячнасці звернуты да ўсіх, хто беззапаветна аддадзены ленынскаму саюзу свабодных народаў, чые праца і натхненне робяць нашу любімую Радзіму з кожным днём усё больш магутнай і прыгожай, — да слаўнага рабочага класа і працаўнікоў калгасных палёў, да нашай інтэлігенцыі, да доблесных воінаў Саветскай Арміі, да нашых цудоўных жанчын. Мы звяртаемся са словамі прытанна да нашай моладзі, якая дастойна прымае эстафету старэйшых пакаленняў і ад якой у многім залежыць, якім будзе Саюз Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік к пачатку трэцяга тысячагоддзя нашай эры.

Таварыш Л. І. Брэжнеў павіншаваў прысутных з вялікім святам, з залатым юбілеем саюзнай сацыялістычнай шматнацыянальнай дзяржавы.

І. УТВАРЭННЕ СССР — ТРЫУМФ

ЛЕНІНСКАЯ НАЦЫЯНАЛЬНАЯ ПАЛІТЫКА

У гэтыя юбілейныя дні думка, натуральна, звяртаецца да тых далёкіх ад нас па часу дзён снежня 1922 года, калі Першы Усеагульны з'езд Саветаў прыняў Дэкларацыю і дагавор аб утварэнні Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік. І чым больш удумваешся ў гістарычныя факты, тым выразней становіцца мудрасць Ленінскай партыі, якая замацавала поспех Кастрычніцкай рэвалюцыі і ажыццэўленых пасля яе карэнных сацыяльных пераўтварэнняў стварэннем непарушнага саюза раўнапраўных саветскіх рэспублік.

Цеснае згуртаванне народаў, якія вызваліліся ад прыгнёту царызму, прыгнёту буржуазіі і памешчыкаў, было неабходна для барацьбы супраць ворагаў рэвалюцыі і перамогі сацыялізму ў нашай краіне. У гады грамадзянскай вайны, як і ў незабыўныя дні Вялікага Кастрычніка, інтэрнацыянальнае згуртаванне рабочага класа, усяго працоўнага народа з'явілася адной з жывацёвых крыніц нашай перамогі. Ужо ў гэтыя першыя паслякастрычніцкія гады склаўся цесны палітычны, ваенны, гаспадарчы, дыпламатычны саюз усіх існаваўшых тады саветскіх рэспублік, які быў аформлены шэрагам дагавораў паміж імі.

Грамадзянская вайна закончылася. Ворагі рэвалюцыі былі разгромлены. Настаў перыяд мірнага будаўніцтва. Натуральна, што перад кожнай з саветскіх рэспублік паўстала пытанне: як быць далей, якія формы дзяржаўнасці выбраць,

як будаваць свае ўзаемаадносіны з брацкімі рэспублікамі?

Вопыт трох расійскіх рэвалюцый, інтэрнацыяналістычны лозунгі партыі большавікоў, дэкрэты аб міры і зямлі, уся палітыка камуністаў, само імя Леніна сталі для працоўных мас сімвалам сумеснай барацьбы за новае жыццё. Рабочы клас, працоўныя ўсіх нацыянальнасцей цягнуліся да ўмацавання адзінства, якое прынесла ўжо такі вялікі плён у папярэднія гады.

Усім саветскім рэспублікам, каб рушыць наперад па шляху будаўніцтва сацыялізму, трэба было перш за ўсё пераадолець разруху, аднавіць па-

нацыянальнае пытанне застаецца вельмі вострым у ЗША, Канадзе, Бельгіі, не гаворачы аб Вялікабрытаніі, дзе англійскі імперыялізм ужо многа гадоў вядзе жорсткую вайну супраць народа Паўночнай Ірландыі, які ўзняўся на барацьбу за свае правы.

У першыя паслякастрычніцкія гады партыя на чале з У. І. Леніным правяла велізарную работу ў масах, растлумачваючы працоўным сваю палітыку ў галіне нацыянальна-дзяржаўнага будаўніцтва.

У гістарычную справу будаўніцтва сацыялістычнай шматнацыянальнай дзяржавы партыя ўклала сваю рэвалюцыйную энергію, сваю вялікую працу і волю. Работа партыі ў масах, вопыт нацыянальнага будаўніцтва, ужо набыты да таго часу РСФСР, Украінай, Беларуссю, Закаўказскай Федэрацыяй, аўтаномнымі рэспублікамі, магутная хваля аб'яднальнага руху, якая ішла з усіх рэспублік, — усё гэта пракладвала шлях да стварэння адзінай сацыялістычнай дзяржавы.

Аднак трэба было знайсці такія дзяржаўныя формы саюза, такія суадносіны правоў агульнасаюзных органаў і рэспублік, якія ў найбольшай ступені забяспечвалі б поспех справе адзінства.

Восенню 1922 года ў дыскусіі, якая разгарнулася па гэтых пытаннях, выявіліся розныя тэндэнцыі. Адно лічылі магчымым абмежавацца чымсьці накшталт канфедэрацыі рэспублік, не ствараючы адзіных агульнадзяржаўных органаў, на дзеленых вялікімі паўнамоцтвамі. Другія прапаноўвалі так званую «аўтанамізацыю», г. зн. уступленне ўсіх брацкіх рэспублік на правах аўтаноміі ў састаў РСФСР. Спатрэбіўся геній Леніна, каб пераадолець абедзве гэтыя памылковыя тэндэнцыі, знайсці адзіна правільны шлях.

Уладзімір Ільіч прапанаваў план стварэння адзінай саюзнай дзяржавы ў форме добраахвотнага саюза раўнапраўных рэспублік. Натуральнай асновай такой саюзнай дзяржавы з'явілася ўлада Саветаў, якая была народжана рэвалюцыяй і ўжо даказала на практыцы сваю жыццёвую сілу.

30 снежня ў Маскве пачаў сваю работу Першы Усеагульны з'езд Саветаў, які, адказваючы на прапановы, вылучаныя з'ездамі Саветаў Украіны, Беларусі, Закаўказзя і РСФСР, прыняў гістарычнае рашэнне аб стварэнні першай у свеце шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы — Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік.

Гэта падзея стала дастойным вынікам першых пяці гадоў існавання Саветскай улады, улады рабочых і сялян. Нягледзячы на ўсе буры, нягоды і небяспекі, улада, народжаная рэвалюцыяй, не толькі выстаіла, але і згуртавала працоўных нашай шматнацыянальнай Радзімы ў адзіны магутны Саветскі Саюз!

У той жа дзень, 30 снежня 1922 года, наша слаўная Масква была выбрана сталіцай СССР.

Словам, дзень 30 снежня 1922 года — гэта сапраўды гістарычная дата ў жыцці нашай дзяржавы, важная веха ў лёсе ўсіх саветскіх народаў, іх вялікае свята. У нас ёсць Дзень Канстытуцыі. Можна, варта ў далейшым аб'яднаць гэтыя два святы і адзначаць 30 снежня як дзень утварэння СССР. Гэта будзе дзень дружбы і брацтва нашых народаў, свята сацыялістычнага інтэрнацыяналізму!

Стварэнне Саветскага Саюза, утварэнне і ўступленне ў яго ў далейшым шэрагу новых саюзных рэспублік памножылі сілы і магчымасці народаў нашай краіны ў будаўніцтве сацыялізму. Вялікая сацыялістычная дзяржава — Саюз Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік — заняла належнае ёй месца на сусветнай арэне на вялікую карысць для справы міру, свабоды і незалежнасці ўсіх народаў зямлі.

Вось паўвека ўжо горда лунае пераможны чырвоны сцяг Саюза Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік, увасабляючы веліч камуністычных ідэалаў — ідэалаў сацыяльнай справядлівасці, міру, дружбы і брацкага супрацоўніцтва народаў. Ён, гэты сцяг, натхняў нас у працы і ў баі, у дні вялікіх радасцей і ў гадзіны цяжкіх выпрабаванняў. І наш сёлетні юбілей — гэта нібы ўрачыстая клятва ўсяго саветскага народа: клятва вернасці нашаму слаўнаму сцягу, вернасці нашаму вялікаму Саюзу, клятва вернасці свяшчэнным ідэалам камунізму!

ІІ. НЕПАРУШНАЕ АДЗІНСТВА І БРАЦКАЯ ДРУЖБА НАРОДАЎ СССР — ВЯЛІКАЯ ЗАВАЁВА САЦЫЯЛІЗМУ

Аб'яднанне ўсіх народаў краіны ў адзіны Саюз, стварэнне адзінай шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы адкрыла небывалыя магчымасці сацыяльнага, эканамічнага і культурнага прагрэсу нашай Радзімы. Сама гісторыя нібы паскорыла свой бег.

За гады пасля стварэння Саветскага Саюза агульны аб'ём прамысловай прадукцыі нашай краіны ўзрос у 320 разоў. Могуць, праўда, сказаць: параўнанне з 1922 годам не паказальнае — гэта ж быў

дарвання войнаў прадукцыйнай сілы, пераадолець адсталасць, палепшыць умовы жыцця працоўных. Гэтыя задачы можна было вырашыць хутчэй і больш паспяхова, развіваючы гаспадарку па адзінаму плану, рацыянальна выкарыстоўваючы магчымасці падзелу працы паміж асобнымі раёнамі краіны.

Захоўвалася, нарэшце, і пагроза новай імперыялістычнай інтэрвенцыі. Адстаяць Саветскую ўладу, незалежнасць Радзімы, акружанай моцнымі ў ваенных адносінах капіталістычнымі дзяржавамі, цяжка было б без самага цеснага саюза, без поўнага аб'яднання ваенных, палітычных і дыпламатычных намаганняў брацкіх рэспублік.

Такім чынам, карэнныя інтарэсы ўсіх саветскіх народаў, уся логіка барацьбы за сацыялізм у нашай краіне патрабавалі ўтварэння адзінай шматнацыянальнай сацыялістычнай дзяржавы. Але каб такая дзяржава была створана, патрэбны былі арганізуючая роля партыі, яе правільная палітыка, яе мэтанакіраваная дзейнасць.

І ў партыі камуністаў была для такой палітыкі неабходная тэарэтычная аснова: марксісцка-ленінскае вучэнне па нацыянальнаму пытанню. Гэта вучэнне з'яўлялася важнай/састаўной часткай тэорыі сацыялістычнай рэвалюцыі.

У Расіі, у сілу яе спецыфічных умоў, нацыянальнае пытанне стала асабліва востра. Эксплуататарскія класы царскай Расіі наўмысна сее нацыянальную варожасць, дзейнічаючы па прыняццю «падзяляй і ўладар», якім ва ўсе эпохі кіраваліся прыгнятальнікі. Хоць царская Расія і была адной з буйнейшых дзяржаў таго часу, яна сама падвяргалася імперыялістычнаму грабаву. У сувязі з гэтым перад Краінай Саветаў, з аднаго боку, паўставала пытанне будаўніцтва прынцыпова новых адносін паміж нацыямі і народнасцямі ўнутры краіны — адносін давер'я, дружбы, брацкага супрацоўніцтва, а з другога боку — пытанне абароны і забеспячэння нацыянальнай незалежнасці маладой Саветскай дзяржавы ў міжнародных адносінах.

Нашай партыі трэба было зрабіць тое, што не маглі і не могуць зрабіць нават самыя развітыя капіталістычныя дзяржавы, якія выхваляюцца сваім дэмакратызмам. Гэта ж факт, што і сёння

год пасляваеннай разрухі і голаду. Сапраўды, гэта так. Але тады давайце параўнаем 1972 год з перадаваеным 1940 годам, калі наша краіна ўжо намнога перавысіла дарэвалюцыйны ўзровень. Толькі за гэты час аб'ём прамысловай прадукцыі Савецкага Саюза ўзрос у 14 разоў. Цяпер за адзін месяц савецкая прамысловасць выпускае прадукцыі больш, чым за ўвесь 1940 год.

Бурны эканамічны рост Савецкага Саюза стварыў надзейную аснову для няўхільнага ўздыму дабрабыту і культуры ўсіх народаў нашай краіны. У параўнанні з 1940 годам рэальныя даходы насельніцтва выраслі больш чым у 4 разы, больш чым у сем разоў павялічыўся рознічны тавараабарот. У 4,7 раза вырасла ў краіне колькасць урачоў, у шэсць з паловай разоў павялічылася колькасць грамадзян, якія атрымалі вышэйшую, поўную і няпоўную сярэдняю адукацыю.

За гэтымі лічбамі стаяць вельмі глыбокія пераўтварэнні ў эканоміцы, грамадска-палітычных адносінах, ідэалогіі і культуры, што змянілі аблічча ўсяго нашага грамадства. Сярод іх важнае месца займаюць новыя, сацыялістычныя адносіны паміж усімі народамі нашай краіны, што ўсталяваліся ў жыцці.

Падзодзячы вынік гераічным здзяйсненням прайшоўшага паўстагоддзя, мы маем усе падставы сказаць, што нацыянальнае пытанне ў тым выглядзе, у якім яно дасталася нам ад мінулага, вырашана поўнасцю, вырашана канчаткова і беспаваротна. Гэта — дасягненне, якое па праву можна паставіць у адзін рад з такімі перамогамі ў будаўніцтве новага грамадства ў СССР, як індустрыялізацыя, калектывізацыя, культурная рэвалюцыя.

Далей тав. Л. І. Брэжнеў гаварыў аб эканамічнай адсталасці многіх раёнаў краіны к моманту рэвалюцыі і падкрэсліў, што менавіта ў гэтых умовах партыя па ініцыятыве Леніна быў узяты курс на паскоранае эканамічнае, культурнае і сацыяльна-палітычнае развіццё нацыянальных ускарін.

Партыя бачыла, што практычнае ажыццяўленне гэтага курсу магчыма толькі на аснове вялікай і ўсебаковай дапамогі прыгнечаным у мінулым нацыям і народнасцям з боку больш развітых раёнаў краіны і перш за ўсё з боку рускага народа, яго рабочага класа.

Такая дапамога, гатоўнасць ісці на велізарныя намаганні і, скажам адкрыта, на ахвяры ў імя пераадолення адсталасці нацыянальных ускарін, іх паскоранага развіцця была завешчана пралетарыяту Расіі Леніным як высокі інтэрнацыянальны абавязак. І рускі рабочы клас, рускі народ гэты абавязак з гонарам выканалі. Па сутнасці, гэта быў слаўны подзвіг цэлага класа, цэлага народа, здзейснены ў імя інтэрнацыяналізму. І яго, гэты подзвіг, ніколі не забудуць усе народы нашай Радзімы.

Утварэнне СССР азнаменавала новы этап у развіцці нацыянальных ускарін. Дапамога ім набыла форму паслядоўнага і ўсебаковага курсу агульнасаюзнай гаспадарчай палітыкі. Дастаткова сказаць, што бюджеты раду саюзных рэспублік на працягу многіх гадоў пакрываліся ў сваёй расходнай частцы галоўным чынам за кошт датацый з агульнасаюзнага бюджэту.

Велізарная дапамога была аказана брацкім саюзным рэспублікам у культурным будаўніцтве, ва ўздыме адукацыі, падрыхтоўцы кадраў.

Шматгадовая работа партыі і дзяржавы прынесла выдатны плён, адзначыў дакладчык. За гады існавання Саюза, сказаў ён, аб'ём прамысловай прадукцыі Казахстана ўзрос у 600 разоў, Таджыцкай ССР — больш чым у 500, Кіргізкай — больш чым у 400, Узбекскай — амаль у 240, Туркменскай — больш чым у 130 разоў. У 120 разоў павялічыўся валавы збор бавоўны ва Узбекістане, у 90 разоў — у Туркменіі. Казахстан дае цяпер амаль у 30 разоў больш зсярп, чым у 1922 годзе.

Не менш яркія вынікі культурнага развіцця Казахстана і сярэднеазіяцкіх рэспублік. Практычна яны дасягнулі ўзроўню стопрацэнтнай адукаванасці. Амаль палавіна насельніцтва кожнай з іх — гэта людзі з вышэйшай і сярэдняй (поўнай і няпоўнай) адукацыяй.

Значна больш сціплыя дасягненні ў капіталістычным свеце часта называюць «чудам». Але ў тым, што адбылося ў Савецкай Сярэдняй Азіі, у Савецкім Казахстане, мы, камуністы, не бачым нічога звышнатуральнага. Гэта, так сказаць, цуд натуральны — натуральны для Савецкай улады, для сацыялізму, для тых адносін дружбы і брацтва народаў, якія ўсталяваліся ў нашай краіне.

Сведчанне гэтаму не толькі Сярэдняй Азіі і Казахстану. Гіганцкімі крокамі за гады Савецкай улады пайшла наперад эканоміка закаўказскіх рэспублік — Грузіі, Азербайджана, Арменіі ў брацкай сям'і савецкіх народаў расцвіла. Беларусь, на долю якой выпалі асабліва цяжкія выпрабаванні ў гады Айчынай вайны. На беларускай зямлі, якая гарэла агнём пад нагамі акупантаў, ганава ўзняліся прыгожыя гарады і вёскі, выраслі буйныя прамысловыя новабудовы. Адсталыя ўскарінныя нядаўна была Малдавія. Калі адныцца вайну і першыя пасляваенныя гады, якія пайшлі на аднаўленне разбуранняў, то на развіццё гэтай рэспублікі ў сям'і савецкіх народаў прыпадае не больш як чвэрць стагоддзя. Але яны вялізны шлях яна прайшла за гэты кароткі час! Рэспубліка стала адной з жытніц краіны, адным з буйнейшых цэнтраў садоўніцтва і вінаробства. А аб'ём прадукцыі яе прамысловасці вырас у 31 раз.

Словам, на аснове ленінскай нацыянальнай палітыкі, дзякуючы напружанай працы ўсяго савецкага народа мы дабіліся таго, што такое звычайнае для старой Расіі паняцце, як адсталая нацыянальная ўскаріна, перастала існаваць. Гэта, таварышы, цудоўная заваёва нашай партыі, заваёва сацыялізму, сацыялістычнай дружбы народаў!

Сацыялістычны лад, адносіны дружбы і брацтва паміж народамі адкрылі найшырэйшыя магчымасці для паскоранага развіцця таксама тых рэспублік і раёнаў, якія к моманту рэвалюцыі знаходзіліся на параўнальна высокім узроўні эканамічнага развіцця.

Да іх ліку адносіцца Украіна. Яна і раней была адной з развітых прамысловых і сельскагаспадарчых частак краіны. Украінская культура абпіралася на даўнія і багатыя традыцыі. Але як яна далёка пайшла з тых рубяжоў Савецкай Украіны!

Магутная металургія, шматгаліновае машынабудаванне, буйное суднабудаванне, развітая хімічная, лёгкая і харчовая індустрыя — вось што такое сучасная украінская прамысловасць, якая вырасла за гады існавання СССР у 176 разоў. Савецкая Украіна сёння — гэта і буйная высокамеханізаваная сельская гаспадарка. Гэта і цудоўныя цэнтры навукі, выдатныя дасягненні культуры і мастацтва.

Другі наглядны прыклад — прыбалтыйскія рэспублікі: Літва, Латвія і Эстонія. Як вядома, к моманту ўваходжання ў Саюз іх нельга было аднесці да адсталых нацыянальных ускарін. Але, стаўшы на сацыялістычны шлях, яны паказалі самы высокі ў Саюзе тэмпы развіцця.

Асабліва хацелася б сказаць аб выніках развіцця Расійскай Федэрацыі — самай вялікай з нашых рэспублік, першай сярод роўных, як яе па праву называюць усе народы нашай шматнацыянальнай краіны. Гэтай рэспубліцы выпала асабліва гістарычная роля. З аднаго боку, яе самая развітая і буйная, яна стала апорай для развіцця астатніх, аказала ім неацэнную брацкую дапамогу. Але, з другога боку, Расійская Федэрацыя — гэта не толькі Масква, Ленінград, Горкі і іншыя старыя прамысловыя гарады цэнтральнай Расіі. Гэта яшчэ і рэспубліка, якой дасталася ад мінулага свае ўласныя адсталыя нацыянальныя раёны — 16 аўтаномных рэспублік, што ўпершыню пры Савецкай уладзе атрымалі сваю дзяржаўнасць, 5 аўтаномных абласцей і 10 нацыянальных акруг. На яе тэрыторыі жывуць многія дзесяткі народаў, у тым ліку нямала такіх, якім у царскі час пагражала фізічнае выміранне.

Мала таго, разам з буйнымі прамысловымі і культурнымі цэнтрамі многія спрадвечна рускія раёны атрымалі ў спадчыну ад царскай Расіі глухія, закаслелыя ў сваёй адсталасці закуткі, незлічоныя пашахонні і гарадкі акуравы, з горкім болям апісаныя класікамі айчынай літаратуры.

Развіццё Расійскай Федэрацыі запатрабавала таму намаганняў па розных напрамках. Гэта — ішпакі прагрэсу яе найбольш развітых цэнтраў і раёнаў, якія адгрывалі і працягваюць адгрываць ролю асноўнай базы, што забяспечвае рух наперад усяго савецкага грамадства. І ў той жа час гэта — пераадоленне адсталасці значнай часткі рэспублік, вырашэнне нацыянальнага пытання, а больш дакладна мноства нацыянальных пытанняў, атрыманых у спадчыну ад мінулага ў самой Федэрацыі. Нарэшце, гэта — асваенне велізарных тэрыторый Сібіры, Далёкага Усходу і Поўначы.

Працоўныя РСФСР з гонарам справіліся з гэтымі вялікімі задачамі, падкрэсліў тав. Л. І. Брэжнеў. Ён назваў лічбы: за пяцьдзесят гадоў аб'ём прадукцыі вырас больш чым у трыста разоў, прычым толькі за пасляваенныя гады — больш чым у 11 разоў.

Наш паўвекавы вопыт — нагляднае пацвярджэнне ленінскіх ідэй аб перавагах, якія дае буйная, цэнтралізаваная народная гаспадарка ў параўнанні з раздробленай. Зліцце гаспадарчых магчымасцей і рэсурсаў усіх рэспублік паскарае развіццё кожнай з іх — і самай маленькай, і самай вялікай. Агульнасаюзнае гаспадаранне і планаванне далі магчымасць рацыянальна падыходзіць да размяшчэння прадукцыйных сіл, забяспечылі свабоду эканамічнага маневру, далі магчымасць паглыбіць кааперацыю і спецыялізацыю, пры якой агульная выгада намнога перавышае простую арыфметычную суму складаных — намаганняў кожнай рэспублікі, раёна і вобласці.

Гэты шлях правяран, ён надзейны, і мы пойдзем па ім да новых дасягненняў, да новых заваяванняў у камуністычным будаўніцтве.

Карэнныя зрухі адбыліся за прайшоўшыя пяцьдзесят гадоў і ў галіне сацыяльных адносін. У Савецкім Саюзе даўно і назаўсёды пакончана з эксплуатацыйнай чалавека чалавекам. Цяпер увесь савецкі народ складаецца з сацыялістычных класаў і сацыяльных груп. Ён спаяны агульнасцю мэты і светлагляду. Яго мэты — камунізм, аснова яго светлагляду — марксізм-ленінізм.

Іншымі сталі рабочы клас — асноўная прадукцыйная сіла грамадства, найбольш прагрэсіўны клас сучаснай эпохі, каласнае сялянства, якое вызвалілася ад прыватнаўласніцкай псіхалогіі, савецкая інтэлігенцыя, якая аддае ўсе свае творчыя сілы справе камуністычнага будаўніцтва.

Ва ўсіх рэспубліках — саюзных і аўтаномных, ва ўсіх нацыянальных абласцях і акругах сфарміраваліся значныя атрады рабочага класа. Менавіта рабочы клас, самы інтэрнацыяналісцкі клас па сваёй сутнасці, адгрывае рашучую ролю ў працэсе збліжэння ўсіх нацый і народнасцей нашай краіны.

У кожнай з савецкіх рэспублік, у кожнай вобласці, у кожным нашым буйным горадзе побач жывуць і працуюць прадстаўнікі многіх нацыянальнасцей. У краіне расце колькасць змешаных шлюбав — яна вылічваецца мільёнамі.

Чым больш інтэнсіўнае эканамічнае і сацыяльнае развіццё кожнай з нацыянальных рэспублік, тым больш выразна праяўляецца там працэс інтэрнацыяналізацыі ўсяго нашага жыцця. Вазьміце, напрыклад, Савецкі Казахстан, які бурна расце. Побач з казахамі цяпер там жывуць мільёны рускіх, сотні тысяч украінцаў, узбекаў, беларусаў і г. д. Казахская культура развіваецца і ўзбагачаецца, усё больш убіраючы ў сябе ўсё

лепшае з культуры рускай, украінскай і іншых. Што гэта — дрэнна або добра? Мы, камуністы, з узаўненасцю адказваем: добра, вельмі добра!

За паўстагоддзя існавання СССР у нас склаўся і расцвіла адзіная па духу і па свайму прынцыповому зместу савецкая сацыялістычная культура. Гэта культура ўключае ў сябе найбольш каштоўныя рысы і традыцыі культуры і быту кожнага з народаў нашай Радзімы. У той жа час кожная з савецкіх нацыянальных культур жывіцца не толькі з уласных крыніц, але і чэрпае з духоўнага багацця іншых брацкіх народаў і, са свайго боку, аказвае на іх дабратворны ўплыў, узбагачае іх.

У разнастайнасці нацыянальных форм савецкай сацыялістычнай культуры ўсё больш прыкметнымі становяцца агульныя, інтэрнацыяналісцкія рысы. Нацыянальнае ўсё больш апладатваецца дасягненнямі іншых брацкіх народаў. Гэта прагрэсіўны працэс. Ён адпавядае духу сацыялізму, інтарэсам усіх народаў нашай краіны. Менавіта так закладаюцца асновы новай, камуністычнай культуры, якая не ведае нацыянальных бар'ераў і ў аднолькавай ступені служыць усім людзям працы.

Хуткі рост міжнацыянальных сувязей і супрацоўніцтва вядзе да павышэння значэння рускай мовы, якая стала мовай узаемных зносін усіх нацый і народнасцей Савецкага Саюза. І ўсіх нас, таварышы, вядома, радуе, што руская мова стала адной з агульнапрызнаных сусветных моваў!

Такім чынам, ломка нацыянальных перагародак, аб значэнні якой не раз гаварыў Ленін, фарміраванне перадумоў для далейшага збліжэння народаў СССР адбываюцца і ў матэрыяльнай, і ў духоўнай сферах, магутнай аб'ядноўваючай асновай сталі агульнасць гістарычных лёсаў усяго савецкага народа, усіх нацый і нацыянальных груп, што складаюць яго, сумесныя традыцыі, погляды, жыццёвы вопыт, якія народжаныя паўвекавай сумеснай барацьбой і сумеснай працай.

Адзінства савецкага народа знайшло сваё самапераканаўчае праяўленне ў гераічных подзвігах у імя абароны сацыялістычнай Айчыны. Саюз і дружба ўсіх нацый і нацыянальнасцей нашай краіны вытрымалі такое найцяжэйшае выпрабаванне, як Вялікая Айчынная вайна. У гэтай вайне сыны і дачкі адзінай Савецкай Айчыны не толькі з гонарам адстаялі свае сацыялістычныя заваёвы, але і выратавалі сусветную цывільзацыю ад фашысцкага варварства, аказаўшы тым самым магутную падтрымку вызваленчай барацьбе народаў. Слава гэтых герояў, слава доблесных абаронцаў нашай Радзімы не згасне ў стагоддзях.

І сёння нашы Узброеныя Сілы — надзейны шчыт сацыялістычнай Радзімы, гарантыя мірнай працы народа, які будзе камунізм. Савецкі народ высока цэніць і любіць сваю армію, разумеючы, што, пакуль існуюць на зямлі сілы агрэсіі, без добра аснашчанай арміі не абыйсціся. Наша армія — асабліва армія і ў тым сэнсе, што яна ёсць школа інтэрнацыяналізму, школа выхавання пацудульчых брацтва, салідарнасці і ўзаемнай павагі ўсіх нацый і народнасцей Савецкага Саюза. Нашы Узброеныя Сілы — адзіная дружная сям'я, жывое ўвасабленне сацыялістычнага інтэрнацыяналізму.

Савецкіх людзей усіх нацыянальнасцей аб'ядноўваюць, побач з памяццю аб ратнай славе, таксама легендарныя справы ўдарнікаў першых пяцігодак і працоўная героіка пасляваеннага аднаўлення, подзвіг пакарыцеляў цаліны і небывалыя на маштабах здзяйсненняў на вялікіх будоўлях нашых дзён, асваенне паўночных і ўсходніх раёнаў. У працы і баі нарадзіліся агульныя традыцыі ўсяго савецкага народа. Імі ганарыцца і даражыць кожны савецкі грамадзянін.

Узнікненне ў нашай краіне новай гістарычнай супольнасці людзей — савецкага народа — гэта наша вялікае дасягненне. Мы маем права разглядаць яго як своеасаблівы абагульнены вынік тых эканамічных і сацыяльна-палітычных змен, якія за паўстагоддзя адбыліся ў нашай краіне.

Партыя Леніна, яе калектывны розум і непакісная воля, яе арганізуючая і навіроўваючая роля — вось тая сіла, якая падрыхтавала стварэнне вялікага Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, кіравала яго развіццём на працягу паўстагоддзя, упэўнена вядзе яго наперад.

Партыя аб'ядноўвае перадавых прадстаўнікоў усіх нацый і народнасцей краіны. Яна ёсць найбольш яркае ўвасабленне баявой таварыскасці і дружбы працоўных СССР, непарушнага адзінства ўсяго савецкага народа. Усе камуністы ў нас — да якой бы нацыянальнасці яны ні належалі — члены адзінай Ленінскай партыі. Яны маюць аднолькавыя правы і абавязкі, нясуць аднолькавую адказнасць за лёс краіны.

Партыя дабілася таго, што інтэрнацыяналізм ператварыўся з ідэалам невялікай групы камуністаў у глыбокі перакананні і норму паводзін мільёнаў і мільёнаў савецкіх людзей усіх нацый і народнасцей. Гэта — сапраўды рэвалюцыйны пераварот у грамадскай свядомасці, значэнне якога цяжка пераацэніць. І калі партыі яго ўдалося здзейсніць, то гэта ў велізарнай ступені звязана з тым, што перымірнымі адносінамі да ўсялякіх адступленняў ад ленінскай нацыянальнай палітыкі ў яе ўласных радах, з тым, што партыя рашуча змагалася супраць усіх і ўсялякіх ухілаў, цвёрда адстойваючы і творча развіваючы вялікае вучэнне марксізму-ленінізму.

Як вядома, Ленін не раз падкрэсліваў складанасць падыходу да нацыянальных праблем, гаварыў аб неабходнасці праяўляць цярпнасць і далікатнасць адносна нацыянальных пацудульчых, асабліва малых народаў, аб неабходнасці паступовага іх выхавання ў духу інтэрнацыяналізму. Але ад камуністаў любой нацыянальнасці Ленін заўсёды патрабаваў дакладнай і прыкныповай пазіцыі ў нацыянальным пытанні, не дапускаў тут ніякіх сцідак і паслабленняў. Ленін заўсёды веў вялізную барацьбу супраць любых праяў нацыяна-

лізму і вялікадзяржаўнага шавінізму ў радах камуністаў.

Могучь спытаць, а ці правамерна наогул гаварыць аб такіх праблемах цяпер, калі ўжо 50 гадоў існуе і паспяхова развіваецца наша шматнацыянальная сацыялістычная дзяржава, калі савецкі народ распачаў будаўніцтва камуністычнага грамадства. Так, таварышы, правамерна.

Мы, падкрэсліў тав. Л. І. Брэжнэў, поўнасьцю вырашылі нацыянальнае пытанне ў тых яго аспектах, у якіх яно дасталося нам ад дарэвалюцыйнага мінулага. Але нацыянальныя адносіны і ў грамадстве сталага сацыялізму — гэта рэальнасць, якая пастаянна развіваецца, стаячы новыя праблемы і задачы. Партыя пастаянна трымае гэтыя пытанні ў полі зроку, своечасова вырашае іх у інтарэсах усёй краіны і кожнай асобнай рэспублікі, у інтарэсах камуністычнага будаўніцтва.

Нельга забываць, што нацыяналістычныя забавоны, перабольшанае або скажонае праўленне нацыянальных пацукцяў — з'ява надзвычай жыўучая, якая моцна трымаецца ў псіхалогіі людзей, недастаткова сталых у палітычных адносінах. Яны, гэтыя забавоны, працягваюць захоўвацца нават ва ўмовах, калі аб'ектыўны перадумовы для якіх-небудзь антаганізмаў у адносінах паміж нацыямі даўно перасталі ўжо існаваць. Нельга выпускаць з-пад увагі і тую акалічнасць, што праўленні нацыяналістычных тэндэнцый нярэдка пераплятаюцца з месніцтвам, якое аказваецца радзей нацыяналізму.

Мы не маем права таксама забываць, што нацыяналістычныя перажыткі ўсяляк падаграюцца звонку палітыкамі і прапагандыстамі буржуазнага свету. З найвялікшым запалам хапаюцца нашы класавыя праціўнікі за любыя такія праўленні, раздуваючы і заахочваючы іх, у надзеі хоць у нейкай ступені паслабіць адзінства народаў нашай краіны.

Нарэшце, у нашай саюзнай дзяржаве існуюць таксама і аб'ектыўныя праблемы — такія, як пошукі найбольш правільных шляхоў развіцця асобных нацый і народнасцей і найбольш правільнага спалучэння інтарэсаў кожнай з іх з агульнымі інтарэсамі савецкага народа ў цэлым. Вырашаючы гэтыя задачы, наша партыя ў поўнай меры кіруецца ленінскім заповітам аб неабходнасці быць максімальна ўважлівымі да развіцця кожнай нацыі, да яе інтарэсаў.

Далейшае збліжэнне нацый і народнасцей нашай краіны з'яўляецца аб'ектыўным працэсам. Партыя супраць таго, каб яго штучна фарсэваць, — у гэтым няма ніякай патрэбы, гэты працэс дыктуюцца ўсім ходам нашага савецкага жыцця. У той жа час партыя лічыць недапушчальнымі якія б там ні было спробы стрымліваць працэс збліжэння нацый, пад той або іншай маркай чыніць яму перашкоды, штучна замацоўваць нацыянальную адасобленасць, таму што гэта супярэчыла б генеральнаму напрамку развіцця нашага грамадства, інтэрнацыяналістычным ідэалам і ідэалогіі камуністаў, інтарэсам камуністычнага будаўніцтва.

Вырашаючы пытанні далейшага развіцця краіны па шляху, намечаным Леніным, партыя надае вялікае значэнне справе пастаяннага, сістэматычнага і глыбокага выхавання ўсіх грамадзян Савецкага Саюза ў духу інтэрнацыяналізму і савецкага патрыятызму. Гэтыя два паніцці з'яўляюцца для нас неразрывнымі цэлым. Вядома, яны выходзяць у працоўных самім савецкім жыццём, усёй нашай рэчаіснасцю. Але тут неабходны і свядомыя намаганні партыі, усіх работнікаў палітыка-ідэалагічнага фронту. Наша работа ў гэтым напрамку ёсць вельмі важная частка агульнай справы будаўніцтва камунізму.

Шлях, пройдзены за паўстагоддзя, узбройвае нас цвёрдай упэўненасцю ў сіле нашай партыі, нашай дзяржавы, нашага цудоўнага народа. Калі ў мінулым не знайшлася тады перашкод, якія спынілі б наш пераможны марш да сацыялізму, то цяпер, калі Савецкі Саюз выйшаў на такія вышыні, як сёння, ужо ніхто і нішто не зможа пераградаць нам шлях. Усё, што намерцела партыя Леніна, безумоўна, будзе выканана!

III. САВЕЦКІ САЮЗ — НАДЗЕЙНАЯ АПОРА БАРАЦЬБЫ НАРОДАў ЗА МІР, НАЦЫЯНАЛЬНУЮ НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ І САЦЫЯЛІЗМ

Паўстагоддзя, якія існуе СССР, адзначаны небывалымі па сваім размаху і глыбіні сацыяльна-палітычнымі зменамі ў свеце.

Сацыялістычная рэвалюцыя перамагла ў радзе краін Еўропы, Азіі і Амерыкі, узнікла сусветная сістэма сацыялізму. У свеце капіталізму магутнай, добра арганізаванай і палітычна актыўнай сілай стаў міжнародны рабочы рух. У большасці краін свету сфарміраваўся і ўзмацняў яго баявы авангард — камуністычныя і рабочыя партыі. Назаўсёды рухнула створаная імперыялізмам сістэма каланіяльнага прыгнёту.

Карацей кажучы, за гэтае паўстагоддзе свет стаў іншым. І бяспрэчна, што ва ўсіх гэтых гістарычных пераменах немалую ролю адыграў Савецкі Саюз — самы факт яго існавання, сіла прыкладу нашага сацыялістычнага грамадства, актыўная міжнародная палітыка нашай дзяржавы.

Сёння брацкія краіны сацыялізму, камуністычнай партыі, рэвалюцыйна-дэмакратычныя прагрэсіўныя арганізацыі, прафсаюзы, самыя шырокія слаі працоўных на ўсіх кантынентах разам з намі адзначаюць 50-годдзе Савецкага Саюза.

Прызыванне нашай міжнароднай палітыкі, працягваю дакладчык, мы бачым у тым, каб умацоўваць мір, які патрэбны нам для будаўніцтва камунізму, патрэбны ўсім сацыялістычным краінам, народам усіх дзяржаў. Таму мы і надалей будзем процідейнічаць палітыцы агрэсіі і са-

дзейнічаць ліквідацыі ва ўсім свеце ўмоў, якія нараджаюць агрэсіўныя войны.

Прызыванне і ролю нашай міжнароднай палітыкі мы бачым у тым, каб садзейнічаць ажыццяўленню ўсімі народамі іх неад'емных правоў і перш за ўсё права на самастойнае, незалежнае развіццё, пры якім яны маглі б карыстацца плёнам сучаснай цывілізацыі.

Прызыванне і ролю нашай палітыкі на міжнароднай арэне мы бачым у тым, каб заўсёды быць на баку тых, хто змагаецца супраць імперыялізму, супраць усіх форм эксплуатацыі і прыгнёту, за свабоду і чалавечую годнасць, за дэмакратыю і сацыялізм.

Карацей кажучы, нам дарагі свабода, мір і шчасце нашага народа, і мы жадаем свабоды, міру і шчасця ўсім народам свету!

Наша знешняя палітыка была, ёсць і будзе класавай, сацыялістычнай па сваю зместу і мэтах. І якраз сацыялістычны характар гэтай палітыкі вызначае яе міралюбнасць.

Амаль чвэрць стагоддзя, г. зн. калі палаены жыцця саюзнай Савецкай дзяржавы, мы ідзем ужо не ў адзіночку, а ў агульным страі з брацкімі краінамі. Мы не раз ужо заўлялі аб тым, што лічым нашай важнейшай задачай на міжнароднай арэне ўмацаванне і развіццё сусветнай сістэмы сацыялізму.

Калі паўстагоддзя таму назад паўстала пытанне аб аб'яднанні савецкіх рэспублік у адзіны Саюз ССР, У. І. Ленін указаў, што гэта аб'яднанне неабходна як для таго, каб выстаяць перад ваенным націскам імперыялізму, абараніць заваёвы рэвалюцыі, так і для таго, каб сумеснымі намаганнямі больш паспяхова выраіцаць мірныя творчыя задачы будаўніцтва сацыялізму.

У прынцыпе тое ж самае адносіцца і да брацкай садружнасці суверэнных сацыялістычных дзяржаў, якія аб'ядналіся ў Варшаўскім Дагаворы, у Савецка-Эканамічнай Узаемадапамогі. Мы стварылі гэту садружнасць перш за ўсё для таго, каб процістаяць пагрозе імперыялізму, створаных ім агрэсіўных ваенных блокаў, каб агульнымі сіламі адстаяць справу сацыялізму і міру. І ў нас ёсць усе падставы заявіць, што палітыка сацыялізму сёння больш трывалая, чым калі-небудзь, а справа міру атрымлівае адну перамогу за другой.

Але і ў цяперашніх умовах неабходнасць згуртавання і самага цеснага супрацоўніцтва краін сацыялізму не толькі не зменшылася, а, наадварот, узрасла. Адзінства, супрацоўніцтва, сумесныя дзеянні патрэбны нам цяпер перш за ўсё для таго, каб хутчэй і больш эфектыўна выраіцаць задачы развіцця сацыялістычнага грамадства і будаўніцтва камунізму. Адзінства, згуртаванасць, супрацоўніцтва патрэбны нам і для таго, каб як мага больш паспяхова адстаяць і ўмацоўваць такі неабходны ўсім народам мір, замацоўваць разрадку міжнароднай напружанасці, даваць дзейны адпор любым агрэсіўным вылазкам імперыялізму, любым спробам ушчаміць інтарэсы сацыялізму.

Сёння, сказаў далей таварыш Л. І. Брэжнэў, нельга не спыніцца асобна на нашых адносінах з брацкай сацыялістычнай дзяржавай, імя якой стала для ўсяго свету сімвалам гераічнай барацьбы супраць агрэсіі. Я маю на ўвазе Дэмакратычную Рэспубліку В'етнам.

Самай доўгай вайной у гісторыі Амерыкі называюць у Вашынгтоне в'етнамскую вайну. Гэта правільна. Але трэба дадаць, што гэта і самая брудная з усіх войнаў, якія ведае амерыканская гісторыя.

Цяпер свет стаў сведкам новых злачынстваў амерыканскага імперыялізму ў В'етнаме. Мала таго, што ЗША наўмысна зацягваюць падпісанне пагаднення аб спыненні вайны, прымяняючы розныя непрыгожыя маневры. Днямі яны аднавілі бамбардзіроўку гарадоў і мінаванне портаў Дэмакратычнай Рэспублікі В'етнам.

На ўрад ЗША кладзецца цяжкая адказнасць за гэтыя варварскія дзеянні, за тое, што працягвае ліцца кроў в'етнамскага народа. Савецкі Саюз, як і ўсе міралюбівыя дзяржавы, усе народы свету, рашуча і гнеўна асуджае гэтыя акты агрэсіі.

Для ўсіх ужо зразумела, што ваенная авантура ЗША ў В'етнаме пацярпела провал. І ніякія новыя злачынствы не зломаць волю гераічнага в'етнамскага народа, не пахіснуць рашучасці яго сяброў аказаць яму усялякую падтрымку і дапамогу ў яго справядлівай вызваленчай барацьбе.

Гаворачы далей аб нашых цяперашніх адносінах з Кітаем, а больш дакладна — аб пазіцыі Кітая ў адносінах да большасці сацыялістычных дзяржаў, таварыш Л. І. Брэжнэў падкрэсліў, што палітыка Пекіна ненаармальная для адносін паміж сацыялістычнымі краінамі, накіраваная супраць інтарэсаў не толькі савецкага, але і кітайскага народаў, супраць інтарэсаў сусветнага сацыялізму, вызваленчай, антыімперыялістычнай барацьбы, супраць інтарэсаў справы міру і бяспекі народаў.

Мы катэгарычна адхіляем такую палітыку. Наша палітыка ў адносінах да Кітая добра вядомая. Яна ясна выражана ў рашэннях XXIV з'езда партыі. Мы яе паслядоўна ажыццяўляем і будзем ажыццяўляць, таму што ўпэўнены ў правільнасці гэтага курсу, заснаванага на цвярозым уліку рэальнасцей цяпер і ў будучыні.

Затым таварыш Л. І. Брэжнэў сказаў, што, кіруючыся заповітамі У. І. Леніна, наша партыя, наш народ актыўна падтрымліваюць нацыянальна-вызваленчую барацьбу народаў і прагрэсіўную палітыку краін, якія вызваліліся ад каланіяльнага прыгнёту. Ён гаварыў аб дружбе паміж Савецкім Саюзам і Індыяй, аб добрых адносінах, што склаліся з многімі міралюбівымі дзяржавамі Азіі і Афрыкі і ў першую чаргу з нашымі непасрэднымі суседзямі — Афганістанам, Іранам і Турцыяй. Добрыя перспектывы існуюць і для развіцця добрых адносін нашай краіны з Бангладэш і Пакістанам.

Шырокія і рознабаковыя адносіны, працягваю тав. Л. І. Брэжнэў, сілаліся ў нас з шэрагам арабскіх краін. Увесь ход падзей паказаў, што дружба з Савецкім Саюзам забяспечвае прагрэсіўным арабскім дзяржавам неабходную падтрымку і дапамогу ў самым цяжкім для іх моманты. Аб гэтым добра ведаюць і ў Егіпце, і ў Сірыі, і ў Іраку, і ў Йемене. У нас ёсць дагаворы аб дружбе з Егіптам і Іракам, і мы будзем развіваць нашы адносіны з гэтымі краінамі на базе гэтых дакументаў. Мы поўны рашучасці ўмацоўваць дружальныя сувязі таксама з Сірыяй, Алжырам і з іншымі арабскімі краінамі.

Міжнароднае становішча цяпер склалася так, што ўсе, жадаючы рэальнага ўмацавання ўсеагульнага міру, павінны памножыць свае намаганні з мэтай ліквідацыі ачага вайны на Блізкім Усходзе і ліквідацыі вынікаў ізраільскай агрэсіі супраць арабскіх дзяржаў.

Значнае развіццё за апошні час атрымала наша супрацоўніцтва з многімі краінамі Лацінскай Амерыкі. Несумненна, гэта — вынік умацавання іх самастойнасці, сур'ёзных антыімперыялістычных і дэмакратычных зрухаў, што адбыліся там. Адным з перакананых сведчанняў гэтых зрухаў з'яўляецца значнае ўмацаванне ў Лацінскай Амерыцы палітычных пазіцый гераічнай рэвалюцыйнай Кубы.

Мы з глыбокай сімпатыяй ставімся да барацьбы народа Чылі, як і народаў іншых лацінаамерыканскіх краін, за сваю свабоду. Мы упэўнены, што гэта барацьба прынясе ім поспех!

Праграма міру, працягваю дакладчык, прынятая XXIV з'ездам КПСС, абвясціла гатоўнасць Савецкага Саюза паглыбляць адносіны ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва ва ўсіх галінах з дзяржавамі, якія, са свайго боку, імкнуцца да гэтага. У адносінах да Еўропы задача сфармулявана яшчэ больш дакладна: ажыццявіць карэнны паварот да разрадка і міру на гэтым кантыненте.

Нямногім больш чым паўтара года прайшло пасля XXIV з'езда, але ўжо цяпер мы з упэўненасцю можам сказаць, што наша партыя і Савецкая дзяржава зрабілі нямала для ажыццяўлення важнейшых палажэнняў праграмы міру.

Разам з нашымі сябрамі і саюзнікамі мы многае зрабілі, каб урэгуляваць праблемы, што дасталіся ў спадчыну ад другой сусветнай вайны, аздаравіць палітычны клімат у свеце. Адносіны з многімі буржуазнымі дзяржавамі, у тым ліку з большасцю краін капіталістычнай Еўропы, перайшлі ў нас на рэйкі разрадка і ўзаемавыгаднага супрацоўніцтва.

Па меры росту магутнасці і ўплыву СССР і брацкіх краін сацыялізму, па меры актыўнасці нашай міралюбівай палітыкі, а таксама развіцця іншых важных прагрэсіўных працэсаў, што адбываюцца ў сучасным свеце, у палітыцы многіх капіталістычных дзяржаў усё больш даюць сябе знаць элементы рэалізму. Гэта адносіцца перш за ўсё да Францыі, кіраўнікамі якой — генералам дэ Голем, а затым прэзідэнтам Пампіду — ужо некалькі гадоў назад быў узяты пэўны курс на ўзаемавыгаднае супрацоўніцтва з Савецкім Саюзам і іншымі сацыялістычнымі дзяржавамі. Гэта адносіцца да Федэратыўнай Рэспублікі Германіі, у якой рэалістычная знешняя палітыка ўрада, узначальваемага канцлерам Брандта, аказала значны ўплыў на абстаноўку ў Еўропе. Гэта адносіцца і да Злучаных Штатаў Амерыкі ў той меры, у якой там працяляецца гатоўнасць адсыці ад многіх догм часоў «халоднай вайны», што доўгі час вызначалі накіраванасць усёй амерыканскай знешняй палітыкі.

Іншымі словамі, наша паслядоўная міралюбівая палітыка і ўвесь ход падзей паступова прыводзяць капіталістычны свет да прызнання неабходнасці весці справы з сацыялістычнымі дзяржавамі на аснове мірнага суіснавання.

Далей таварыш Л. І. Брэжнэў сказаў: Савецкі Саюз будзе настойліва працягваць сваю лінію на забеспячэнне трывалага міру ў Еўропе, якую мы праводзім на працягу ўсіх пасляваенных гадоў і якая прыносіць цяпер вынікі, што радуецца савецкі народ і ўсіх, каму дарагі мір.

Новы раздзел у гісторыі Еўропы, падкрэсліў ён, павінна адкрыць агульнаеўрапейскай нарада па пытаннях бяспекі і супрацоўніцтва, за скіканне якой многія гады выступалі сацыялістычныя краіны. Справа ідзе да таго, што гэта нарада адкрыецца не пазней сярэдзіны 1973 года.

Усім вядомы палітычныя прынцыпы, на якіх, на думку СССР і яго саюзнікаў, павінна грунтавацца бяспека народаў Еўропы. Гэта — непарушнасць дзяржаўных меж, неўмяшанне ва ўнутраныя справы, незалежнасць, раўнапраўе, адмова ад прымянення сілы або пагрозы яе прымянення.

Нам думаецца, што надыйшоў час паставіць у парадок дня і распрацоўку еўрапейскай праграмы эканамічнага і культурнага супрацоўніцтва.

Умацаванне міру ў Еўропе — гэта вельмі важнае і вялікае пытанне для лёсаў усёго чалавецтва. З усёй энергіяй і мэтанакіраванасцю мы змагаемся за тое, каб Еўропа, якая доўгі час была вулканічным ачагам, не магла парадзіць новую вайну. Мы ясна бачым, што рэакцыя, мілітарызм, рэваншызм розных адценняў не адракліся ад спроб павярнуць увесь ход спраў у Еўропе назад, да мінулага. Але здзейсніцца гэтаму не дадзена. Суадносіны сіл на кантыненте — на карысць міру і мірнага супрацоўніцтва. І мы верым, што войны могуць быць выкраслены з жыцця народаў Еўропы!

Закранаючы адносіны Савецкага Саюза са Злучанымі Штатамі Амерыкі, дакладчык адзначаў, што буйным крокам у развіцці савецка-амерыканскіх адносін з'явіліся перагаворы, якія адбыліся з прэзідэнтам Ніксанам вясной гэтага года ў Маскве. Асабліва важна, што абодва бакі сумесна вызначылі асновы ўзаемаад-

носіні паміж СССР і ЗША, прычым зрабілі гэта, зыходзячы з пераканання, што ў ядзерны век для гэтых узаемаадносін не магчыма ніякая іншая аснова, акрамя мірнага суіснавання. Менавіта ў гэтым галоўны сэнс адпаведнага савецка-амерыканскага дакумента, падпісанага ў маі сёлетняга года.

Калі абедзве дзяржавы — СССР і ЗША — сапраўды будуць рухацца па шляху, сумесна намечанаму ў час маскоўскіх перагавораў, то, як мы мяркуюем, у ходзе далейшых кантактаў могуць стаць магчымымі новыя значныя крокі па развіццю савецка-амерыканскіх адносін, на карысць народаў абедзвюх краін і ўсеагульнага міру. Але, — і гэта трэба падкрэсліць з усёй яснасцю, — многае будзе залежаць ад таго, як разгорнуцца падзеі ў бліжэйшы час і, у прыватнасці, які абарот прыме пытанне аб спыненні вайны ў В'етнаме.

Зыходзячы з прынцыповых асноў нашай палітыкі міру, добрасуседства і дружбы паміж народамі, Савецкі Саюз вылучыў ідэю стварэння сістэмы калектыўнай бяспекі ў Азіі.

У будучым годзе павінны адбыцца важныя савецка-японскія перагаворы. Іх мэта — урэгуляваць пытанні, якія засталіся з часоў другой сусветнай вайны, падвесці дагаворную аснову пад адносіны паміж нашымі краінамі, падкрэсліў дакладчык.

З першых год свайго існавання, працягваючы ён, Савецкі Саюз вядзе барацьбу за раззбраенне. Пры самым актыўным удзеле нашай краіны за апошнія дзесяцігоддзі ўдалося дабіцца заключэння шэрагу важных дагавораў па такіх пытаннях, як забарона выпрабаванняў ядзернай зброі, яе нераспаўсюджанне, забарона бактэрыялагічнай зброі і іншыя. Буйной падзеяй міжнароднага жыцця стала прыняцце Генеральнай Асамблеяй, таксама па нашай ініцыятыве, рэзалюцыі аб непрымяненні сілы ў міжнародных адносінах і забароне навечна прымянення ядзернай зброі.

Міралюбвы курс нашай знешняй палітыкі нязмэнны, і ў сучаснай абстаноўцы магчымасці міралюбівых сіл у іх барацьбе супраць сіл агрэсіі і вайны вялікія, як ніколі. Савецкі Саюз і надалей будзе весці справы ў напрамку разрадка і ўмацавання міру, настойліва дабіваючыся развязання вузлаў міжнароднай напружанасці, наладжвання ўстойлівых, добрых адносін з дзяржавамі процілеглай грамадскай сістэмы.

КПСС зыходзіла і зыходзіць з таго, што класавая барацьба дзвюх сістэм — капіталістычнай і сацыялістычнай — у сферы эканомікі, палітыкі і, зразумела, ідэалогіі будзе працягвацца. Інакш і быць не можа, бо светапогляд і класавыя мэты сацыялізму і капіталізму процілеглыя і непрымірымыя. Але мы будзем дабівацца, каб такая гістарычна неабмежаваная барацьба перайшла ў рэчышча, якое не пагражае войнамі, небяспечнымі канфліктамі, бескантрольнай гонкай узбраенняў. Гэта будзе вялікім выйгрышам для справы міру ва ўсім свеце, для інтарэсаў усіх народаў, усіх дзяржаў.

Выназваючы нязменнае жаданне супрацоўнічаць у справе захавання міру з усімі ўрадамі, якія да гэтага гатовы, Краіна Саветаў адначасова падтрымлівае і няўхільна пашырае супрацоўніцтва з міралюбывай грамадскасцю, з народамі ўсіх краін. Перад грамадскімі арганізацыямі і масавымі рухамі ўзнікаюць зараз новыя магчымасці ў барацьбе за мір. Савецкая грамадскасць і надалей будзе актыўна ўдзельнічаць у іх карыснай дзейнасці. Мы ўпэўнены, што вялікую ролю ў барацьбе народаў за мір адыграе сусветны прадстаўнічы кангрэс міралюбівых сіл.

Савецкі Саюз верны шляху сацыялізму і міру, якому прысягнуў у час свайго нараджэння. І ва ўрачысты дзень пяцідзясяцігоддзя Савецкага Саюза мы зноў заўвяляем усяму свету: Камуністычная партыя, наша дзяржава, савецкі народ будуць і надалей упэўнена і высока несці шлях лініі знешняй палітыкі — палітыкі міру і дружбы паміж народамі!

IV. САВЕЦКІ САЮЗ ІДЗЕ ПА ШЛЯХУ, НАМЕЧАНАМУ XXIV З'ЕЗДАМ

Вось ужо амаль два гады савецкі народ працуе над выкананнем рашэнняў XXIV з'езда КПСС, які наметыў шырокую праграму эканамічнага і сацыяльнага прагрэсу нашай Радзімы. Задачы, якія паставіў з'езд, вялікія па маштабу і вельмі складаныя. Справа ў тым, што мы, камуністы, — народ неспакойны. Зрабіць як мага больш для паліпшэння жыцця народа, для яго шчасця — і зрабіць па магчымасці хутчэй. У гэтым, напэўна, адна з асаблівасцей нашай партыі.

Другая яе асаблівасць — у тым, што партыя не толькі сама змагаецца за народныя інтарэсы, але і ўмее падмацаць на гэту барацьбу, узнімаць за сабой самую шырокую масу працоўных. І народ адказвае партыі высокай актыўнасцю, масавым працоўным герызмам.

Шматлікія і разнастайныя грамадска-палітычныя і працоўныя пачыны ў гэты перадсвяточны месяц. Усё гэта сапраўдная крыніца народнай ініцыятывы, невычэрпная крыніца жыццёвай сілы нашага грамадства.

Камуністычнае будаўніцтва нараджае сапраўдных герояў працы, людзей, якія ўвасабляюць наш савецкі лад жыцця. Яны паказваюць цудоўныя ўзоры высокай свядомасці, узоры камуністычных адносін да працы.

Цэнтральны Камітэт партыі, партыйныя, савецкія, прафсаюзныя і камсамольскія арганізацыі на месцах зрабілі многае для таго, каб цудоўныя пачыны працоўных сталі здабыткам усёй краіны. Старонкі друку, навіны па тэлебачанню і радыё за апошні месяц нагадвалі апэратыўныя зводкі з поля гіганцкай бітвы. Аб выкананні сваіх абавязанняў, аб перамогах у працоўным сабор-

ніцтве рапартавалі розныя атрады працоўных з усіх канцоў краіны.

Вялікі ўсенароднага спаборніцтва ў гонар 50-годдзя СССР паказваюць, што працоўныя Краіны Саветаў стрымалі сваё слова, сустрэлі слаўны юбілей добрымі працоўнымі падарункамі. Паспехі пераможцаў у саборніцтве адзначаны Радзімай. Больш трох тысяч калектываў працоўных ўзнагароджаны юбілейнымі ганаровымі знамямі Цэнтральнага Камітэта КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР і ВЦСПС. Павіншуме ўзнагароджаных, таварышы, і пажадаем ім новых слаўных спраў на карысць савецкага народа!

Да канца другога года пяцігодкі мы падыходзім з паказчыкамі, якія гавораць аб значным росце выдучых галін прамысловасці. Дастаткова сказаць, што аб'ём прамысловай прадукцыі, выпрацаванай у адным толькі 1972 годзе, у два разы больш выпуску прадукцыі ўсіх даваенных пяцігодак. За 1971 і 1972 гады заводы і фабрыкі краіны далі ў паўтара разоў больш прадукцыі, чым за першыя два гады папярэдняй, восьмай пяцігодкі.

Многімі новымі дасягненнямі адзначана стваральная дзейнасць савецкага народа за гэтыя два гады. Некаторыя з іх можна па праву назваць гістарычнымі.

З ацэнкай «выдатна» ўступіла ў строй на поўную магутнасць — 6 мільянаў кілават — самая буйная ў свеце Краснаярская ГЭС на Енісеі. Магутнасць Краснаярская ГЭС у тры разы перавышае магутнасць самай буйной гідрэлектрастанцыі за мяжой. А непадалёк ад Масквы, на старажытнай Цярской зямлі, набрала поўную сілу Канакоўская ГРЭС. 2 млн. 400 тысяч кілават гэтай станцыі і звыш 4 млн. кілават, якія складаюць сукупную магутнасць Ладыжынскай ГРЭС, Саратаўскай ГЭС і Эстонскай ГРЭС, якія ўвайшлі ў строй за апошнія гады, — усё гэта разам утварае значны ўклад у энергетычную гаспадарку еўрапейскай часткі Савецкага Саюза.

У студзені 1972 года пачала дзейнічаць другая чарга Волжскага аўтамабільнага завода імя 50-годдзя СССР у горадзе Тальяці. Напярэдадні свята закончана будаўніцтва трэцяй чаргі. Цяпер гэта сучаснае прадпрыемства, дзе працуюць дзесяткі тысяч кваліфікаваных рабочых, тэхнікаў, інжынераў, можа даваць у год 660 тысяч легкавых аўтамабіляў. Гэта буйное дасягненне нашага аўтамабілебудавання.

Поўным ходам разгарнулася і будаўніцтва другога гіганта — завода цяжкіх грузавых аўтамабіляў на берагах Камы ў Набярэжных Чалнах.

Высокімі тэмпамі працягвалі расці нафтавы і газавы прамысловасць краіны. Адзін толькі прырост здабычы нафты за мінулыя два гады склаў сорок чатыры з паловай мільёна тон — гэта больш, чым уся здабыча нафты ў СССР у 1950 годзе.

Партыя, дзяржава і ўвесь савецкі народ, працягваючы тав. Л. І. Брэжнеў, прыкладаюць вялікія намаганні, каб забяспечыць надзейны рост сельскагаспадарчай вытворчасці. На аснове рашэнняў сакавіцкага Пленума 1965 года і двух апошніх з'ездаў партыі за гады восьмай пяцігодкі было зроблена многае.

У цэлым нам удалося зацікавіць працаўнікоў вёскі ва ўздыме сельскагаспадарчай вытворчасці, дамагчыся пэўнага росту рэнтабельнасці земляробства і жывёлагадоўлі. Умацавалася матэрыяльна-тэхнічная база і эканоміка калгасаў і саўгасаў, дасягнуты прыкметны рост ураджайнасці і прадуктыўнасці жывёлагадоўлі.

Гэта эканамічны бок пытання. Другі, не менш важны, сацыяльны бок заключаецца ў тым, што за гэтыя гады ажыццэўлены сур'ёзны ўздым узроўню жыцця працоўных вёскі, гэта значыць, значнай часткі савецкага народа.

Тры галоўныя састаўныя часткі палітыкі партыі ў галіне сельскай гаспадаркі на сучасным этапе — гэта комплексная механізацыя, хімізацыя і шырокая меліярацыя зямель. На гэту справу мы асінвалі столькі сродкаў, колькі ніколі раней не выдзялялася сельскай гаспадарцы. Намечаныя планы наспяхова рэалізуюцца па ўсіх напрамках. Цяпер амаль усе трактарныя заводы краіны і іншыя заводы сельскагаспадарчага машынабудавання рэканструююцца, ідзе працэс нараджэння новага пакалення сельскагаспадарчай тэхнікі — больш магутнай, больш высокапрадукцыйнай. За гэту пяцігодку намечана павялічыць у 1,6 раза вытворчасць мінеральных угнаенняў у краіне. Разгарнуліся і ўсё больш шырока работы па арашэнню і асушэнню зямель у розных раёнах Савецкага Саюза.

Як вядома, сёлетні 1972 год выдаўся на рэдкасць цяжкім з пункту гледжання ўмоў надвор'я. Пасля марознай блісненнай зімы настала невываляная засуха, якая ахапіла значныя раёны краіны. У еўрапейскай частцы на вялікіх плошчах загінулі пасевы збожжавых і іншых культур.

У гэтых складаных умовах партыя прыняла ўсе неабходныя меры. Стыхійным нягодам была проціпастаўлена свядомая воля мільянаў савецкіх людзей, арганізаваных партыяй, якія ўступілі ў бой з прыродай, маючы ў руках магутныя сродкі сучаснай тэхнікі. Усе сілы былі мабілізаваны на тое, каб хутка і без страт сабраць збожжа, забяспечыць жывёлагадоўлю кармамі.

Асабліва адказнасць лягла на працаўнікоў Казахстана, Сібіры і шэрагу абласцей Урала, дзе былі вырашчаныя добры ўраджай. Тут важна было забяспечыць максімальна хуткую ўборку, паколькі нечаканае наступленне халадоў і снегапады маглі прывесці да страты ўраджаю. Сярод працаўнікоў вёскі ва ўсходніх раёнах краіны ўзнік рух пад красамоўным лозунгам: «Ні гадзіны прамаўджання ні грама страт!». Разгарнулася сапраўдная бітва за хлеб.

І сібіракі, уральцы, працоўныя Казахстана не падкачалі, апраўдалі надзеі і давер краіны. Яны вырасцілі добры ўраджай і самааддана працавалі на ўборцы. Дзякуючы высокай арганізаванасці і

ударнай рабоце сабралі нядрэнны ўраджай і перавыканалі планы продажу збожжа дзяржаве шэраг абласцей і аўтаномных рэспублік цэнтра і поўдня Расійскай Федэрацыі, Украіны, калгасы і саўгасы Беларусі, Малдавіі, рэспублік Прыбалтыкі, Закаўказзя і Сярэдняй Азіі.

У выніку валавы збор збожжа па краіне дасягнуў 168 мільянаў тон, або больш чым 10,3 мільярда пудоў. Гэта крыху вышэй за сярэднегадавы ўзровень збору збожжа, дасягнутага ў восьмай пяцігодцы. А дзяржаўныя нарыхтоўкі склалі 60 мільянаў тон. Гэта ў аб'ёме ўстаноўленага цвёрдага плана, але, канешне, менш таго, што мы разлічвалі атрымаць пры больш-менш нармальным умовах.

Нельга не сказаць асобна аб нашых цудоўных бавоўнаробах. Іх праца ў гэтым годзе таксама была вельмі нялёгкай. Умовы надвор'я і для бавоўны выдаліся цяжкія. Але гэта не спалохала здабытчыкаў белага золата краіны. На партыйных сходах, на вытворчых нарадах, на міжрэспубліканскай сустрэчы ў Ташкенце бавоўнаробы Сярэдняй Азіі, Казахстана і Азербайджана прынялі на сябе высокую абавязальнасць. Яны абяцалі даць народу больш бавоўны, чым у мінулым, высокаўраджайным годзе: сем мільянаў сто трыццаць пяць тысяч тон. Працавалі напружана, самааддана. І слова сваё стрымалі з гонарам. Прыняты абавязальнасць выканалі і перавыканалі. Атрыман самы вялікі за ўсю папярэднюю гісторыю валавы збор бавоўны.

Вольгата выключна неспрыяльнага для сельскай гаспадаркі года яшчэ раз пераканаўча паказаў, наколькі вырасла наша краіна, якім моцным і здаровым з'яўляецца наша развітае сацыялістычнае грамадства.

У ранейшыя дараўалюцыйныя часы або ў першыя гады Савецкай улады такая суровая зима і такая доўгая засуха немінуча прывялі б да самых сумных вынікаў, да бедстваў, у многіх раёнах краіны. А цяпер, як паказвае жыццё, мы маем сілы справіцца з надобнымі цяжкасцямі.

Па разліках вучоных і спецыялістаў, пры ўзроўні аграэхнікі 1955 года ва ўмовах такога надвор'я, якое было ў сёлетнім годзе, мы сабралі б з плошчы, якую засяваем цяпер, усю каля 90 мільянаў тон зерня. І калі мы сёлета атрымалі 168 мільянаў тон, то гэта сама па сабе немалая заваёва.

Канешне, мы панеслі з-за неўраджаю зерневых і бульбы значныя страты. Але яны могуць і павінны быць папоўнены напружанай працай і ў сельскай гаспадарцы, і ў прамысловасці. Цяжкасці, бяспрэчна, ёсць, але нармальны ход жыцця краіны і яе грамадзян не будзе парушан. Мы і надалей будзем прымаць меры, каб трымаць неабходны ўзровень забеспячэння насельніцтва.

Прайшоўшы год з усёй сілай пацвердзіў праўдзіннасць лініі партыі на ўмацаванне матэрыяльна-тэхнічнай базы сельскай гаспадаркі. У той жа час ён пераканаўча гаворыць аб тым, што намечаныя меры трэба ажыццяўляць хутчэй, што намаганні ў гэтым напрамку неабходна памножыць. Вольгата гэтага года паказаў, што найменшыя страты ад зменлівасці надвор'я панеслі тыя гаспадаркі, дзе захоўваюцца ўсе патрабаванні агра-тэхнікі, добра пастаўлена насенняводства, правільна прымяняюцца ўгнаенні, выкарыстоўваюцца водагаспадарчы ўстройства. Словам, дзе вялі справу добра, там і вострой засухі не былі такімі цяжкімі. Так што прырода прыродай, а работа работай, і лепшая зброя ў барацьбе з нягодамі стыхіі — гэта высокая культура гаспадарання, актыўная, самаадданая праца.

Узяць нашу сельскую гаспадарку да ўзроўню, які будзе па сапраўдному адпавядаць магчымасцям сучаснай тэхнікі і патрабаванням камуністычнага будаўніцтва, — такая мэта, пастаўленая партыяй. І дружнай работай працаўнікоў палёў, усё больш шырокай падтрымкай вёскі з боку прамысловасці, намаганнямі ўсяго народа пад кіраўніцтвам партыі мы гэтай мэты дасягнем.

Менавіта ўпартая праца савецкіх людзей у прамысловасці і сельскай гаспадарцы, менавіта іх працоўныя дасягненні даюць магчымасць паслядоўна выконваць праграму росту народнага дабрабыту, ухваленую з'ездам партыі.

Але і ў дні вялікіх свят, працягваючы дакладчык, і ў працоўныя будні мы добра бачым, не толькі дасягненні, але і нашы вузкія месцы і недахопы, засяроджваем увагу і намаганні народа на іх хутчэйшае ўхіленне. А недахопы ў нас, на жаль, яшчэ ёсць.

Наўрад ці ёсць патрэба прыводзіць цяпер іх падрабязны пералік. Мы, камуністы, — людзі самакрытычныя і не раз ужо аб гэтых недахопах востра і канкрэтна гаварылі. Самы істотны з іх заключаецца ў тым, што ў развіцці народнай гаспадаркі да гэтага часу недастаткова поўна і эфектыўна выкарыстоўваюцца багатыя ўнутраныя рэзервы, інтэнсіўныя, ясныя фактары. У шэрагу галін, на многіх прадпрыемствах, будоўлях, у калгасах і саўгасах марудна зніжаюцца працоўныя выдаткі, а таксама выдаткі сыравіны і матэрыялаў.

Галоўная задача цяпер — гэта крута змяніць арыентацыю, перанесці ўпор на інтэнсіўныя метады вядзення гаспадаркі, забяспечыць тым самым сур'ёзнае павышэнне эфектыўнасці эканомікі. Гаворка ідзе аб тым, каб эканамічны рост усё ў большай ступені адбываўся шляхам павышэння прадукцыйнасці працы і паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу, шляхам больш поўнага выкарыстання дзеючых вытворчых магутнасцей, шляхам павышэння аддачы ад кожнага ўкладзенага ў гаспадарку рубля, кожнай тоны выкарыстоўваемага металу, паліва, цэменту, угнаенняў.

У гэтым сутнасць павароту ў эканамічнай палітыцы, якая патрабаваў XXIV з'езд партыі. Толькі на такой аснове можна наспяхова вырашыць велізарныя па маштабу задачы, пастаўленыя перад народнай гаспадаркай у бягучай пяцігодцы. Толькі на аснове павышэння эфектыўнасці экано-

мікі можна адшукаць сродкі і рэсурсы, дастатковыя для таго, каб забяспечыць адначасова значны рост дабрабыту працоўных, магчымасці шпаркага развіцця гаспадаркі ў будучыні, патрэбнасці падтрымання на належным узроўні абараназдольнасці краіны.

Партыя добра ведала, што выкананне заданняў пяцігодкі патрабуе вялікай напружанай працы, велізарнай энергіі і арганізаванасці, творчага падыходу і смеласці ў вырашэнні ўзнікаючых праблем. Іменна таму не раз падкрэслівалася, што, калі мы не ўзінем усю гаспадарчую дзейнасць на больш высокі ўзровень, не здзейсім сапраўднага павароту да павышэння эфектыўнасці эканомікі, то вырашыць пастаўленыя задачы будзе цяжка.

Людзі, якім партыя даверыла кіраўніцтва тымі або іншымі ўчасткамі гаспадарчай дзейнасці, заклікалі няспынна ўдасканалваць метады і стыль гэтага кіраўніцтва. Яны павінны ў поўнай меры наладаць пачуццём новага, праяўляць ініцыятыву, своечасова выкарыстоўваць усе магчымасці, якія адкрывае навукова-тэхнічны прагрэс. Бальшавіцкая непрымырмасца да недахопаў, да любога раўнадушша ў рабоце, глыбокая партыйная адказнасць за тое, каб атрымаць найбольшы народнагаспадарчы эфект, затрачваючы найменшыя рэсурсы, павінны стаць неад'емнымі якасцямі кожнага кіраўніка.

Мы адзначаем юбілей СССР напярэдні новага года. Наступаючы год мае асаблівае значэнне — гэта трэці год, які ў многім вырашае лёс усёй пяцігодкі. І задача заключаецца ў тым, каб не толькі паспяхова справіцца з асноўнымі планавымі заданнямі будучага года, зацверджанымі днямі сесіі Вярхоўнага Савета СССР, але і значна іх перавысць, стварыць неабходны задел на наступныя гады.

За кошт чаго гэта можа быць зроблена? У першую чаргу — за кошт рэалізацыі наяўных у нас вялікіх рэзерваў. Гэта павінна быць зроблена шляхам строгага рэжыму эканоміі, канцэнтрацыі сіл і сродкаў на дускавых аб'ектах, умацавання працоўнай дысцыпліны і павышэння арганізаванасці ў рабоце.

Але гэта яшчэ не ўсё. Самыя добрыя планы не будуць выкананы, калі тыя, хто працуе ля станкоў або ў полі, на жывёлагадоўчай ферме, у навукова-даследчым інстытуце або ў сферы паслуг, не ўкладуць у справу часцінку свайго сэрца, свайі душы. Энергія высокаарганізаванай працы, памножаная на любоў да свайі краіны, сацыялістычнай Радзімы, здольная стварыць цуды. Так было ў нас у гады першых пяцігодак, у гады Вялікай Айчыннай вайны, у гады пасляваеннага аднаўлення і мірнага будаўніцтва, у гады, поўныя гераізму і працоўнага энтузіязму мас.

Мы звяртаемся да працоўных горада і вёскі і гаворым прама: выкананне плана 1973 года ў вашых руках. Мы ўпэўнены, што наш рабочы клас, наша сялянства, інтэлігенцыя адкажуць на заклік партыі новымі працоўнымі дасягненнямі, не пашкадуюць сіл для таго, каб заданні трэцяга, раіаючага года пяцігодкі былі выкананы паспяхова.

Сканцэнтруючы ўвагу на актуальных бягучых задачах, мы не забываем аб перспектывах нашага руху наперад. Сацыялізм, падкрэсліў таварыш Л. І. Брэжнеў, неаддзялімы ад навуковага планавання эканомікі.

У адпаведнасці з устаноўкай з'езда ЦК КПСС і Савет Міністраў СССР прынялі ў гэтым годзе Пастанову аб распрацоўцы доўгатэрміновага перспектывага плана развіцця народнай гаспадаркі Саветаў Саюза на 1976—1990 гады. Работа па складанню гэтага плана (яна будзе весціся да 1975 года) з'яўляецца важнейшай гаспадарча-палітычнай задачай. Ленін гаварыў у сувязі з планам ГАЭЛРО, што доўгатэрміновая праграма развіцця народнай гаспадаркі — гэта, па сутнасці, другая праграма партыі. Думаецца, так мы павінны падыходзіць да справы і ў даным выпадку. Мы павінны сказаць далей дакладчык, узяць дабрабыт саветаў народа на такую вышыню, якая наглядна пакажа ўсім, нават самым закаранелым скептыкам, магчымасці і перавагі нашага ладу ва ўсіх сферах грамадскага жыцця.

З рухам наперад у справе стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізму, з павышэннем узроўню народнага дабрабыту ўсё большае значэнне набывае такая задача, як фарміраванне свядомасці людзей, выхаванне ў кожным савецкім чалавеку якасцей, неабходных для будаўніцтва камунізму.

За гады Савецкай улады нязмерна абагаціліся духоўнае жыццё народа, яго культурны ўзровень, вырасла яго палітычная свядомасць.

Аднак усё гэта не азначае, што палітыка-выхаваўчыя і ідэалагічныя задачы, якія стаяць перад нашым сацыялістычным грамадствам, ужо вырашаны. Не сакрэт, што ў нас да гэтага часу яшчэ нярэдка даюць сябе адчуваць такія атрыманні ў спадчыну ад мінулага, чужыя сацыялізму па свайі сутнасці сацыяльныя баячкі, як нядабрадумленны адносіны да працы, расхлябанасць, недысцыплінаванасць, снгарасць, розныя парушэнні норм сацыялістычнага ладу жыцця. Партыя лічыць сваім абавязкам звяртаць увагу ўсяго нашага грамадства на гэтыя з'явы, мабілізоўваць народ на рашучую барацьбу з імі, на іх пераадоленне, бо без гэтага нам камунізму не пабудаваш.

Самая сутнасць камунізму вызначаецца тым, што грамадзяне валодаюць высокай ступенню свядомасці і пачуццём адказнасці перад грамадствам, высокімі маральнымі якасцямі. Менавіта таму выхаванне грамадскай свядомасці ўсіх грамадзян — адна з важнейшых састаўных частак працэсу камуністычнага будаўніцтва.

Мы будзем не царства гультаёў, дзе рэкі малочныя ды берагі кісельныя, а самае арганізава-

нае, самае працалюбивае грамадства ў гісторыі чалавецтва. І жыццё ў гэтым грамадстве будзе самым працоўным і добрадумленным, арганізаваным і высокасвядомым людзі. Так што перад намі вялізнай важнасці работа. Яна, напэўна, зойме немалы час, бо псіхалогія чалавека перабліваецца куды марудней, чым матэрыяльныя асновы яго жыцця.

Работу гэту партыя вядзе і будзе весці ўсё больш шырокім фронтам. Тут практычна мае значэнне ўсё: і правільная атмасфера ў сям'і, і ўмелая арганізацыя вучэбнага працэсу, і здаровая абстаноўка ў працоўным калектыве, і добра пастаўленае бытавое абслугоўванне насельніцтва і многае іншае.

Поспехі камуністычнага будаўніцтва, падкрэсліў таварыш Л. І. Брэжнеў, у многім залежаць ад развіцця марксісцка-ленінскай тэорыі — нашага вернага навуковага кампаса. Рашэнні з'ездаў і пленумаў ЦК нашай партыі, важнейшыя партыйныя дакументы — гэта прыклад творчага развіцця марксізму-ленінізму. Але сам характар задач, якія стаяць перад намі, патрабуе ўсё больш актыўнай распрацоўкі тэарэтычных праблем грамадскага развіцця, творчага падыходу да з'яў жыцця.

Падобна таму як у прамысловасці і сельскай гаспадарцы мы не можам цяпер рабіць літаральна ні кроку наперад без дапамогі навіейшых дасягненняў навукі, так і ў нашым грамадскім жыцці развіццё навукі — неабходная база для прыняцця рашэнняў, для паўсядзённай практыкі. Партыя заўсёды падтрымлівала і будзе падтрымліваць наватарскі, ленінскі падыход да вывучэння складаных грамадскіх з'яў, намаганні нашых тэарэтычных кадраў, накіраваныя на развіццё грамадскай тэорыі, на творчы аналіз рэчаіснасці.

Вялікая работа прадстаіць нам у справе дзяржаўнага будаўніцтва, далейшага развіцця і ўдасканалвання сацыялістычнай дэмакратыі. Асноўныя напрамкі гэтай работы ўказаны ў рэзалюцыі XXIV з'езда КПСС. Гэта — яшчэ больш актыўны ўдзел мас у кіраванні, больш поўнае ажыццяўленне Саветамі сваіх разнастайных функцый у кіраўніцтве грамадскім жыццём; больш паслядоўнае правядзенне ў жыцці прынцыпу справаздачнасці выканаўчых органаў прадстаўнічым; далейшае ўмацаванне сацыялістычнай законнасці; паліпшэнне дзейнасці народнага кантролю.

Адным з буйнейшых пытанняў далейшага развіцця Саветаў Саюза, якое нам трэба рашыць у бліжэйшай будучыні, з'яўляецца пытанне аб Канстытуцыі СССР.

Кожная наша Канстытуцыя была ўзыходзячай ступенню ў развіцці сацыялістычнай савецкай дзяржавы, новым этапам у разгортванні сацыялістычнай дэмакратыі. Канстытуцыя РСФСР 1918 года заканадаўча замацавала парадковую створанай Канстытуцыяй дзяржавы дыктатуры пралетарыята. Канстытуцыя СССР 1924 года была першай Канстытуцыяй шматнацыянальнай савецкай дзяржавы, якая аформіла добраахвотнае аб'яднанне брацкіх рэспублік у адную дзяржаву. Канстытуцыя 1936 года, якая дзейнічае зараз, адлюстравала факт ліквідацыі эксплуатацыйных класаў у нашай краіне, замацавала перамогу сацыялізму.

Але жыццё ідзе наперад. За тры з паловай дзесяцігоддзі, якія прайшлі з часу прыняцця Канстытуцыі, у развіцці савецкага грамадства, у сусветным развіцці, у расстаноўцы класавых сіл на міжнароднай арэне адбыліся прынцыповыя змены. У чым іх галоўная сутнасць? Калі гаварыць каротка, яна складаецца з наступнага.

Замест асноў сацыялістычнай эканомікі мы маем цяпер сталую, добра аснашчаную тэхнічна сістэму гаспадаркі як у горадзе, так і ў вёсцы. Гэта сістэма сфарміравалася ўжо ва ўмовах перамошга сацыялізму, г. зн. пасля прыняцця Канстытуцыі 1936 года.

Пры захаванні вядучай ролі рабочага класа ў нас адбыліся прыкметны працэс збліжэння ўсіх класаў і сацыяльных груп, усё больш канкрэтна усталяваецца сацыяльная аднароднасць сацыялістычнага грамадства. Агтыўна ідзе сціранне істотнай розніцы паміж фізічнай і разумовай працай, паміж умовамі працы і жыцця ў горадзе і вёсцы.

Вялізны скачок наперад зрабіла пасля вайны наша грамадства ў галіне культурнага развіцця. Цяпер Савецкі Саюз стаў краінай судзейнай адуканасці, а дзве трэці занятага насельніцтва маюць сярэдняю і вышэйшую адукацыю.

Значна рушыла наперад развіццё сацыялістычнай дэмакратыі — умацаваны правапарадак, развіта заканадаўства, павысілася роля і актыўнасць Саветаў.

Усе гэтыя каронныя змены дазволілі нашай партыі зрабіць важны тэарэтычны і палітычны вывад аб тым, што ў Савецкім Саюзе пад кіраўніцтвам партыі Леніна самаадданай працай савецкіх людзей пабудавана развітае сацыялістычнае грамадства. Дзяржава дыктатуры пралетарыята, выканаўшы сваю вялікую гістарычную місію, паступова лерарасла ў агульнанародную сацыялістычную дзяржаву працоўных, кіруючай сілай якой застаецца рабочы клас. Першая ў свеце краіна перамошга сацыялізму першай прыступла да практычнага рашэння задач будаўніцтва камунізму. Буйныя змены адбыліся і ў міжнародным становішчы Саветаў Саюза.

Ёсць падстава лічыць, што ўсе гэтыя змены ў жыцці нашай Радзімы і задачы, якія паўсталі перад нашым грамадствам у новых умовах, павінны знайсці сваё адлюстраванне ў Канстытуцыі Саюза Саветаў Сацыялістычных Рэспублік. Мы аб гэтым ужо гаварылі раней, і адпаведная падрыхтоўчая работа вядзецца. Цяпер, на думку Цэнтральнага Камітэта партыі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета і Савета Міністраў СССР, надыходзіць час завяршыць гэту работу. Адпаведныя

прапановы аб новым тэксце Канстытуцыі мы разлічваем яшчэ да наступнага з'езда партыі вынесці на ўсенароднае абмеркаванне.

Няма сумнення, што гэта будзе вялікая гістарычная падзея ў жыцці Саветаў Саюза. Яна не толькі дапаможа савецкім людзям і ўсяму свету лепш асэнсаваць дасягнутае намі, падвесці вынікі пройдзенага намі шляху, але і праліць новае святло на далейшае развіццё нашага савецкага сацыялістычнага грамадства, якое ідзе па шляху да камунізму.

Цудоўны гістарычны шлях, які прайшоў за паўстагоддзя заснаваны Леніным Саюз Саветаў Сацыялістычных Рэспублік, — родны дом амаль чвэрці мільярда свабодных і раўнапраўных людзей больш ста нацыянальнасцей. Савецкія людзі маюць усе падставы любіць сваю вялікую Радзіму, ганарыцца ёю.

58 гадоў назад, у час сусветнай імперыялістычнай вайны, Уладзімір Ільіч Ленін супрацьпаставіў разгулу шавінізму, які распальвалі эксплуатацыйныя правячыя колы, пралетарскае, камуністычнае разуменне нацыянальнага гонару. Ён лісаў аб нацыянальным гонары вялікаросаў, г. зн. рускіх, што яны па праву могуць ганарыцца слаўнымі рэвалюцыйнымі традыцыямі свайго народа, подзвігамі герояў вызваленчай барацьбы, якія выйшлі з яго асяроддзя.

Так разумеў Ленін — верны сын рускага народа і вялікі рэвалюцыйна-інтэрнацыяналіст — пачуццё нацыянальнага гонару. Ленін заклікаў свядомых рускіх пралетарыяў быць вернымі «пралетарскаму братэрству ўсіх народаў Расіі, г. зн. справе сацыялізму» (Поўны збор твораў, т. 26, стар. 110).

Цяпер, праз паўвека пасля ўтварэння Саюза Саветаў Сацыялістычных Рэспублік, мы можам з поўнай падставой гаварыць аб больш шырокім разуменні, аб вялікім патрыятычным пачуцці ўсяго нашага народа — аб агульнанацыянальным гонары савецкага чалавека.

Савецкім людзям чужая і агідная фанабэрыстая думка аб перавасце адных народаў над другімі — і тым больш вар'яцкія ідэі нацыянальнай або расавай выключнасці. Савецкія людзі — інтэрнацыяналісты. Таў выхоўвае іх партыя, так выхоўвае іх уся наша рэчаіснасць. Але савецкія людзі — усё савецкія людзі, незалежна ад нацыянальнай прыналежнасці або мовы, — ганарца сваёй вялікай Радзімай — прадвесніцай новай эры ў гісторыі чалавецтва, ганарцаца патхнёнай працай мільянаў, якія пабудавалі пад кіраўніцтвам камуністаў новае, сапраўднае справядлівае і свабоднае грамадства, якія стварылі непарушны брацкі саюз многіх народаў. Яны ганарцаца подзвігам мільянаў герояў — сыноў і дачок гэтых народаў, якія аддалі сваё жыццё ў сумеснай барацьбе за гэтыя заваёвы. Яны ганарцаца вялікімі здзяйсненнямі вызваленчай працы, дасягненнямі навукі, росквітам культуры, уваабленай у разнастайныя нацыянальныя формы, усім ладам жыцця савецкага народа, які паказаў чалавецтву новыя далаглядды, новыя маральныя каштоўнасці і ідэалы.

Агульнанацыянальная гордасць савецкага чалавека — гэта вялікае, ёмістае, вельмі багатае па сваіму зместу пачуццё. Яно глыбейшае і шырэйшае за натуральныя нацыянальныя пачуцці кожнага паасобку з народаў, якія складаюць нашу краіну. Яно увабрала ў сябе ўсё лепшае, што створана працай, адвагай, творчым геніем мільянаў і мільянаў савецкіх людзей.

Уся краіна ганарыцца працоўнымі подзвігамі рабочых і калгаснікаў, выдатнымі адкрыццямі вучоных кожнай з нашых рэспублік, майстэрствам умельцаў, неспяротнымі творами народнага мастацтва кожнай з брацкіх нацый. Выдатныя своеасоблівыя творы літаратуры, жыванісу, музыкі, якія даў кожны з народаў Саветаў Саюза — усё гэта даўно ўжо стала нашым агульным здабыткам. Усё гэта і многае-многае іншае, што пералічыць проста немагчыма, складае адзінае агульнае незлічонае нацыянальнае багацце савецкіх людзей.

І чым далей мы ідем па шляху будаўніцтва камунізму, чым больш разнастайнымі і трывалымі становяцца эканамічныя, культурныя і іншыя сувязі, што злучаюць у адно ўсе народы СССР, тым больш моцныя і глыбокія выкаародныя пачуцці вялікай агульнасці, якія мы называем агульнанацыянальнай гордасцю савецкага чалавека.

Немагчыма пераацаніць уклад у гісторыю чалавецтва, які зрабіў за паўстагоддзя створаны на ініцыятыве Леніна, пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі Саюз Саветаў Сацыялістычных Рэспублік. Тое, што ў СССР упершыню было пабудавана сацыялістычнае грамадства, упершыню было паказана на практыцы, што такое па сапраўдному раўнапраўны брацкі адносіны паміж народамі, безумоўна, будучы памятаць і цаніць усе народы ва ўсе часы.

Цяпер Савецкі Саюз крочыць далей наперад. Савецкі Саюз ідзе насустрач камунізму.

Мы ведаем, сказаў у заключэнне таварыш Л. І. Брэжнеў, шлях да яго не будзе лёгкім. Спатрэбіцца напружанне сіл і энергіі кожнага з народаў нашай краіны і ўсіх іх разам. Мы ведаем — спатрэбіцца вялікая і натхнёная праца, арганізаванасць, высокая палітычная свядомасць. Мы ведаем таксама і тое, што савецкія людзі валодаюць усімі гэтымі якасцямі, здолеюць іх правяць, здолеюць дабіцца пастаўленых перад сабой цудоўных мэт. Зарука гэтаму — наша агульная цвёрдая рашучасць дасягнуць да канца справы, пачатую пад кіраўніцтвам Леніна ў легендарныя дні Канстытніка. Зарука гэтаму — адзіная воля савецкага народа, якая знайшла сваё выяўленне ў палітыцы нашай Ленінскай Камуністычнай партыі.

УРАЧЫСТАЕ ПАСЯДЖЭННЕ ЦК КПБ, ВЯРХОУНАГА САВЕТА БССР СУМЕСНА
З ПАРТЫЙНЫМІ І САВЕЦКІМІ ОРГАНАМІ МІНСКА І МІНСКАЙ ВОБЛАСЦІ,
ПРАДСТАЎНІКАМІ ПРАЦОЎНЫХ КАЛЕКТЫВАЎ І ВОІНСКІХ ЧАСЦЕЙ,
ПРЫСВЕЧАНАЕ 50-ГОДДЗЮ УТВАРЭННЯ СССР

У маляўнічым убранні Мінск. У гэтыя дні, як і заўсёды, напярэдадні вялікіх святаў, у самым яркім уборы сустракае ён удзельнікаў урачыстага пасяджэння, прысвечанага юбілею СССР.

Палац спорту. На яго фасадзе — Герб Савета Саюза і лічба «50», Дзяржаўны флаг СССР і флага ўсіх саюзных рэспублік. У строгім і ўрачыстым убранні зала Палаца. У глыбіні сцэны — Дзяржаўны флаг СССР і герб нашай Радзімы, скульптурны партрэт У. І. Леніна. Ля сцягоў рэспублікі Мінскай вобласці і горада Мінска застыла ганаровая варта. Ля флагаў саюзных рэспублік — дзяўчаты ў нацыянальных касцюмах.

15 снежня сюды, на ўрачыстае пасяджэнне ЦК КП Беларусі, Вярхоўнага Савета БССР сумесна з партыйнымі і савецкімі органамі горада Мінска і Мінскай вобласці, прадстаўнікамі калектываў працоўных і воінскіх часцей, прысвечанае 50-годдзю ўтварэння СССР, прыйшлі тысячы людзей, гордых усведамленнем і парушняга маральна-палітычнага адзінства нашага грамадства, маналітнай згуртаванасці партыі і народа, моцных верай у вечную дружбу і інтэрнацыянальнае брацтва.

...14 гадзін. Цёпла сустракаюць прысутныя з'яўленне ў прэзідыуме таварышаў П. М. Машэрава, А. Н. Аксёнава, Ц. Я. Кісялёва, Л. Г. Клячкава, А. Т. Кузьміна, У. Е. Лабанка, У. Ф. Міцкевіча, М. Н. По-

лазава, І. Я. Палякова, А. А. Смірнова, Ф. А. Сурганова, М. І. Лагіра, Я. П. Нікулкіна, У. І. Падрэза, І. М. Трацяка і іншых кіраўнікоў Камуністычнай партыі і ўрада рэспублікі, ветэранаў ленинскай партыі, Герояў Савета Саюза і Герояў Сацыялістычнай Працы, замежных гасцей.

Кароткім уступным словам пасяджэнне адкрыў Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР Ф. А. Сургану. Ён цёпла вітаў удзельнікаў урачыстага пасяджэння, усіх працоўных Беларусі з вялікімі святамі.

Гучаць дзяржаўныя гімны Саюза ССР і Беларускай рэспублікі.

Пад бурныя апладысмэнты ўдзельнікаў урачыстага пасяджэння выбіраецца ганаровы прэзідыум у састве Палітбюро Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савета Саюза.

Ф. А. Сургану дае слова для даклада «Аб 50-годдзі Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік» кандыдату ў члены Палітбюро ЦК КПСС, першаму сакратару Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі П. М. Машэраву.

Даклад П. М. Машэрава быў выслухан з вялікай увагай і неаднаразова перапыняўся апладысментамі. Пасля перапынку старшыняўе другі сакратар ЦК КПБ А. Н. Аксёнаў. Ён дае слова ветэранам Камуністычнай партыі. Ля трыбуны — група старэй-

шых камуністаў. Зала сустракае іх бурнымі апладысментамі. Юныя ленинцы сардэчна віншуюць ветэранаў партыі з вялікімі святамі і падносяць ім кветкі. З прамовай выступае член КПСС з 1920 года, актыўны ўдзельнік грамадзянскай вайны і падпольнага рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі М. С. Арэха.

Слаўны рабочы клас Краіны Саветаў заўсёды ішоў у авангардзе барацьбы за камунізм. Вось чаму з такой цеплынёй сустрэлі ўдзельнікі ўрачыстага пасяджэння дэлегацыю гераічнага рабочага класа рэспублікі. На грудзях у многіх гараць Залаты Зоркі Герояў Сацыялістычнай Працы, ордэны і медалі, якімі Радзіма адзначыла іх самаадданую працу, вялікі ўклад у справу будаўніцтва камунізму.

Дэлегацыя з Дзяржаўным флагом СССР праходзіць па зале і падымаецца на сцэну. Слова атрымлівае токар Мінскага завода аўтаматычных ліній, Герой Сацыялістычнай Працы А. М. Віташкевіч.

Выконваючы заповеды вялікага Леніна, Камуністычная партыя на ўсіх этапах будаўніцтва камунізму ўмацоўвала непарушны саюз рабочага класа і працоўнага сялянства. І сёння працаўнікі горада і вёскі спяна адзінай мэтай, адзінай воляй памнажаць багацці Радзімы, мацаваць яе магутнасць. У залу з Дзяржаўным флагом СССР уваходзіць група сельскіх працаўнікоў. Гэта знатныя людзі рэспублікі — дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета БССР, Герой Сацыялістычнай Працы.

Ад імя працаўнікоў вёскі выступае старшыня калгаса імя Чкалава Салігорскага раёна, кандыдат экан-

50 ГОД жыцця і росквіту найвялікшай многанацыянальнай дзяржавы — Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік наглядна даказалі ўсяму свету, што «марсісцка-ленинскае вучэнне па нацыянальнаму пытанню вытрымала выпрабаванне на практыцы, а ленинская нацыянальная палітыка атрымала поўную перамогу».

Асновы сённяшняй аднасці і дружбы народаў закладваліся Марксам, Энгельсам, Леніным у іх вучэнні аб барацьбе класаў, аб сацыялістычнай рэвалюцыі, аб ролі і месцы нацыянальнага пытання ў рэвалюцыйным пераўтварэнні свету. Толькі стварэнне Леніным партыі новага тыпу — партыі пралетарыяту, ісцінна інтэрнацыянальнай па свайму духу і па сваёй сутнасці, выхаванне гвардыі сапраўдных марксістаў-інтэрнацыяналістаў дало магчымасць адзіна правільна вырашыць складанае нацыянальнае пытанне, як падначальнае інтарэсам класавай барацьбы пралетарыяту.

Толькі за партыяй, што непахісна і высока трымала сцяг інтэрнацыяналізму ў дыме імперыялістычнай вайны, калі многія іншыя сацыялістычныя партыі скаціліся ў балота шавінізму і нацыяналізму, — толькі за такой партыяй маглі пайсці рабочыя, сяляне, салдаты ўсіх нацыянальнасцей Расійскай імперыі.

Ленін называў пралетарскі сацыялізм інтэрнацыянальным сацыялізмам.

Перамога Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі перанесла нацыянальнае пытанне з тэорыі ў практыку штодзённай дзейнасці партыі па ўмацаванні Савецкай улады. Карэны паварот у сусветнай гісторыі адначасова з'явіўся паваротам у гісторыі нацыі і нацыянальных адносін.

Трывалы фундамент дружбы і Саюза народаў быў закладзены першымі дэкрэтамі Савецкай улады — «Дэкрэтам аб міры», «Дэкрэтам аб зямлі», «Дэкларацыяй правоў Расіі», у якой гаварылася: «У эпоху царызму народы Расіі сістэматычна натраўляліся друг на друга... Гэтай ганебнай палітыцы натраўлення няма і не павінна быць звароту. Цяпер яна павінна быць заменена палітыкай добраахвотнага і чэснага саюза народаў Расіі».

Палітычная аснова дзяржаўнага ладу — Саветы дэпутатаў рабочых, сялян і салдат — па сваёй прыродзе былі ўжо інтэрнацыянальнымі.

Грамадзянская вайна — абарона заваёў Кастрычніка ад унутранай контррэвалюцыі і імперыялістычнай інтэрвенцыі, пасляваенная разруха, паграбаванні вядзення планавай гаспадаркі — усё гэта падказвала працоўным маладых савецкіх рэспублік адзіны пляч ля поўнай перамогі сацыялізму — Саюз усіх народаў Расіі.

Калі сёння, з вышні 50-гадовага вопыту нашай дружбы і аднасці, з вышні сусветнай славы савецкага народа і Савецкага Саюза чытаеш дакументы таго часу, не можаш не захапіцца і не ўразіцца Ленинскай зоркасці, прадбачлівасці і мудрасці, глыбокаму інтэрнацыяналізму камуністаў ленинскага гарту, якія ўзначальвалі партыйныя арганізацыі ў рэспубліках, краях, ажыццяўлялі ленинскую нацыянальную палітыку.

Рух народаў за аб'яднанне набыў шырокі размах і гэтым руху не маглі ўжо перашкодзіць услякія буржуазныя і дробнабуржуазныя шавіністычныя, нацыяналістычныя, укланісцкія партыі.

Партыя праводзіла гіганцкую работу па ўмацаванні давер'я паміж народамі. Павінна была перамагчы ленинскую ідэю раўнапраўя ўсіх народаў, усіх нацый, вялікіх і малых. І яна перамагла! Натуральным было імкненне савецкіх рэспублік да федэратыўнага аб'яднання.

Вось перада мной гістарычны дакумент — Пастанова IV Усебеларускага з'езда Саветаў, прыня-

тая 18 снежня 1922 года. Яна пачынаецца словамі:

«Савецкая Беларусь толькі нядаўна вызвалена з няволі міжнароднага капіталу злучанымі намаганнямі рабочых і сялян Беларусі пры самай актыўнай падтрымцы працоўных усіх астатніх брацкіх савецкіх рэспублік, у сваёй штодзённай працы, палітычным і гаспадарчым будаўніцтве пастаянна помніць аб адзінстве задач і метадаў барацьбы, якія звязвалі працоўных усіх братніх рэспублік».

Беларусь, спаласаваная акапамі першай сусветнай вайны, толькі што перанесла трэці паход Антанты — нашэсце арміі Пілсудскага, Чырвоная Армія, палкі Тухачэўскага і эскадрыны Будзённага, памаглі беларускаму народу разграміць бела-

Іван
ШАМЯКІН,
Старшыня
Вярхоўнага
Савета БССР

польскіх захопнікаў. Частка Беларусі — яе заходнія вобласці засталіся пад акупацыяй панскай Польшчы. Маючы гэты горкі вопыт, беларускі народ, якому ўпершыню ў гісторыі Кастрычніцкая рэвалюцыя дала дзяржаўнасць, вельмі добра ўсведамляў, што абараніць знясіленую, эканамічна слабую рэспубліку ад акул імперыялізму, узяць яе зруйнаваную войнамі гаспадарку можна толькі ў брацкім саюзе з вялікім рускім народам, украінскім, з народамі Закаўказзя і Туркестана.

Усебеларускі з'езд Саветаў «даручае сваёй дэлегацыі, якая выбіраецца для ўдзелу на ўсерасійскім з'ездзе Саветаў, даць у час работы з'езда ўрачыстае аб'яцанне і здзейсніць фармальныя акты, якія замацоўваюць брацкі Саюз Сацыялістычных Савецкіх Рэспублік».

Гэта ўрачыстае аб'яцанне сваіх дэлегатаў быць верным брацкаму Саюзу беларускі народ, як і ўсе савецкія народы, з гонарам і высокай адказнасцю выконвае ўжо востра паўстагоддзям.

Няма сумнення, што толькі дзякуючы ленинскай эканамічнай палітыцы, дзякуючы дапамозе рускага, другіх савецкіх народаў рэспубліка з надзвычайнай хуткасцю ўздымала прамысловасць, сельскую гаспадарку, культуру. Пры гэтым адбываліся сур'ёзныя сацыяльныя якасныя зрухі. Не аднаўляліся дарэвалюцыйныя кустарныя промыслы — будаваліся новыя заводы, электрастанцыі, стваралася цяжкая індустрыя, рос рабочы клас. Кааперыванне дробных сельскіх гаспадарак, арганізацыя калгасаў, стварэнне саўгасаў адкрывала шырокі прастор для ўздыму сельскай гаспадаркі, для заможнага жыцця народа. Упершыню за сваю шматвекавую гісторыю беларусы атрымалі права развіваць сваю нацыянальную культуру. У краі, дзе да рэвалюцыі на сто чалавек толькі дзесяць лічыліся пісьменнымі — умелі чытаць і пісаць, створаны былі тысячы школ і ўжо ў першае дзесяцігоддзе Савецкай улады восемдзясят пяць працэнтаў насельніцтва атрымала пачатковую адукацыю. Адкрыты быў першы беларускі ўніверсітэт, інстытуты, тэхнікумы, Акадэмія навук. Выходзілі дзесяткі газет, сотні кніг на роднай мове. Развівалася нацыянальная літаратура і мастацтва.

За выдатныя дасягненні ў будаўніцтве сацыялізму Беларуская ССР была адзначана ў 1937 годзе вышэйшай узнагародай Радзімы — ордэнам Леніна.

Палітычная, эканамічная, ваенная магутнасць Саюза ССР дала магчымасць беларускаму народу ў верасні 1939 года ўз'яднаць заходнія землі, што дваццаць гадоў былі ў няволі, у адзіную савецкую рэспубліку.

«Суровай праверкай трываласці СССР была Вялікая Айчынная вайна», — гаворыцца ў Пастанове ЦК КПСС аб падрыхтоўцы да 50-годдзя ўтварэння Саюза ССР. Беларускі народ, які адзін з першых прыняў на сябе ўдар нямецка-фашыскай браніраванай арды, які перажыў трохгадовы страшэнны жах акупацыі, над якім вісела пагроза поўнага фізічнага знішчэння, яшчэ раз з новай сілай адчуў і зразумеў, што значыць для яго лёсу, для яго жыцця, шчасця і будучыні нацыі саюз і дружба ўсіх савецкіх народаў.

САЮЗ

У першыя ж дні вайны, на граніцы, у легендарнай Брэсцкай крэпасці, пад Баранавічамі і Мінскам, пад Магілёвам і Гомелем, абараняючы сваю вялікую Радзіму — Савецкі Саюз і свае народы, стаялі насмерць, плячо ў плячо рускі і беларус, украінец і ўзбек, грузін і таджык, татарын і башкір — сыны ўсіх нацый і народнасцей. Над іх свяшчэннымі магіламі зараз узвышаюцца велічныя помнікі, летам і зімой палымнеюць жывыя кветкі, і заўсёды дзеці нашы і ўнукі будуць прыходзіць туды, каб схіліць галовы з думкай пра вялікае братэрства, змацаванае крывёю, пра братэрства, што дало ім, дзецям і ўнукам герояў, мір і шчасце.

Выхаваны партыяй у духу савецкага патрыятызму, пазнаўшы свабоду, беларускі народ не мог скарыцца перад фашыскай сілай, нягледзячы на звырнуўе жорсткасць акупантаў.

Ва ўсіх савецкіх народаў у гады вайны Беларусь атрымала пачэснае званне: рэспубліка-партызанка.

Мільён беларусаў змагаўся на франтах, амаль паўмільёна граміла нямецкія тылы, базіруючыся ў беларускіх лясах. Паўмільёна тых, хто атрымаў зброю, быў арганізаваны ў атрады, брыгады, злучэнні! А колькі ў іх было баявых памочнікаў — падпольшчыкаў у гарадах, сувязных у кожным сяле! І ў кожным атрадзе побач з беларусамі ішлі на баявыя аперацыі рускія, украінцы, літоўцы, латышы... Амаль у кожнай рэспубліцы сустракаем мы цяпер былых беларускіх партызан.

Імёны Герояў Савецкага Саюза ўзбек Мамадалі Тапвалдзіева, каракеўца Асмана Касаева, легендарнага партызанскага камандзіра грузіна Цемаза Шаўгулідзе, асціна Харытона Хатагава, казаха Тактагамі Жамгельдінава выбіты на мемарыяльнай сцяне ў Беларускаму музеі Айчынай вайны.

Экспедыцыі карнікаў супраць партызан і нямецка-фашысцкіх войскаў, што адступалі пад ударамі Савецкай Арміі, ператварылі зямлю беларускую ў «зону пустыні». Былі разбураны і спалены ўсе гарады, дзесяць тысяч сёл, нярэдка з усімі жыхарамі. Загінула 2 мільёны 300 тысяч чалавек — кожны чацвёрты.

Расказваюць: пасля вызвалення Мінска ў 1944 годзе рэспубліку наведала група англійскіх і амерыканскіх журналістаў. Убачыўшы руіны Мінска і Віцебска і ад былых сёл — адны коміны, жур-

намічных навук, Герой Сацыялістычнай Працы А. І. Дубоўскі.

Старшынявуючы А. Н. Аксёнаў паведамляе, што ўрачыстае пасяджэнне прыйшлі вітаць прадстаўнікі працоўнай інтэлігенцыі рэспублікі. У залу ўваходзіць група вучоных, пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў, артыстаў, урачоў, настаўнікаў — усіх тых, хто разам з рабочым класам і калгасным сялянствам ідзе ў адзіным строі стваральніцкай новага жыцця, чые навуковыя адкрыцці з'яўляюцца асновай тэхнічнага прагрэсу, чые творы клічуць народ на подзвіг і на працу. З прамовай выступае старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, народны паэт рэспублікі Я. І. Скурко (Максім Танк).

Слаўная Савецкая Армія пільна стаіць на варце заваёў Вялікага Кастрычніка, свята выконвае заповы У. І. Леніна аб абароне сацыялістычнай Айчыны. Сыны ўсіх рэспублік Краіны Саветаў спаяны вялікай дружбай, адзінымі мэтай, свяшчэнным абавязкам. Бязмежная народная любоў да сваіх абаронцаў.

Пад баявымі сцягамі ў залу ўваходзяць воіны розных радоў войск. Яны застываюць у чоткім строі. Удзельнікі пасяджэння вітае камандзір палка — пераможца сацыялістычнага спаборніцтва ў гонар 50-годдзя ўтварэння СССР, узнагароджанага Вышпелам Міністра абароны СССР «За мужнасць і воінскую доблесць» падпалкоўнік Г. А. Бяссмертны.

У залу ўваходзіць моладзь. У саставе дэлегацыі — лаўрэаты прэміі Ленінскага камсамола, кавалеры «Ганаровага знака ВЛКСМ», дэпутаты Вярхоўнага Савета СССР і Вярхоўнага Савета БССР, пераможцы рэспубліканскіх конкурсаў прафесійнага майстэрства, сталявары, шахцёры, будаўнікі, жывёлаводы, механізатары, студэнты і навушчы.

Да мікрафона падыходзіць вадзільца-выпрабавальнік Мінскага ордэна Леніна і ордэна Кастрычніцкай Рэвалюцыі аўтамабільнага завода, ударнік

У зале ўрачыстага пасяджэння.

Фота У. ЛУПЕНКІ і Г. УСЛАВАВА. (БЕЛТА).

камуністычнай працы, намеснік сакратара цэхавай камсамольскай арганізацыі Пётр Касар. Ён дакладвае аб працоўных справах моладзі рэспублікі.

Удзельнікі ўрачыстага пасяджэння цёпла віталі Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта Ліванскай камуністычнай партыі таварыш Нікала Шаўі, прадстаўнік Камуністычнай партыі Інданезіі таварыш Томас Сінурайя, сакратар Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Сальвадора таварыш Шафік Хандаль.

З прамовай на пасяджэнні выступіў Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў.

Бурнымі апладысмантамі сустракаюць прысутныя прапанову паслаць прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР, Савету Міні-

страў СССР. Тэкст пісьма зачытвае першы сакратар Мінскага гарадскога камітэта КПБ М. М. Слюнькоў. Урачыстае пасяджэнне Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі, Вярхоўнага Савета БССР, мінскіх абкома і гаркома КПБ, абласнога і гарадскога Саветаў дэпутатаў працоўных сумесна з прадстаўнікамі грамадскіх арганізацый і воінскіх часцей, прысвечанае 50-годдзю Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік, аб'яўляецца закрытым. Гучаць здравіцы ў гонар Камуністычнай партыі Савецкага Саюза і Савецкага ўрада, у гонар савецкага народа, сацыялістычнай Радзімы. Усе ўстаюць. Пад сцяпеннямі Палаца спорту велічна гучыць «Інтернацыянал».

Для ўдзельнікаў пасяджэння быў дадзены вялікі святочны канцэрт. БЕЛТА.

налісты зрабілі заключэнне, што для аднаўлення ўсяго, што было на гэтай зямлі, патрабуецца сто год. Магчыма, панам хацелася гэтага ці, хутчэй за ўсё, яны дрэнна ведалі энергію народа-пераможцы, арганізуючую ролю партыі камуністаў, вялікую сілу дружбы і саюза савецкіх народаў.

Спатрэбілася ўсяго пяць гадоў, каб прамысловасць рэспублікі дасягнула даваеннага ўзроўню. Прычым, за гэтыя першыя пасляваенныя гады гераічнай працы не проста былі адноўлены старыя заводы, фабрыкі, электрастанцыі — будаваліся новыя. На акраіне сталіцы выраслі два гіганты, градукцыя якіх зараз вядома на ўсім свеце. — Мінскі трактарны і Мінскі аўтамабільны заводы. У памяці людзей майго пакалення добра захавалася гісторыя будаўніцтва гэтых заводаў.

Цяжкія, вельмі цяжкія ўмовы былі ў зруйнаваным вайной горадзе, на спустошанай зямлі. Але мацней за любыя цяжкасці была брацкая дружба і еднасць. З усіх савецкіх рэспублік еха-

лых перамог стаіць праца рабочых, калгаснікаў, інжынераў, аграромаў, педагогаў, вучоных, урачоў.

Каб пабудаваць гарады і заводы, каб здабыць з глыбіні Палесся нафту, а на былых балотах вырасіць ураджай па сорок — пяцьдзесят цэнтнераў з гектара, партыі камуністаў трэба было выхаваль новых людзей, падрыхтаваць высокаадукаваных спецыялістаў.

У гады маёй маладосці немагчыма было сустраць рабочага, які закончыў бы сярэдняю школу. Сёння на Мінскім аўтазаводзе дзве трэці рабочых маюць сярэдняю, няпоўную вышэйшую і вышэйшую адукацыю.

У Беларускай акадэміі навук — дванаццаць тысяч навуковых супрацоўнікаў. Год назад Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, створаны па ўказанню У. І. Леніна, адзначыў сваё 50-годдзе. А за тры гады да гэтага адкрыты другі беларускі ўніверсітэт у Гомелі. Сёння ў рэспубліцы 28 вы-

менш гераічнай працай, з традыцыямі і псіхалогіяй беларускага народа. Разам з тым і гэтыя мастакі з усесаюзнай славай і іх малодшыя таварышы наўрад ці дасягнулі б сваіх поспехаў, каб не былі знаёмы з творчасцю сваіх калегаў з іншых рэспублік, каб не асвойвалі багаты вопыт усё многанацыянальнай савецкай літаратуры. Ды не толькі пісьменнікі, але і чытачы сёння не могуць уявіць сваіх кніжных паліц, сваіх бібліятэк без твораў Шолахава і Федзіна, Суркова і Твардоўскага, Упіта і Рыльскага, Межэлайца і Ганчара, Аўэзава і Абашыдзе, Смуула і Айтматава, Турсун-заде і Пракоф'ева, Расула Гамзатава і Авіжуса, Залыгіна і Кугульцанава.

Стала добрай традыцыяй правядзенне дзён, тыдняў, дэкад брацкай літаратуры, мастацтва. Жывыя кантакты яшчэ больш збліжаюць нашы нацыянальныя сацыялістычныя культуры, служаць справе іх узаемамога ўзабагачэння. Напрыклад, у гэтым годзе, у азнаменаванне вялікага свята 50-годдзя СССР, у Беларусі прайшоў Тыдзень літаратурнага народаў СССР, у якім прынялі актыўны ўдзел прадстаўнікі ўсіх саюзных рэспублік — пісьменнікі і паэты, фестываль мастацтва савецкіх народаў: ансамблі, хоры, салісты з Масквы, Кіева, Ташкента, Таліна, Тбілісі, з усіх рэспублік выступілі перад беларускімі гледачамі і слухачамі ў Мінску, абласных цэнтрах, у многіх гарадах і сёлах.

Нядаўна ў Мінску адбыўся аб'яднаны юбілейны пленум творчых саюзаў рэспублікі. З яго трыбуны прагучалі галасы пісьменнікаў, кампазітараў, мастакоў, рэжысёраў, архітэктараў, журналістаў — людзей, імёны якіх вядомыя не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі. Усе яны з радасцю і гордасцю гаварылі аб вялікіх дасягненнях нашай прозы, драматургіі, паэзіі, крытыкі, жывапісу, скульптуры, музыкі, кіно, тэатра, дойлідства. Трыста прафесіянальных пісьменнікаў і трыста пяцьдзесят мастакоў каля палісот архітэктараў і тысяча актёраў усабляюць вялікі ідэй партыі, ідэй савецкай эпохі ў яркіх вобразах славы ратны і працоўны подзвіг народа.

Усе прамоўцы ўсхвалявана гаварылі аб жыццёвым уплыве мастацтва рускага, іншых народаў на іх творчасць. І ўсе ад шчырага сэрца дзякавалі роднай партыі за яе нацыянальную палітыку.

Мудрае ажыццяўленне партыяй ленінскай нацыянальнай палітыкі, эканамічная і духоўная еднасць выхавала савецкіх людзей сапраўднымі інтэрнацыяналістамі. Праявы шавінізму, нацыяналізму, расавай і нацыянальнай выключнасці не толькі караюцца законам, але і рашуча аб'яраюцца мараллю грамадства, яго калектыўнай псіхалогіяй, усім складам нашага жыцця. Ва ўсіх народаў, вялікіх і малых, адны правы і адна вялікая мэта — будаўніцтва камунізму, і адзіны рух — партыя камуністаў.

У справядным дакладзе на XXIV з'ездзе КПСС таварыш Л. І. Брэжнеў сказаў: «За гады сацыялістычнага будаўніцтва ў нашай краіне ўзнікла новая гістарычная супольнасць людзей — савецкі народ. У сумеснай працы, у барацьбе за сацыялізм, у баях за яго абарону нарадзіліся новыя гарманічныя адносіны паміж класамі і нацыянальнасцямі — адносіны дружбы і супрацоўніцтва».

Гэта глыбокі філасофскі вывад, які замацоўвае тое, што ўжо дасягнута і адкрывае перспектывы для ўмацавання і развіцця новай гістарычнай супольнасці людзей.

Гэта велізарная заваёва Савецкай улады. Камуністычнай партыі

СВАБОДНЫХ І РОЎНЫХ

лі ў Мінск маладыя рабочыя і сівыя інжынеры — ветэраны першых палігодкаў, стваральнікі першых савецкіх трактараў і аўтамабільаў. Бясконцым патокам з Урала, з Сібіры, з Масквы, з Украіны, Закаўказзя, з рэспублік Сярэдняй Азіі ішоў метал, лес, цэмент, станкі. А ў гэты час тысячы беларусаў працавалі на аднаўленні Волгаграда, Варонежа, Кіева, Данецка.

Без адзінага агульнасаюзнага дзяржаўнага плана не магчыма было так размернаваць матэрыяльныя і людскія рэсурсы, каб у першую чаргу памагчы рэспублікам, што пацярпелі ад нямецка-фашысцкай акупацыі, падняць іх эканамічны патэнцыял і забяспечыць раўнамернае развіццё народнай гаспадаркі, культуры ўсіх братніх народаў, усіх рэспублік. У гэтым сутнасць і сіла ленінскай ідэй саюза роўных і свабодных.

У першым жа годзе дзевятай пяцігодкі валавая прадукцыя прамысловасці Беларусі ў 14 разоў перавысіла ўзровень 1940 года. Цяпер за чатыры дні прадпрыемствы рэспублікі даюць больш прадукцыі, чым да рэвалюцыі за цэлы год. Але галоўнае — адбыліся сур'ёзныя якасныя змены ў структуры і прамысловасці, і сельскай гаспадаркі. З'явіліся зусім новыя галіны індустрыі: радыётэхнічная, электратэхнічная, хімічная, электронная, нафтаздабываючая і нафтахімічная.

Выраслі новыя буйныя гарады, якіх яшчэ 15 гадоў назад не было на карце рэспублікі: горад энергетыкаў і хімікаў Светлагорск, горад вялікай хіміі Наваполацк, Салігорск — горад, які дае краіне палавіну калійных угнаенняў, Новалукомль, Жодзіна.

А як ператварылася наша сяло! Яшчэ нядаўна дзесяць — дванаццаць цэнтнераў збожжа з гектара на беларускіх землях, дзе каменні ды пясок лічыліся высокім ураджаем. А ў 1971 годзе сярэдня ўраджай па рэспубліцы — 21 цэнтнер. Перадвыя калгасы збіраюць па 30—40 цэнтнераў з гектара. І на гэтым не спыняюцца. Машыны і хімія ў руках умелых адукаваных людзей, творыць чуды і могуць прывесці яшчэ да лепшых вынікаў.

Некалі Уладзімір Ільіч Ленін марыў пра сто тысяч трактараў для сяла. Напярэдадні 55-й гадавіны Кастрычніка і 50-годдзя Саюза ССР толькі з канвеера нашага мінскага завода сышоў мільённы трактар. За 20 гадоў — мільён трактараў! За ўсімі гэтымі грандыёзнымі лічбамі вытвор-

шэйшых навучальных устаноў. Па колькасці студэнтаў на дзесяць тысяч насельніцтва Беларусь стаіць вышэй такіх краін, як Англія, ФРГ, Францыя, Італія.

У еўрапейскай частцы былой Расійскай імперыі немагчыма назваць другі народ, нацыянальная культура якога была б так загнана і задрана, як гэта рабіў царызм у адносінах беларускай культуры. Ніводнай нацыянальнай навучальнай устаноў, ніводнага выдавецтва, ніводнай газеты, тэатра. Нічога не было. Беларускаю мову царскія сатрапы лічылі мужыцкай мовай, заходнім дыялектам. Але жыў неўміручы талент народа. Кастрычніцкая рэвалюцыя, утварэнне беларускай дзяржавы, уваходжанне яе ў Саюз Савецкіх Сацыялістычных рэспублік адкрылі незвычайны прастор для народных талентаў. Ужо ў першыя гады Савецкай улады ў літаратуру, у тэатр прыйшлі сотні юнакоў і дзяўчат, многія з якіх пасля выраслі ў буйнейшых мастакоў з усесаюзнымі імёнамі.

Беларуская літаратура, выяўленчае мастацтва, музыка, тэатр, кіно раслі на традыцыях рускай класікі, творчасці прадстаўнікоў савецкай літаратуры і мастацтва, на традыцыях Горкага і Маякоўскага.

Мы больш гаворым і пішам аб гаспадарчай еднасці і гаспадарчай узаемадапамозе брацкіх савецкіх народаў. Не меншае значэнне мае іх духоўная еднасць, узаемаўплыў культуры, абмен мастацкім вопытам і мастацкімі каштоўнасцямі. Усе лепшыя беларускія актёры, мастакі, рэжысёры вучыліся і цяпер вучацца ў Маскве і Ленінградзе ў майстроў рускай сцэны, кіно, пэндзля.

Пераклады М. Горкім і лепшымі рускімі паэтамі твораў Янкі Купалы і Якуба Коласа на рускую мову адкрылі гэтых выдатных нацыянальных паэтаў усім народам Саюза ССР і ў пэўным сэнсе ўсёму свету. Дзякуючы працы нашых рускіх калегаў, іх перакладам лепшых твораў нацыянальных літаратур на рускую мову, выхаду іх масавым тыражамі савецкія чытачы не толькі знаёмяцца з дасягненнямі братніх літаратур, але і глыбей пазнаюць тыя адметныя духоўныя прапэсы, якія адбываюцца ў жыцці кожнага народа. Творы Купалы, Коласа, Броўкі, Крапівы, Танка, Кулішова, Мележа, Макаёнка, Быкава знаёмяць і рускага, і таджыка, і калмыка, і грузіна, і якута, і латыша з жыццём, з гераічнай барацьбой у гады вайны, і не

У мінулым нумары нашай газеты паведамлялася аб узнагароджанні калектываў Гомельскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна, Гродзенскага абласнога драмтэатра, Жлобінскай фабрыкі мастацкай інкрустацыі, выдавецтва «Беларусь» і ўпраўлення кінафікацыі Магілёўскага аблвыканкома юбілейнымі ганаровымі граматамі ЦК КП Беларусі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Савета Міністраў БССР і Беларускага савета прафсаюзаў за поспехі, дасягнутыя ў рэспубліканскім сацыялістычным спаборніцтве ў гонар 50-годдзя ўтварэння Саюза ССР.

Рэдакцыя «Літаратуры і мастацтва» звярнулася да кіраўнікоў названых калектываў з просьбай праілюстраваць гэту выдатную падзею.

М. СТАЛЬМАХОВА,
дырэктар Гомельскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна

— Бібліятэка наша — адна з самых буйных у рэспубліцы. Книжны фонд яе складае каля паўмільёна тамоў, а колькасць чытачоў — звыш 20 тысяч. Дадайце да гэтага 560 тысяч тамоў, якія стаяць на кніжных паліцах 1127 бібліятэк вобласці (мы ажыццяўляем метадычнае кіраўніцтва гэтым бібліятэкам), дадайце 10 мільёнаў кнігавыдач за год і вам стане зразумела, якое значэнне набыла кніга на Гомельшчыне.

Наша работа сёлета праходзіла пад знакам пяцідзясяцігоддзя СССР. Перамога ленинскай нацыянальнай палітыкі, росквіт усіх сацыялістычных рэспублік краіны, брацтва народаў, Інтэрнацыяналізм — вось тэмы нашых шматлікіх выставак, канферэнцый чытачоў, вусных часопісаў, вечароў і г. д.

Шматлюдна ў нас заўсёды на вечарах сустрэч з відомымі людзьмі горада і вобласці, вечарах Інтэрнацыянальнай дружбы (у адным з іх прынялі ўдзел прадстаўнікі васьмі нацыянальнасцей). Па-спяхова прайшлі канферэнцыі чытачоў «Айчына мая», «У адзінай сям'і народаў», «Мастацтва народаў СССР», вечар сустрэчы аматараў кнігі з гомельскімі, брацкімі і чарнігаўскімі літаратарамі, вечары, прысвечаныя творчасці песніроў Беларусі Янікі Купалы і Якуба Коласа ў сувязі з іх 90-годдзем.

Ул. КУРУТА,
дырэктар Гродзенскага абласнога драмтэатра

— Цяжка перадаць нашу радасць, калі мы даведаліся пра ўзнагароду. На мітынг у пароды гэтай вялікай падзеі, гучала ўсхваляванае слова ўдзячнасці Радзіме, якая высокая цэнніца працу работнікаў савецкага мастацтва.

Калектыву нашага тэатра сёлета

паказаў некалькі цікавых спектакляў. Сярод іх — «Блудны сын», «Прымакі», «Самы апошні дзень», «Сірано дэ Бержарак» і інш. Некаторыя з гэтых работ нам дапамаглі аформіць калегі з братніх рэспублік. Так, спектакль «Блудны сын» афармляў мастак з Рыгі Пятэрс Розенбергс, «Сірано дэ Бержарак» — мастак Малога тэатра Вадзім Клотц.

У нас ёсць нямала добрых андэрскаў работ, скажам, А. Цароў і А. Панкрат у «Блудны сыне», Ул. Мшчанчук у «Калі кахаеш», С. Аляксандраў у «Самым апошнім дні», Т. Аптёк-Шкалаева і Ю. Барысенаў у «Сірано...». Цікава, на наш погляд, рэжысура спектакляў «Блудны сын» і «Сірано дэ Бержарак» заслужанага дзеяча мастацтваў РСФСР А. Струніна.

Мы надаём вялікае значэнне прапагандзе высокага савецкага мастацтва. Сёлета ў Гродна адкрыты гарадскі народны ўніверсітэт тэатральнага мастацтва, які наведвае больш пяцісот чалавек. Лекцыі тут чытаюць рэжысёры, артысты, мастакі тэатра. Пасля кожнай лекцыі праводзіцца прагляд і абмеркаванне спектакля.

Заклучаны дагавор творчага супрацоўніцтва з калгасам «Авангард» Гродзенскага раёна, дзе старшынёй Герой Сацыялістычнай Працы П. Дзянішчыкоў. У сельгасарцелі паказана ўжо два спектаклі. Там жа адкрыты сельскі ўніверсітэт культуры. Першы занятак па тэме «Жыццё і творчасць Янікі Купалы» правёў рэжысёр тэатра В. Скарабегатаў. Хлеббаробы прагледзелі спектакль «Прымакі».

Наогул, мы трымаем цесную сувязь з вясковымі глядачамі. За адзінаццаць месяцаў гэтага года паказана на сцэне 183 спектаклі, якія прагледзела каля 86 тысяч чалавек.

У нас небагія і фінансавыя наказы. Гадавы план па прыбытках выканан ужо на 107,6 працэнта.

Л. ЛІПОУСКИ,
дырэктар Жлобінскай фабрыкі мастацкай інкрустацыі

— На нашай фабрыцы захоўваюцца дзве ўзнагароды, якія вельмі дарагія калектыву. Гэта — юбілейныя памятнікі сцяг ЦК КПБ, Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларускай ССР і Савета Міністраў БССР, якім прадпрыемства было ўзнагароджана ў гонар 50-годдзя БССР і кампартыі рэспублікі, і юбілейная ганаровая грамата, якую мы атрымалі ў дні святкавання стагоддзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Зараз да іх прыбавіцца і юбілейная ганаровая грамата за поспехі ў сацыялістычным спаборніцтве ў гонар 50-годдзя СССР.

Прадукцыя фабрыкі карыстаецца добрым попытам у рэспубліцы і за яе межамі. Свае вырабы мы

адпраўляем на экспарт у дзевяць краін.

У асноўным гэта шкатулкі і пано, інкруставаныя саломкай, вырабы з рога, строчкавышываныя вырабы.

Сёлета нашы мастакі распрацавалі 75 відаў новых мастацкіх вырабаў. Тэма іх — аднасьць народаў Савецкага Саюза.

Сярод вырабаў, якія карыстаюцца асаблівым попытам, — інкруставаныя саломкай шкатулкі: «Курган Славы», «Хатынь», «Брэсцкая крэпасць-герой», «Плошча Перамогі ў Мінску», сувеніры з беларускім нацыянальным арнаментам, пано, выкананыя па беларускім нацыянальным матывах.

У гэтым інтэр'ю, відаць, не абысцця без лічбаў. За дзевяць месяцаў гэтага года 120 рабочых фабрыкі выканалі свае індывідуальныя гадавыя заданні. Увогуле ж, фабрыка выканала гадавы план выпуску прадукцыі да 17 снежня.

М. АНТОНЕНКА,
галюны рэдактар выдавецтва «Беларусь»

— Пяцідзясяцігоддзе Саюза ССР — гэта перамога ленинскіх ідэй аб раўнапраўі, дружбе і брацтве народаў. З імем Леніна звязаны ўсе поспехі Савецкай Беларусі ў развіцці эканомікі, навукі і культуры. Таму гаворку пра работу нашага выдавецтва ў юбілейным годзе мне хочацца пачаць менавіта з кнігі «У. І. Ленін і Беларусь», якую ўжо атрымаў чытач. У гэтым даследаванні на вялікім канкрэтным-гістарычным матэрыяле паказана роля Уладзіміра Ільіча ў барацьбе за большавізацыю сацыял-дэмакратычных арганізацый Беларусі ў дарэвалюцыйны час, тая велізарная дапамога, якую ён аказаў партыйным арганізацыям рэспублікі, усюму беларускаму народу ў станаўленні ўлады Саветаў.

Вось яшчэ дзве прыгожыя, святочна выданыя кнігі: «Пад сцягам брацтва» і «За дружбу народаў». У іх раскрываюцца вытокі станаўлення і развіцця дружбы і брацтва ўзаемадапамогі беларускага народа з вялікім рускім народам, з іншымі народамі нашай шматнацыянальнай радзімы.

Наш чытач з цікавасцю сустрэў выхад серыі кніг аб саюзных рэспубліках — «Расійская Федэрацыя», «Украінская ССР», «Узбекская ССР» і інш., дзе на пераконаўчых прыкладах і фактах расказваецца пра поспехі братніх народаў па ўсіх галінах эканамічнага і культурнага жыцця.

Сённяшняя Беларусь — гэта край працавітага і гасціннага народа, край, дзе кіпіць руплівая, стваральная праца. Рэспубліцы-працаўніцы прысвечаны прыгожыя альбомы «Савецкая Беларусь», «Сказ

аб Палессі», «Агні Мінска», «Брэст» і многія іншыя ілюстраваныя буклеты, брашуры, плакаты, якія выдавецтва выпусціла да слаўнага юбілею.

Вялікая падзея для ўсіх нас — выхад у гэтым годзе 43-га тома чацвёртага выдання твораў Уладзіміра Ільіча Леніна на беларускай мове, зборніка артыкулаў «Выдатны ўклад XXIV з'езда КПСС у марксісцка-ленинскую навуку».

Згодна з планам, у 1972 годзе мы павінны выпусціць 248 выданняў, агульным тыражом 6332 тысяч экзэмпляраў. За адзінаццаць месяцаў гэтага года ў кінатэатрах на склалі 223 і 6797 тысяч. План рэалізацыі прадукцыі за тры кварталы выкананы на 105 працэнтаў. Атрымана 322 тысячы рублёў чыстага прыбытку.

Г. МАНУЙЛА,
начальнік упраўлення кінафікацыі Магілёўскага аблвыканкома

— Я не памылюся, калі скажу, што кіно сёння самы папулярны, самы масавы від мастацтва. Вось некалькі лічбаў. За адзінаццаць месяцаў гэтага года ў кінатэатрах і клубах вобласці было дадзена звыш 300 тысяч кінасеансаў, якія наведала больш 15 мільёнаў глядачоў.

Гадавы план кінафікацыі Магілёўшчыны выканалі да Дня канстытуцыі — 5 снежня, а калектыву Краўскага галаўнога кінатэатра, які, дарэчы, быў ініцыятарам сацыялістычнага спаборніцтва — да 7 лістапада. Дадамо, што план мы выканалі, як кажуць, па ўсіх пунктах, а суды ўваходзяць і такія паказчыкі, як дэманстрацыя сельскагаспадарчых і дзіцячых фільмаў.

Вялікую ролю ў паліяпшэнні работы шматлікага калектыву кінафікацыйнага вобласці адыграла Пастава Савета Міністраў БССР «Аб мерах па паліяпшэнню кінаабслугоўвання насельніцтва рэспублікі».

Была шырока арганізавана прапаганда перадавога вопыту лепшых кінамеханікаў — ім прысвечаліся лістоўкі, плакаты, брашуры.

Мы пастаянна дбаем пра паліяпшэнне кінасеткі. Сёлета яна вырасла на 45 устаноў. Неўзабаве добры падарунак атрымаюць глядачы Клімавіч. Тут будуюцца кінатэатр на 400 месцаў.

Сёлетні год застанецца ў нашай памяці, як год асаблівых, год слаўнага юбілею Саюза ССР.

Ва ўсіх кінатэатрах вобласці праходзіць фестываль фільмаў пад дэвізам «Саюз раўнапраўных». Быў таксама арганізаваны тэматычны паказ кінастужак вытворчасці ўсіх саюзных рэспублік.

Мы ішчаслівыя, што наша праца ў юбілейным годзе атрымала высокую ацэнку. Зразумела, узнагарода да многага абавязвае.

ПАДЗЕІ, ФАКТЫ, НАВІНЫ

М. САВІЦКІ — НАРОДНЫ МАСТАК БССР

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за заслугі ў развіцці беларускага выяўленчага мастацтва Савіцкаму Міхалу Андрэевічу прысвоена званне народнага мастака Беларускай ССР.

Міхал Андрэевіч Савіцкі нарадзіўся 18 лютага 1922 года ў вёсцы Звінчы Віцебскай вобласці. Мінскі мастацкі тэхнікум скончыў у 1951 годзе. У 1957 годзе з адзнакай скончыў Маскоўскі дзяржаўны мастацкі інстытут імя Сурыкава.

У рэспубліканскіх, усе-саюзных і міжнародных выстаўках удзельнічаў карцінамі: «Партызаны»,

«Віцебскія вароты», «Партызанская мадонна», «Хлябы», «Рабочыя», «Панаранне смерцю», «Бальшавікі», «У полі» і інш. Работы М. Савіцкага карыстаюцца шырокай вядомасцю.

Карціны «Хлябы», «Рабочыя», «Панаранне смерцю» адзначаны Дзяржаўнай прэміяй Беларускай ССР 1969 года.

ВІНШУЕМ З УЗНАГАРОДАЙ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за плённую літаратурную дзейнасць і ў сувязі з пяцідзясяцігоддзем з дня нараджэння пісьменніца Васілевіч Алена Сямёнаўна ўзнагароджана Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

УСЕСАЮЗНАЯ ВЫСТАўКА «СССР — НАША РАДЗІМА»

19 снежня ў Маскве адкрыта ўсе-саюзная мастацкая выстаўка «СССР — наша Радзіма», прысвечаная 50-годдзю ўтварэння СССР. Разам з майстрамі выяўленчага мастацтва ўсіх саюзных рэспублік краіны на выстаўцы паказалі свае творы жывапісцы і графікі Савецкай Беларусі.

У ПОЛЬШЧЫ І ДОМА

З вялікай паездкі ў Польшчу вярнуўся Дзяржаўны ансамбль таца БССР. Калектыву выступаў на сцэнах Варшавы, Гданьска і іншых гарадоў. У Катавіцах прымаў удзел у свяце шахцёраў, якое ў гэты час там праходзіла.

Польскія глядачы з захапленнем глядзелі цудоўныя, темпераментныя беларускія танцы «Перапёлка», «Янка», «Крыжачок».

«Купальскія гульні», апалядзіравалі рускім «Ляпцам-самаскокам», украінскаму «Гапаку». Папулярнымі сталі ў Польшчы імёны салістаў ансамбля — заслужанай артысткі БССР Святланы Вуячыч, артыстаў Май Канішчавай, Анатоля Дзябіна, Уладзіміра Кавалёва.

А наперадзе — паездкі па роднай рэспубліцы, справаздача перад сваім глядачом.

У САЮЗЕ МАСТАКОЎ БССР

20 снежня адбыўся пленум Саюза мастакоў БССР. На парадку дня пленума стаялі пытанні аб скліканні чарговага, дзевятага, з'езда Саюза мастакоў БССР і аб дзейнасці Мастацкага фонду БССР у 1968—1972 гадах. Пленум вырашыў склікаць чарговы,

дзевяты, з'езд Саюза мастакоў БССР 22—23 студзеня 1973 года.

Заслухаўшы і абмеркаваўшы даклад старшыні праўлення Мастацкага фонду БССР Л. Асецкага, пленум прыняў адпаведную пастанову.

У РЭДАКЦЫЮ ШТОТДНЭВІКА «ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выказваю ішчырую ўдзячнасць арганізацыям і ўстановам, сябрам і ўсім чытачам, якія прыслалі цёплыя віншаванні з нагоды майго 70-гадовага юбілею.

Міхась МАШАРА.

Выказваю глыбокую і сардэчную падзяку ўсім тым, хто павіншаваў мяне з нагоды 60-годдзя і ўзнагароджаннем Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

Павел КАВАЛЕЎ.

Глыбока і сардэчна ўдзячны ўсім установам, калектывам і сябрам, якія ўспомнілі пра мяне добрым словам з выпадку майго 60-годдзя і высокай урадавай узнагароды.

Юльян ПШЫРКОЎ.

ШЫРОКАЙ ДАРОГАЙ ЖЫЦЦА

Юбілей
часопіса
«Польмя»

УКАЗ ПРЭЗІДЫУМА ВЯРХОЎНАГА САВЕТА СССР АБ УЗНАГОРОДЖАННІ ЧАСОПІСА «ПОЛЬМЯ» ОРДЭНАМ «ЗНАК ПАШАНЫ»

За заслугі ў развіцці савецкай літаратуры і за актыўны ўдзел у камуністычным выхаванні працоўных узнагародзіць часопіс «Польмя» ордэнам «Знак Пашаны».

Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР М. ГЕАРГАДЗЕ.
Масква, Крэмль, 18 снежня 1972 г.

Літаратурна-мастацкаму і грамадска-палітычнаму часопісу «Польмя» — флагману беларускай літаратурнай перыядыкі — 50 гадоў.

19 снежня грамадскасць Мінска адзначыла яго юбілей. Урачысты вечар адбыўся ў Дзяржаўным тэатры імя Янкі Купалы, у рэпертуары якога німала п'ес, што ўпершыню ўбачылі свет на старонках «Польмя». У тэатральнай зале сабраліся рабочыя мінскіх прадпрыемстваў, партыйныя і савецкія работнікі, дзеячы навукі і культуры, настаўнікі і ўрачы, студэнты і воіны Савецкай Арміі.

Прысутныя ў зале цёпла вітаюць супрацоўнікаў часопіса і яго аўтараў з узнагароджаннем «Польмя» ордэнам «Знак Пашаны» — сведчаннем прызнання партыяй і ўрадам яго заслуг перад народам.

У прэзідыуме ўрачыстагачара — сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова, загадчыкі аддзелаў ЦК КПБ С. Я. Паўлаў і С. В. Марцалеў, першы сакратар ЦК ЛКСМБ У. І. Падрэз, сакратар Мінскага гаркома партыі Т. Ц. Дзмітрыева, народныя пісьменнікі рэспублікі Кандрат Крапіва, Міхась Лынькоў, Іван Шамякін, госці з брацкіх рэспублік, прадстаўнікі грамадскасці.

Урачысты вечар кароткім уступным словам адкрывае адзін са старэйшых беларускіх літаратараў, які доўгі час узначальваў рэдкалегію «Польмя», народны пісьменнік БССР М. Ц. Лынькоў.

— Дарагія таварышы, дарагія госці! — гаворыць ён. — У гэтыя дні ўсе народы нашай вялікай сацыялістычнай Радзімы, народы сацыялістычных дзяржаў і перадавыя людзі нашай планеты ўрачыста адзначаюць слаўнае 50-годдзе ўтварэння Савецкага Саюза.

Некалі, у самым пачатку нашай рэвалюцыі, ворагі савецкіх народаў прарочылі непазбежную гібель, як гаварылі яны, «бальшавіцкаму эксперыменту». Вызначалі і тэрміны гэтай гібелі: праз дзень, праз два, ад сілы праз тыдзень. У далейшым гэтыя «тэрміны» расцягваліся на месяцы. Месяцы змяніліся гадамі. Аднак тое, чаго ворагі так прагна чакалі, не адбылося. Затое ўсё свет убачыў іншае: наша рэвалюцыя, наша брацкая садрукнасць народаў, уся наша сацыялістычная рэчаіснасць так вырасталі ў сваіх маштабах, у сваім значэнні, у сваім уплыве на ўсё міжнароднае жыццё, што прывялі да значных змен у палітычным і сацыяльным клімаце ўсёй планеты.

Адным з важных дасягненняў нашага народа, працягваю М. Ц. Лынькоў, з'яўляюцца стварэнне і росквіт савецкай мастацкай літаратуры — літаратуры сацыялістычнага рэалізму. Мы сабраліся сёння, каб адзначыць пяцідзясяцігадовы юбілей літаратурна-мастацкага і грамадска-палітычнага часопіса «Польмя», які шмат зрабіў для развіцця і росквіту беларускага мастацкага слова, па выяўленню і выхаванню маладых кадраў літаратуры, умацаванню пастаяннай сувязі мастакоў слова з жыццём народа, з яго кроўнымі інтарэсамі і запатрабаваннямі. Часопіс дапамагае партыі выхоўваць пад-

растаючыя пакаленні — нашых юнакоў і дзяўчат мужнымі і адданымі барацьбітамі за наша светлае заўтра, за камунізм.

Слова аб паўвекавым шляху, пройдзеным часопісам «Польмя», сказаў яго галоўны рэдактар пэст Кастусь Кірзенка.

— Небывалага росквіту дасягнулі ў брацкай сям'і ўсе савецкія рэспублікі, — адзначаў ён. — І, як роўная сярод роўных у сузор'і рэспублік свабодных, расцвіла, дасягнула шчаслівых вышынь наша Савецкая Беларусь.

Сёння, з вяршнімі пражытых пяцідзясяці гадоў, ва ўсёй грандыёзнай славе і велічы бачна суцэсна-гістарычнае значэнне ўтварэння Саюза ССР, якое з'явілася працягам і развіццём справы Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Ленінская партыя дапамагала ўсім нацыям і народнасцям нашай краіны выйсці на шырокі прастор усебаковага грамадска-палітычнага, гаспадарчага і культурнага развіцця.

Нараджэнне беларускага часопіса «Польмя», працягвае К. Кірзенка, як і з'яўленне іншых літаратурна-мастацкіх і грамадска-палітычных выданняў у Савецкай краіне, было красамоўным і значым фактам, які сведчыў аб бацькоўскіх клопатах Камуністычнай партыі аб развіцці ўсіх нацыянальных культур, аб самай пільнай увазе маладой Савецкай улады да станаўлення творчых сіл шматнацыянальнага савецкага грамадства.

Рэдакцыйная калегія «Польмя», які называўся тады часопісам «літаратуры, палітыкі, эканомікі і гісторыі», змясціла ў першым нумары сваю дэкларацыю. У ёй урачыста і цвёрда заяўлялася, што «Польмя» будзе рашуча выступаць супраць ворагаў Савецкай улады і іх наймітаў, будзе ўмацоўваць брацкае адзінства працоўных Беларусі з працоўнымі ўсёй Радзімы.

Сёння ў нас ёсць усе падставы заявіць, гаворыць прамоўца, што на працягу ўсіх пяцідзясяці творчых гадоў «Польмя» няўхільна ажыццяўляла на практыцы прыніцы партыйнасці, народнасці і інтэрнацыяналізму ў літаратуры.

З першых нумароў і па сённяшні дзень часопіс шмат увагі ўдзяляе прапагандзе ідэй марксізму-ленінізму. На старонках «Польмя» былі ўпершыню надрукаваны пераклады твораў У. І. Леніна на беларускую мову. У часопісе з'явіліся і першыя мастацкія творы беларускіх пісьменнікаў, прысвечаныя правяду народнаў. Вернасць ленынскай тэме — адна з дарагіх традыцый часопіса.

Немагчыма пералічыць нават найбольш значныя творы нашай літаратуры, якія на працягу пяцідзясяці гадоў ўпершыню зрабілі крок да чытача са

Міхась Лынькоў адкрывае вечар, прысвечаны 50-годдзю часопіса «Польмя».

Фота Ул. КРУКА.

старонак часопіса, — раманы і апавесці, паэмы і вершы, апавяданні і п'есы, што палюбіліся чытачам у роднай Беларусі і за яе межамі — у брацкіх рэспубліках і за рубяжом. У «Польмі» былі ўпершыню надрукаваны, напрыклад, творы Петруся Броўкі і Івана Мележа, удастоеныя Ленінскай прэміі. Лаўрэатамі Дзяржаўных прэмій Савецкага Саюза сталі такія аўтары часопіса, як Янка Купала, Якуб Колас, Кандрат Крапіва, Максім Танк, Аркадзь Куляшоў, Іван Шамякін, Янка Брыль. Шэрагу твораў, якія друкаваліся ў гэтым часопісе, прысуджаны Дзяржаўныя прэміі БССР.

Савецкая літаратура заўсёды лічыла і лічыць сваім святым абавязкам умацоўваць жыва-творную ленынскую дружбу народаў, іх непарушны брацкі саюз. Верна служыць гэтай і старонкі «Польмя», якія выхоўваюць высокія пачуцці пралетарскага інтэрнацыяналізму, пачуцці адзінай савецкай сям'і.

Падрабязна спыняюцца рэдактар «Польмя» на плянах і задачах часопіса, якія вынікаюць для літаратараў з указанняў XXIV з'езда КПСС.

Нам, пісьменнікам, гаворыць дакладчык, трэба прысвяціць сваю працу і натхненне галоўнаму герою сучаснасці — слаўнаму рабочаму класу.

У выкананні настаўленых партыяй перад літаратурай задач, працягвае рэдактар «Польмя», вялікая роля належыць літаратурнай крытыцы, літаратурнаму супрацоўству. У пастанове ЦК КПСС «Аб літаратурна-мастацкай крытыцы» перад творчымі саюзамі ставіцца задача штодзённа клапаціцца аб ідэйна-тэарэтычным і прафесійнальным узроўні літаратурна-мастацкай крытыкі, павышаць яе ролю ў вырашэнні задач камуністычнага будаўніцтва, у фарміраванні грамадскай думкі, у барацьбе з чужымі поглядамі і канцэпцыямі. З гэтых прычынава важных і своечасовых указанняў партыі вынікаюць вялікія задачы Саюза пісьменнікаў БССР і яго часопіса «Польмя». Не толькі адлюстроўваюць сённяшні стан нашай літаратуры, але быць арганізатарамі творчасці пісьменнікаў — у гэтым мы бачым задачу

рэдакцыйнага калектыву і рэдакцыйнай калегіі, — падкрэслівае дакладчык. У той жа час мы хочам, каб на старонках часопіса часцей выступалі прадстаўнікі самых шырокіх колаў нашай грамадскасці, у тым ліку наватары вытворчасці, знатныя прадстаўнікі рабочага класа і калгаснага сялянства рэспублікі.

Сёння часопіс ідзе да чытачоў узбагачаны паўвекавым творчым вопытам, — гаворыць у заключэнне Кастусь Кірзенка. — Рост пісьменніцкай арганізацыі рэспублікі, расшырэнне і паглыбленне брацкіх сувязей з літаратурамі ўсіх рэспублік расшырылі кола яго аўтараў, узбагацілі новымі тэмамі і формамі мастацкага адлюстравання жыцця. Усё гэта дае падставы заявіць нашай грамадскасці, нашай роднай партыі, што часопіс «Польмя» будзе ў далейшым яшчэ больш актыўна і ўмела ўдзельнічаць у вялікім стваральным жыцці савецкага народа, служыць яму верай і прадаў.

Слова атрымлівае сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін. Ад імя ЦК КП Беларусі ён сардэчна павітаваў рэдакцыйную калегію, калектыв работнікаў, шматлікі аўтарскі актыву часопіса «Польмя» з юбілеем і узнагароджаннем выдання ордэнам «Знак Пашаны».

Гарачыя вітаванні творчаму актыву, рэдакцыйнай калегіі і супрацоўнікам рэдакцыі «Польмя» выказаў ад імя Саюза пісьменнікаў БССР першы намеснік старшыні яго праўлення, народны пісьменнік рэспублікі І. П. Шамякін. У тым, што беларуская савецкая літаратура стала адным з перадавых атрадаў шматнацыянальнай савецкай літаратуры, што яна вырастала, умацавалася, узбагачалася пісьменніцкімі імёнамі, шырока вядомымі ўсёй краіне, значная заслуга належыць і нашаму юбіляру — часопісу «Польмя», сказаў ён.

Юбілей «Польмя» — гэта свята ўсёй грамадскасці рэспублікі, падкрэсліў прамоўца. Ён пажадаў часопісу яшчэ больш паспяхова ажыццяўляць свае вялікія планы і задумы.

На трыбуне — адказны сакратар, член рэдкалегіі часопіса «Дружба народаў» Л. М.

Шылаўцава. Яна перадае юбіляру гарачае вітаванне ад пісьменнікаў сталіцы нашай Радзімы, ад рэдкалегіі і супрацоўнікаў часопіса.

Л. М. Шылаўцава зачытвае прывітальны адрас часопіса «Дружба народаў».

Слова атрымлівае член рэдкалегіі ўкраінскага часопіса «Вітчизна» пісьменнік М. Я. Алейнік.

— На працягу паўстагоддзя часопіс «Польмя», — гаворыць ён, — з'яўляецца сапраўдным лютэркам беларускай савецкай літаратуры.

М. Я. Алейнік зачытвае прывітальны адрас праўлення Саюза пісьменнікаў УССР часопісу «Польмя».

На трыбуне — пісьменнік Уладас Шымкус, загадчык аддзела літоўскага літаратурна-мастацкага часопіса «Пэргалі».

— Усё лепшае, што надрукавана на старонках «Польмя», паслядоўна і поўна адлюстроўвае развіццё беларускай савецкай літаратуры ў брацкай сям'і літаратур народаў СССР.

Ад імя Міністэрства культуры БССР юбіляра цёпла вітаў намеснік міністра А. М. Ваіцкі. Ён падкрэсліў, што часопіс актыўна прапагандуе дасягненні беларускай савецкай культуры і мастацтва.

Часопіс-юбіляр сардэчна павітаваў першы намеснік старшыні праўлення Саюза журналістаў БССР, рэдактар газеты «Звязда» М. І. Дзялец.

Ад імя калектываў іншых літаратурных выданняў рэспублікі юбіляра вітаў галоўны рэдактар часопіса «Малодосць» пэст Генадзь Бураўкін.

Нямала сляброў у часопіса «Польмя». Цесныя вузы звязваюць яго з творчымі саюзамі, навуковымі арганізацыямі, ВНУ рэспублікі, з удзячнай арміяй чытачоў. Красамоўным таму пацвярджэннем з'явіліся прывітальныя прамовы, з якімі выступілі на ўрачыстым вечары член-карэспандэнт АН БССР, прафесар ВДУ імя У. І. Леніна І. Я. Навуменка, бібліяграф бібліятэкі імя У. І. Леніна Н. Б. Ватацкі, намеснік старшыні Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па тэлебачанню і радыёвяшчанню М. А. Суша, галоўны рэдактар выдавецтва «Мастацкая літаратура» А. П. Кудравец.

Вечар, прысвечаны 50-годдзю часопіса «Польмя», завяршыўся спектаклем «Раскіданае гняздо» па п'есе Янкі Купалы.

БЕЛТА.

ВІНШУЕМ З УЗНАГОРОДАМ!

Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР за плённую работу ў галіне беларускай савецкай літаратуры і друку і ў сувязі з 50-годдзем з дня выхату першага нумара часопіса «Польмя» ўзнагароджаны:

ГАНАРОВАЯ ГРАМАТАЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛРУССКАЙ ССР

Вялюгін Анатоль Сцяпанавіч — рэдактар аддзела пазіі, Кірзенка Канстанцін Ціханавіч — галоўны рэдактар часопіса, Пташніцаў Іван Мікалаевіч — рэдактар аддзела прозы, Сачанка Барыс Іванавіч — старшы літаратурны работнік аддзела прозы, Чы-

рынаў Іван Гаўрылавіч — рэдактар аддзела публіцыстыкі і нарыса, Шарахоўская Алена Іосіфаўна — літаратурны супрацоўнік, Шкраба Рыгор Васільевіч — рэдактар аддзела крытыкі і літаратурнага супрацоўства.

ГРАМАТАЯ ВЯРХОЎНАГА САВЕТА БЕЛАРУССКАЙ ССР

Андрэйчанка Валянціна Аляксандраўна — дыспетчар наборнага цэху друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі, Коган Берта Саламонаўна — карэктар, Кулакоўская Ніна Ульянаўна — старшы карэктар, Масарэнка Аляксандр Герасімавіч — адказны сакратар.

ТУНДРА...

Вам здаралася быць у тундры? Не? Як жа мне раскажаць пра яе, каб вы яе адчулі, убачылі? Я мог бы, вядома, назваць яе прыгожай, велічнай, суровай. Бывае яна і страшнай...

Тундра...

У ясны вясновы дзень неба над ёй светла-блакітнае, чыстае. Куды ні зірнеш — вакол снег, снег, снег. Белы, як лебядзінае крыло.

А на ўзыходзе велізарнага паўночнага сонца снег зіхаціць, як каштоўныя каменні, пераліваецца — ізумрудны, ліловы, ружовы.

Пачынаецца дзень, і снег снее, як неба.

Зімой, калі сонца няма, снег шэры, нібы дым, попельны.

Тундра...

Куды ні зірнеш — снег, снег, снег... Едзеш на нарце дзень, едзеш два, дзесяць, дваццаць дзён, і няма ёй канца і краю. Едзеш сёння, як учора, вакол — снег, снег, снег...

Снег і неба, неба і снег.

Быццам ідзе не шуміць тайга, не свецяцца агні гарадоў, не сустракаюцца людзі.

Лятуць вецер, усходні вецер... Узнімаеш галаву — снег, снег, і над ім цяжкія хмары напаўзаюць адна на адну...

Тундра...

Вецер пачынаў пакрысе тармасіць, разварушваць снягі.

— Хэй! — крыкнуў на сваіх аленяў стары Байбаас.

Галаўны алень ірвануўся наперад. З-пад капыт у нарту паляцелі камякі снегу.

Вецер усё мацнеў. І вось закруціўся, завярцеўся снежны пыл.

Неба знікла.

А Байбаас спакойны, ён едзе і спявае сваю песню:

«Слухай, тундра, Гавораць, Байбаасу шэсць-дзясат год. Праўда, тундра, мне шэсцьдзясат год. Гавораць, Байбаас — стары. Не, я не стары, тундра».

Ён спявае і бачыць сход калгаснікаў, чые, як прапануюць маладому Эрбэхтэю спаборнічаць з ім. А Эрбэхтэй нават рукой махнуў: як можна спаборнічаць са старым? Ой, як пакрыўдзіўся Байбаас! Але змоўчаў. Хвалько гэты Эрбэхтэй, але палюнічы з яго выйдзе добры. А пакуль хай балбоча. Зусім малады хлопец. Старым назваў! Які ж Байбаас стары? Шэсцьдзясат год — гэта хіба для палюнічага многа? Вось толькі ў пачатку зімы яму не пашанцавала. А яны думаюць, што Байбаас ужо не здабытчык. Ну што ж, няхай думаюць, Байбаас ім дакажа. Ты ж гэта ведаеш, тундра...

Неба не відаць, а Байбаас едзе, едзе і спявае. Ужо ў нарце сем пясцоў — вялікія пясцы, харошыя. Умее ставіць Байбаас пасткі. Ты шумі, тундра, усю ноч шумі. А потым хопіць. Трэба Байбаасу іншыя пасткі паглядзець, а то ваўкі глядзець пасткі будучы — ад пясцоў толькі шматкі застануцца. Ваўкоў замнога стала, страляць іх трэба, а ў калгасе верталёта чакаюць, з верталёта страляць хочучы. Не ляціць верталёт. Раней і так ваўкоў блі, а цяпер сядзяць, склаўшы рукі. Маладыя, лянівныя.

Тундра шуміць.

Байбаас едзе і спявае:

«Хутка палюнічай хацінка, цёпла будзе, чай будзе. Шумі, тундра, ноч шумі, а потым хопіць. Аленяў шнада. Трое сутак не елі ўволю. Каля хацінкі які быў мох — усё паелі, а далёка адпусаць нельга — ваўкі».

Байбаас не правіць, не панукае аленяў. Галаўны сам ведае, куды ехаць, сам выбірае. А вась другі алень зусім стаміўся.

Шуміць тундра...

Раптам алені парухнуліся ўбок. Байбаас ледзь не вываліўся з наргы. Чаго яны спалохаліся? Ваўкоў чуюць? Наперадзе нешта чарнела. Што гэта? Раней тут нічога не было. Не, не воўк. Галодны мядзведзь з тайгі выйшаў ці алень заблудзіўся?

Байбаас спыніў аленяў, узяў карабін. Гэ! Ды гэта ж хацінка. Кожні тырчыць. Дзіўна. Хто мог пабудаваць? Месца блаславае, на самым ветры. Байбаас пад'ехаў яшчэ бліжэй. Не, гэта не хацінка. Трактар! Адкуль? Навошта ён тут? Байбаас прыўзняў шапку, прыслушаўся: не гудзе, матор не працуе. Ён аб'ехаў трактар, прыўзняўся, зазірнуў у кабіну. Нікога няма. У санях — бярвенне. Гаварылі, што рыбзавод будзе дамы для рыбакоў у Кумахтааху, каля мора. Значыцца, гэтае бярвенне туды везлі. А дзе ж чалавек? Куды ён мог пайсці пешшу? А гэта што? Байбаас нагнуўся,

ўзяў у рукі абгарэлую анучу. Відаць, целагрэйка згарэла.

Байбаас улез у кабіну. Там пахла гарам. Байбаас хутка саскочыў. Бяда! Пажар быў! Дзе ж трактарыст? Байбаас пачаў шукаць сляды. Трактар яшчэ цёплы, чалавек далёка не пайшоў. Вось след, вась...

Байбаас, ведучы за сабой аленяў, павольна ішоў па следу. А вась тут чалавек падаў. Зноў пайшоў. А вась на каленях поўз. «Ды што з ім?! Што з ім такое?»

Байбаас ужо бег па следу і ледзьве не наткнуўся на чалавека, зарытага ў снег.

Байбаас прыўзняў чалавека і спалохаўся: твар у яго быў у пухірах ад алёкаў. Вочы былі заплюшчаны, але чалавек дыхаў.

лее, а калі нічога не будзе відаць, па кампасу можна даехаць.

А пурга і сапраўды пачыналася. Міхась прыслухоўваўся да голасу матора і раптам устрывожыўся. Ён дадаў газу, але трактар ішоў з той жа хуткасцю. Няўжо рухавік перагрэўся? Раней гэтага не здаралася...

Міхась спыніў трактар, адкрыў капот. Сістэма сілкавання ў парадку, з маслам усё нармальна... Ён пачаў было асцярожна адшрубавваць накрутку радыятара — пара вырвалася са свістам. Міхась зазірнуў у радыятар: вада булькала толькі на дне. Куды ж яна дзелася? А, вунь яно што: цячэ... Унізе капае. Так, кепскія справы. Паўгадзіны даўдзецца страціць, але паправіць можна. Ён дастаў скрынку з інструментам і ўзяўся

Сафрон ДАНИЛАЎ

Януція

ДВОЕ

— Друг! — крыкнуў Байбаас. — Чуеш мяне? Чалавек расплюшчыў вочы: веек не было...

— Друг, як жа ты трапіў у такую бяду?

Байбаас сарваў з плеч чалавека цяжкую прамасленую анучу (гэта была абгарэлая ватная покрывка на капот), зняў з сябе шапку, скінуў кухлянку. Пачаў апранаць чалавека, як дзіця.

Апрануў, падняў покрывку, паслаў яе на нарту і ўклаў трактарыста. Сам застаўся ў футравай камізэльцы. Галаву павязаў даўгім тоўстым шалікам. «Ратаваць трэба... Нядобры ты, трактар. Так абпаліць чалавека...»

Была ноч, калі малады трактарыст Міхась Каліноўскі скіраваўся ў дарогу.

Снег. Зоркі.

Збоку магло здацца, што трактар не сам ідзе, што нехта цягне яго, ухапіўшыся за праменні фар, як за два дрыготкія тросы.

У Кумахтаах, дзе цяпер будавалі дамы для рыбакоў, Міхась вазіў лес ужо двойчы. Яму здавалася, што да тундры ён прывык, і ніколі не шкадаваў, што год назад пасля дэмабілізацыі прыехаў сюды. Ён нарадзіўся на Беларусі, у вёсцы, а служыў на Далёкім Усходзе. Быў у іх часці якут Сямён Пятроў. Харошы хлопец. Ён гаварыў, што прыгажэй за тундру нічога няма. Вось Міхась і паехаў паглядзець. Паехаў, ды і застаўся. Спадабалася яму тут. І заробак добры — Міхась памагаў сваім старым, ды і сястры пасылаў ледзь не кожны месяц.

Матор працаваў роўна, у кабіне было цёпла. Міхась напяваў нейкую вясёлую песеньку. Ён быў малады. Яму хацелася спаваць. І ён спаваў.

Адзін сярод бясконцай снежнай роўнядзі. Так мінула ноч.

Міхась бачыў, як неба святлела, рабілася ўсё шырэйшым. І вась на ўсходзе следам за чырвоным ззяннем зары ўзнікла велізарнае халоднае сонца Поўначы. Міхась зноў убачыў жывыя снягі, сляпучую шыр тундры.

Міхась адчыніў дзверцы кабіны і, высунуўшы галаву, крыкнуў:

— О-о, го-го-го-оо!

І яго голас паляцеў далёка ў тундру.

Сонца ўжо схілілася. За плячыма засталася палова шляху. І тут Міхась убачыў воблакі. «Можна, будзе пурга?» Міхась да гэтага часу не трапіў у пургу. Але баяцца яму няма чаго: гэта стальнога аленя, бадай, ніякая пурга не адо-

запайваць расколіну на радыятары. Працаваць было цяжка — вецер перашкаджаў. Нарэшце запаяў. Паглядзеў на гадзіннік: ну і ну! — цэлую гадзіну важдася. Міхась залез на гусеніцу і пачаў заводзіць матор. Не атрымліваецца! Застыў матор! Што ты зробіш! Міхась зрабіў факел з паклі, пачаў разаграваць картэр. Тут і здарылася непраўнае. Моцны парыв ветру ўздэмуў полымя, і яно ахапіла прамочаную маслам ватную покрывку на капоце. Яна ўспыхнула. Міхась разгубіўся. А даўгія язькі полымя праз расчыненыя дзверы ўжо цягнуліся ў кабіну. Загарэлася сядзенне. Міхась змагнуў ватную покрывку ў снег, скінуў целагрэйку, ускочыў у кабіну. Целагрэйкай ён пачаў збіваць полымя, але і яна загарэлася. Ён выкінуў яе з кабіны і стаў голымі рукамі абдзіраць сядзенне. Пякло твар, рукі. Міхась ужо нічога не бачыў. Але ён ведаў што робіць. Сядзенне паляцела ў снег.

«Усё-такі ўдалося збіць полымя. Але рукі, рукі ў пухірах... Як жа я такімі рукамі трактар завяду?»

На снезе дымілася ватная покрывка. Целагрэйка амаль уся згарэла.

У яго яшчэ хапіла сілы ўзяцца за рычагі. Матор зноў не заводзіўся. «Не, такімі рукамі нічога не зробіш. Як жа быць? Да Кумахтааха кіламетраў сорак. Не дайці. Пурга пачынаецца. Аставацца нельга. Замерзну. Трэба ісці на ўсход, да палюнічай хацінкі». Міхась нанінуў на плечы покрывку, шапку не знайшоў. Добра, што хоць кампас не згубіўся.

Міхась пабрў на ўсход

Тундра.

Лятуць вечар, усходні вецер... снег, снег, а над галавой — цяжкія хмары, якія напаўзаюць адна на адну.

Тундра...

Вось і спазнаў цябе Міхась.

Ён ідзе з апошніх сіл, налягае на вецер грудзьмі. Гудзе вецер. Вакол снег, снег.

Міхась упаў і не адразу падняўся.

Гудзе вецер. Міхась ішоў і падаў, падаў і ішоў, і, нарэшце, лежачы на снезе, зразумеў, што падняцца ён ужо не зможа. Снег быў мяккі і нават цёплы. Хацелася заснуць. Вочы самі заплюшчваліся, — заснуць...

«Прападу, — думаў Міхась. — Трэба ісці!».

Але ісці ён не мог і цяпер поўз, заграбаючы рукамі снег, задыхаючыся.

Ён падцягваўся на ланках, прыціскаючыся да снегу гарачым ілбом.

Тундра...

Так мог загінуць чалавек. Адзін.

Але тундра — гэта двое.

Стары Байбаас, трымаючы ў правай руцэ лейцы, бег побач з нартай, паганяючы аленяў.

На нарце ляжаў Міхась.

Вецер усё мацнеў, снегавыя віхуры наляталі з усіх бакоў, паперадзе мільгалі толькі спіны аленяў.

Байбаас пагнаў аленяў і ўбачыў, што нарту вязе адзін галаўны алень, а другі зусім абясцілеў, не цягне нарту.

Шкада Байбаасу, вельмі шкада пакідаць у тундры сваю здабычу, але што рабіць? Давялося закапаць у снег пясцоў, хоць гэтым аблегчыць нарту. Больш ён сваіх пясцоў не ўбачыць: пачуюць іх па паху ваўкі і сажруць. Нічога не зробіш.

Потым пачаў здаваць і галаўны алень. Байбаас, як мог, памагаў яму: штурхаў нарту ззаду.

НОВЫЯ НАЗВЫ НА АФІШАХ

У будучым годзе грамадскасць будзе адзначаць 150-годдзе з дня нараджэння вялікага рускага драматурга А. М. Астроўскага. Гэтай даце Брэсцкі абласны драматычны тэатр прысвяціў новую работу — спектакль «На бойнім месцы» (рэжысёр М. Кавальчык, мастак Ю. Тур).

На здымку — сцена са спектакля.

Фота П. ЛАЎРУСКА.

Уладзімір АКУЛІЧ

Беларуская кінематографія панесла цяжкую страту.

На 68-м годзе жыцця пасля цяжкай хваробы памёр заслужаны дзеяч мастацтваў БССР, адзін са старэйшых кінааператараў кінастудыі «Беларусьфільм» Уладзімір Лявонцьевіч Акуліч.

Ул. Л. Акуліч нарадзіўся ў 1904 годзе ў беларускай сялянскай сям'і. Сваю працоўную дзейнасць пачаў з 1920 года рабочым-чыгуначнікам, з'яўляўся ўдзельнікам грамадзянскай вайны.

Набыўшы ў 1928 годзе адукацыю кінааператара, Ул. Л. Акуліч працаваў на Кіеўскай кінастудыі імя Даў-жэнкі, удзельнічаў у вытворчасці кінафільмаў «Багата нявеста», «Трое з адной вуліцы», «Пяты акія» і іншых.

З 1946 года і да канца свайго жыцця Ул. Л. Акуліч працаваў на кінастудыі «Беларусьфільм». Як кінааператар-пастаноўшчык ён здымаў кінастужкі «Палеская легенда», «Пасялі дзяўчаты лён», «Гадзіннік спыніўся апоўначы», «Вясновыя навальніцы», «Чалавек не здаецца», «Дзесятая частка шляху» і інш. Усюды, дзе працаваў Уладзімір Лявонцьевіч, яго ведалі як таленавітага кінааператара, прынцыповага, чулага і сардэчнага таварыша.

Творчая праца Ул. Л. Акуліча была адзначана ўрадавай узнагародай, яму было прысуджана ганаровае званне Заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

Памяць аб Уладзіміру Лявонцьевічу Акулічу назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

Група сяброў.

У ДЗЯЦІНСТВЕ, памятаю, бацька часта раскаваў мне, як яшчэ ў першую сусветную вайну, ён, дванаццацігадовы падлетак, разам з бацькамі эвакуіраваўся, ратуючыся ад германскіх захопнікаў, у глыб Расіі з роднага беларускага сяла. І больш туды ніколі не вярнуўся, так ужо склалася жыццё.

Але вёску свайго дзяцінства ён уснамінаў часта і Беларусь заўжды называў пяшчотна — «сінявокі край мой родны». Аднойчы бацька растлумачыў, чаму ён так гаворыць: яго радзіма багата азёрамі, яснымі і глыбокімі, якія адлюстроўваюць сніжаву неба, і яны ў сонечны дзень становяцца падобнымі на велізарнае вока зямное.

У касавіцу, вяртаючыся позняй ноччу ў сяло, бацька часам зацягваў песню — сумную, цягучую, якая пранікала ў душу, адгуквалася болей. Я неяк спытаўся ў яго:

— Чаму твае песні такія сумныя?

— І ён адказаў:

— Таму, сыноч, што іншых песень у нашай сям'і не спявалі. Дрэнна жылося нам да рэвалюцыі ў Беларусі. З дзесяці год у пана ў парабках спіну гнуў. На яго ж, багача, працавалі, аддаючы апошнія сілы, і бацькі мае, і брат, і сястра. Якая ж тут веселасць! Вось і песні ў памяці ўцалелі толькі бязрадасныя...

У верасні 1939 года мы з бацькам, хвалючыся, слухалі па радыё перадачы аб тым, што Заходняя Украіна і Заходняя Беларусь узяліся з Савецкай Украінай і Савецкай Беларуссю.

Радасці бацькі не было краю, калі ён пачуў, што і яго роднае сяло ўвайшло ў склад Савецкай Беларусі.

— Ну вось, — сказаў ён, — цяпер і там зазвіняць весёлыя песні.

Напісаў ліст землякам і неўзабаве атрымаў такі ж вялікі адказ — адгукнуліся сваякі, якіх ён не бачыў дваццаць пяць год. Яны запрасілі бацьку ў госці, той сабраўся ў далёкую дарогу, калі раптам радзіе прынесла страшэнную вестку аб нападзе фашысцкай Германіі на Савецкі Саюз. І бацька стаў салдатам. Ідучы на фронт, ён сказаў мне, што марыць пераможцам увайсці ў родную беларускую хату, ачысціць савецкую зямлю ад ворагаў. Ён абараняў Маскву і змагаўся за Ржэў. Там, каля маленькай ржэўскай вёсачкі, загінуў са зброяй у руках, так і не ажыццявіўшы сваю заповітную мару. Але яе выканалі таварышы бацькі.

...Народ святая захоўвае ў сваёй памяці бяспрыкладны подзвіг Савецкага салдата, які адстаў шчасце Беларусі, шчасце ўсіх братніх народаў СССР.

У людскіх сэрцах ніколі не згасне ўдзячнасць да тых, хто з лі-

пеня 1944 года прынёс вызваленне сталіцы Беларусі — Мінску. У гэты дзень Масква салютавала пераможцам. А цяпер на шырокай плошчы беларускага горада стаіць высокі помнік і гарыць Вечны агонь у славу тых, хто, не шкадуючы свайго жыцця, змагаўся за нашу Савецкую Радзіму.

Да помніка з вянкамі кветак па традыцыі прыходзяць маладыя. Перад тым як пачаць сваё сямейнае жыццё, яны клянуцца ў вернасці Савецкаму салдату, які адстаў шчасце на зямлі.

Вось аб усім гэтым — аб бацьку, аб яго расказах і песнях, аб яго ня-

Ул. РАЗУМНЕВІЧ

СІНЯВОКІ

КРАЙ

БЕЛАРУСКІ...

лёгкім лёсе — я бясконца думаў, калі гасціў у яго землякоў у Беларусі. Паехаў я туды з групай пісьменнікаў-масквічоў на Тыдзень літаратурнага народаў СССР. Хлебам-соллю сустракалі нас жыхары гарадоў і сёл, з гонарам расказвалі аб сваіх дасягненнях у прамысловасці, сельскай гаспадарцы, навуцы і культуры, вадзілі нас па цэхах буйнейшых заводаў, запрашалі на канцэрты майстроў мастацтва і аматарскіх калектываў. Колькі жыццярадасных, сонечных беларускіх песень пачулі мы за час нашага падарожжа па рэспубліцы! Як шкада, што не чуў гэтых песень бацька. Новае жыццё нарадзіла іх...

У адзін з нядзельных даён пісьменнікі розных нацыянальнасцей сабраліся на шырокай лясной паліне на беразе ціхага Нёмана. Сюды ж, на радзіму праслаўленага паэта Якуба Коласа — Мікалаеўшчыну, з'езджаліся з песнямі жыхары навакольных вёсак. Церушы дождж, збіваючы з дрэў пажаўдлае лісце. Але ніхто не хацеў па-

кідаць гэтую своеасаблівую канцэртную пляцоўку пад адкрытым небам. На розных мовах гучалі вершы, якія славілі Савецкую Беларусь і яе працавіты, таленавіты народ.

— Мы захаваем у сэрцы любоў да беларускай зямлі, яе людзей, лясоў, заводаў, палёў, якія так пабратэрску сустракалі нас, — сказаў, выступаючы на гэтай сустрэчы, пісьменнік Віталій Закруцін. — Няхай жа квітнее, загартаваная ў працы і ў баях, змаганая крывёю абаронцаў Радзімы бесмяротная дружба нашых народаў!

Так, сустрэчы з рабочымі і сялянамі Беларусі яшчэ раз пераканалі кожнага з нас, як драгі і народу лёс літаратуры, як цэнніца і любіцца ён паэтычнаму і мудраму, па-партыйнаму страшнаму і сумленнаму кнігу.

Запомніліся шматлюдныя літаратурныя вечары ў Мінску, Віцебску, Полацку. У самым маладым горадзе рэспублікі Наваполацку, які цяпер знаходзіцца ў «піянерскім узросце», — яму усяго толькі чатырнаццаць год, — мы гутарылі ў гармоке партыі. Нам падрабязна расказаў аб сапраўдным і будучым гэтага дзіўнага горада — горада вялікай хіміі, горада непарушнай працоўнай згуртаванасці рабочых розных нацыянальнасцей. Прадстаўнікі звыш сарака нацый і народнасцей нашай краіны жывуць і працуюць тут — на хімічным камбінаце, на будаўніцтве новых цэхаў і новых жылых дамоў, школ, дзіцячых садоў.

Дырэктар камбіната вадаў пісьменнікаў па цэхах, дзе вырабляецца каштоўная хімічная прадукцыя, і называў імяны лепшых — беларуса Уладзіміра Барысевіча, рускага Дзмітрыя Піскунова, башкіра Рашата Альмухамедава, армяніна Валерыя Аванесава і многіх іншых пасланцоў братніх рэспублік, якія прыехалі на камбінат вялікай хіміі.

На будаўніцтва новага заводскага комплексу абсталёванне паступае з Таліна і Хабараўска, Волгарада і Благовешчанска, Новачаркаска і многіх іншых гарадоў, а нафтапрадукты, галоўным чынам выдатны поліэтылен, камбінат адпраўляе ў Літву, Узбекістан, на Украіну, у Малдавію, Латвію, у многія гарады РСФСР. Павышаныя абавязальствы, якія ўзяў на сябе ў гонар 50-годдзя ўтварэння СССР калектыву камбіната, перавыконваюцца з месяца ў месяц.

Сустрэліся мы і з працаўнікамі сельскай гаспадаркі. Цудоўныя справы здзяйсняюць хлебаробы! Рэспубліка сёлетняй восенню прадала дзяржаве збожжа амаль у паўтара разы больш, чым у мінулым годзе.

...Вось такую я ўбачыў сёння Беларусь — сінявокі край бацькоўскага дзяцінства, край дужых, мужных і добрых людзей.

Калі галаўны алень пачаў хвістаць ад ветру, а Байбаас ужо зусім задыхаўся, паказалася, нарэшце, паліўнічая хацінка. Цяпер сагрэць трэба чалавечка...

Байбаас знайшоў у хацінцы ўсё неабходнае: дровы для печы, масла, рыбу, мяса, посуд — каб згатаваць ежу, аленевую шкуру — каб было на чым адпачыць. Усё гэта на выпадак бяды — па звычаю тундры.

Паклаўшы трактарыста на аленевую шкуру, Байбаас запаліў у жалезнай плурцы і набіў чайнік снегам.

Пячурка хутка раскалілася да чырвані, у хацінцы стала цёпла. Байбаас паставіў гатавацца мяса і падсеў да трактарыста, які не расплюшчываў вачэй, толькі зрэдку ціха-ціха стагнаў.

У святле свечкі Байбаас убачыў, што ён зусім малады. Байбаас не памятаў такога трактарыста на рыбзаводзе, — відаць, новы, прыехаў нядаўна.

Байбаас пачаў паць хворага з лыжкі. Павекі ў яго задрыкалі, ён расплюшчыў вочы. Байбаас урадаваўся, прапятаў яму на вуха:

— Сыноч, як ты сябе адчуваеш?

Той нічога не адказаў. З парэпанных яго вуснаў сачылася кроў. Байбаас успомніў, як лячылі раней апёкі мядзведжым лоем. Але зараз яго нідзе не дастанеш, а потым мядзведжы лой не пажожа: апёкі вельмі вялікія. У пасёлка везці трэба, у бальніцу. «Як жа я паеду заўтра? Алені зноў галодныя, — так думаў Байбаас, прыслухоўваючыся да тундры. — Дзе цяпер бацькі гэтага хлапца? Яны, напэўна, не ведаюць, што іх сын трапіў у бяду».

Раптам хворы паварушыўся.

Байбаас прыклаў вуха да яго вуснаў.

— Дзе... я?..

— У тундры. Не бойся, — адказаў Байбаас па-якуцку. І, спахапіўшыся, сказаў па-руску — Я охотник... Тундра, юрта...

— Піць...

Байбаас напайў яго чаем са шлянкі.

— Можна б, паеў? Мясца... Мясца... Кілтэп...

Балькі... Рыба...

Хлопец не адказаў.

— Як імя?

— Мі-хась...

— Мэхээс? — здзіўлена ўсклікнуў Байбаас. — Мэхээс, так?

Хлопец кінуў.

— Мэхээс! У цябе януцкае імя. Майго бацьку таксама звалі Мэхээсам. А адкуль ты?

— Беларус... Бела... рус...

— Так, так, цяпер зразумела. Значыцца, беларус... На вайне быў мой брат, вось там і ваяваў. Мэхээс, я сын Мэхээса, а ты таксама Мэхээс! — мармытаў радасна Байбаас. — Будзеш есці, Мэхээс? Ты б паеў, падсілкаваўся.

Міхась заплюшчыў вочы. Байбаас выйшаў за дзверы, набраў у анучу снегу, прыслаў да ілба Міхаса.

— Мэхээс, не бойся. Вось хутка прыціхне вецер, паедзем У нас ёсць добры лекар, вельмі харошы чалавек. Нават мёртвага вылечыць. — мармытаў Байбаас. — Не бойся, хлопца... Ён цябе вылечыць... Чуеш, Мэхээс?

Байбаас усё падкладваў у печ дровы, кіпаціў чай.

«Тундра, не трэба шумець. Чалавек зусім хворы. Тундра, ты чуеш мяне?»

Пасля паўночы вецер пачаў сціхаць. Байбаас вырашыў ехаць, не чакаючы поўнага зацішкі.

Алені Байбааса за ноч зусім не адпачылі. Другі алень нават не ўстаў, калі Байбаас выйшаў з хацінкі. Што ж, даўдзецца яго тут пакінуць.

Байбаас амаль сілком пакарміў хворага супам і сам паеў уволю.

Рэшткі згатаванага мяса і іншую ежу паклаў на паліцу. Наліў булён у бутэльку, сунуў яе за

пазуху: прыдасца ў дарозе. Адрэзаў ад бохана палавіну, аддаў аленьям.

Запрог галаўнога.

Аказваецца, тундра толькі прыціхла і цяпер зноў бушавала. Усё было гэтак жа, як учора: алень цягнуў нарту, а Байбаас штурхаў яе ззаду.

«Яшчэ кіламетраў сорак. Да вечара даедзем», — думаў Байбаас.

Калі да пасёлка заставалася кіламетраў пяць, алень параніў левую пярэдняю нагу, з раны пацякла кроў. Алень вівата паглядзеў на свайго гаспадара. Галаўнога ніколі не трэба было панукаць... Калі спыніўся, значыцца, усё. Байбаас выслабіў яго з пастромак і сам павёз нарту, налягаючы на лямку. Цяжка. Вельмі цяжка.

Алень ішоў за нартай, але ўсё болей адставаў. «Нічога, добры алень не прападзе, сам вернецца дадому. Нічога».

— Нічога, нічога, — паўтараў Байбаас і ішоў, ішоў, ішоў.

Тундра...

Снег, снег, снег. Снег у твар.

«Няпраўду кажуць, што Байбаас стары. Дайду».

Увечары ў двор бальніцы ўвайшоў, хвістаючыся, аблеплены снегам чалавек. Ён цягнуў за сабой нарту. Вакол з голасным брэхам гойсалі пасялковыя сабакі.

На шум выйшаў урач.

Наткнуўшыся, як сляды, на ганак, чалавек паказаў яму на нарту, сказаў ледзь чутна:

— Выратуйце яго!.. — і ўпаў.

Урач замгліўся — каго несеці першага: таго, хто на нарце, ці гэтага, на снезе.

Тундра — гэта двое.

Пераклаў А. МАЖЭЙКА.

ПАРТРЭТ... Яшчэ Крамской назваў гэты жанр выяўленчага мастацтва «самай кампактнай формай паказу сучаснасці ў асобе яе канкрэтных прадстаўнікоў».

Глыбокае разуменне ідэй сучаснасці немагчыма без пастаяннага пошуку, без уліку змен, якія адбываюцца ў наваколным жыцці. Шматгранны вобраз героя нашага часу патрабуе карпатлівага і паслядоўнага вывучэння і разумення яго ўнутранага свету, характару, тых рысаў, якія дазваляюць гаварыць пра яго, як пра новага чалавека новага грамадства. Можна, нават таму беларускія скульптары часцей звяртаюцца да партрэта, як да самастойнага жанру, ставячы яго разам з манументальнай пластыкай і станковай кампазіцыяй. Сёння скульптары аднадушна абвргаюць памылковы погляд на партрэт, як на «прамежны» жанр у скульптуры, як на своеасабліваю «аддушную» паміж дама «сур'ёзнымі» творамі. Больш таго, у творчасці некаторых скульптараў малодшага пакалення партрэт стаў вядучым (калі не асноўным) жанрам, у якім мастакам удаецца рэалізаваць свае ўяўленні пра наш складаны і цікавы час.

Найбольш цікавыя ў распрацоўцы вобраза сучасніка, бадай, пошукі скульптараў сярэдняга і малодшага пакалення, такіх, як А. Анікейчык, Л. Гумілеўскі, Г. Мурамцаў, С. Вакар, В. Паліччук, А. Заспіцкі, І. Міско.

Г. Мурамцаў больш здатны да аналізу верагодных, уласцівых канкрэтным чалавеку рысаў характару. Кожны з яго партрэтаў — вынік глыбокага даследавання сапраўднай сутнасці мадэлі. Герой Мурамцава жывуць складаным духоўным жыццём не «ардынарных» людзей, а надзеленых яркімі індывідуальнымі рысамі і ўласцівацямі, якія ўспрымаюцца ў той жа час як тыповыя рысы нашага сучасніка. «Партрэт беларускага кампазітара І. Лучанка», «Суддзя міжнароднай катэгорыі Б. Шчарбак» — у кожным з іх скульптар распрацоўвае зусім розныя грані вобраза, і ў той жа час у іх прысутнічае тая «характэрнасць», якая вызначае чалавека сённяшняга дня.

Пошукі кампазіцыйнай выразнасці, якія вядзе скульптар Л. Гумілеўскі ў радзе апошніх работ, знаходзяць паслядоўнае ўвасабленне і ў партрэтным жанры. У яго «Партрэце актрысы А. Бендавай» прыцягвае кампазіцыйнае рашэнне эмацыянальна-складанага вобраза.

Аднак, на мой погляд, партрэтная творчасць гэтага мастака — толькі «перакідны мост» ад канкрэтных вобразаў да больш глыбокіх і складаных пошукаў у станковай кампазіцыі. Праблема

свадосін фігур у прастору, узаемазалежнасць скульптурных аб'ёмаў, пластычная «сумашчальнасць» звязаных лагічна, але расчлянёных у прастору фігур — усё гэта знаходзіць у творчасці Л. Гумілеўскага даволі пераканаўчае пацвярджэнне ва ўжо створаных ім кампазіцыях — «Партызаны» (трыпціх), «Партызанская сям'я» і інш.

Больш падрабязнага разбо-

сваіх магчымасцяў матэрыялу, як дрэва. У апошніх работах — «Партрэце Пімена Панчанкі», «Партрэце У. Караткевіча», «Партрэце Бацькі Міная» — гэта асабліва прыкметна.

Цікавыя, на мой погляд, і пошукі ў скульптурным партрэце мастака У. Хмызнікава.

Асабліваці яго пластычнага стылю найбольш паспяхова ўвасоблены ў «Партрэце К. П. Арлоўскага».

Да вырашаных у плане «характарнага партрэта» можна аднесці, на маю думку, партрэт В. К. Бялыніцкага-Бірулі, створаны З. Азгурам.

Своеасаблівы твар слаўтага майстра вылеплены з усімі падрабязнасцямі добра знаёмага скульптару аб'екта. З. Азгур заклапочаны дакладнай перадачай своеасаблівых рысаў твару партрэтнага, шчыра паглынёны багаццем форм твару ста-

рыстыка гістарычнай асобы, але і ацэнка яе гістарычнай ролі. Сам аб'ект не выпадкова выбіраецца мастаком. Ён павінен несці ў сабе вядомую долю абавулення пэўных бакоў той эпохі, яе перадавак прагрэсіўных традыцый.

Найбольш пераканаўчае ў гэтым сэнсе рашэнне — работа П. Белавусава «У. І. Ленін». Гэты партрэт не толькі вялікая творчая ўдача самога скульптара, але і, на мой погляд, адзін з досыць значных твораў ва ўсёй беларускай партрэтнай пластыцы апошніх гадоў.

У работах беларускія скульптары-партрэтнысты ў апошнія гады даволі часта звяртаюцца да адлюстравання рамантыкі рэвалюцыйных гадоў, героікі барацьбы з фашысцкімі захопнікамі. Стаў ужо своеасаблівай традыцыяй і зварот партрэтныстаў да вобразаў беларускай інтэлігенцыі, да людзей, сярод якіх мастакі знаходзяць багатыя па ўнутранаму зместу і цікавыя па тыпажы вобразы. Заручышыся веданнем мадэлі, мастакі часта ствараюць глыбокія вобразы вядомых людзей рэспублікі — дзеячоў літаратуры, мастацтва, навукі. Але, на жаль, з доволі шырокага спісу партрэтаў, створаных сёння, няпроста вылучыць яркія і пераканаўчыя рашэнні вобраза сучаснага рабочага. Гэта тым больш дзіўна, што вялікія змены, якія адбываюцца ў абліччы сучаснага перадавога рабочага, відавочныя. Партрэтнысты даволі часта карыстаюцца старымі ўяўленнямі пра людзей вытворчасці — вобразы іх трактуюцца абстрактна, у агрубленых формах, у аднастайных кампазіцыях.

Універсальны характар выставкі «СССР — наша Радзіма» адкрыў перад нашымі мастакамі самую шырокую магчымасць для увасаблення ва ўсёх відах і жанрах мастацтва актуальных тэм мінулага і сучаснага нашай краіны. У лепшых работах партрэтныстаў ясна праглядаецца імкненне да абавулення лепшых рысаў і якасцей савецкіх людзей.

Я засяродзіў тут увагу на здабытках скульптурнага партрэта ў нашай рэспубліцы. Гэтыя здабыткі дазваляюць спадзявацца, што неўзабаве ў партрэтным жанры мы станем сведкамі яшчэ больш пераканальных, больш важкіх здзяйсненняў нашых майстроў рэзца.

Э. ПЕТЭРСОН.

ЧАС І ЛЮДЗІ

ПРА ЖАНР ПАРТРЭТА У СКУЛЬПТУРЫ

П. БЕЛАВУСАЎ. У. І. Ленін.

С. ВАКАР. Партрэт героя грамадзянскай вайны Г. Гаі.

А. ЗАСПІЦКІ. Партрэт Ф. Э. Дзяржынскага (фрагмент).

ру, на мой погляд, заслугоўвае партрэтную творчасць С. Вакара, скульптара, які шмат і сур'ёзна працаваў пераважна ў жанры партрэта.

«Партрэт А. Мядзведзя» — адна з апошніх работ С. Вакара, у якой скульптар пасля доволі удалых работ у гістарычным плане вяртаецца да вобраза сучасніка.

С. Вакар адмаўляецца ад «спакуслівых» знешніх элементаў характарыстыкі спартсмена. У кампазіцыі партрэта ён наўмысна пакідае толькі галаву мадэлі, рэзка «адсякаючы» магутныя грудзі і плечы, падкрэсліваючы тым самым іх другараднасць у характарыстыцы вобраза.

Наогул С. Вакар, як партрэтныст, у апошнія гады дэманструе доволі стабільнае прафесійна-нальнае майстэрства. Упэўнена і паспяхова рэалізуе ў вобразах сучаснікаў і ў гістарычных партрэтах лепшыя дасягненні беларускай партрэтнай пластыкі. Прыемна адзначаць, што гэты мастак адносіцца да ліку тых патрабавальных да сябе скульптараў, якія рэдка паказваюць свае творы ў гіпсе, справядліва лічычы, што твор скульптуры павінен быць даведзены да завяршэння ў матэрыяле.

Асабліва прыкметныя поспехі С. Вакара ў асабленні такога прыгожага і разнастайнага ў

У гэтай рабоце скульптар імкнецца расказаць пра лёс чалавека, на долю якога выпала шмат цяжкіх выпрабаванняў. Тут, мне здаецца, і трэба шукаць ключ да ўспрыняцця вобраза Арлоўскага. Партрэт уяўляе сабой паўфігуру з умоўна намечанымі формамі рук і элементаў адзення. Скульптар лепіць завершаныя, некалькі залішне загладжаныя формы галавы і твару Арлоўскага — яны ўспрымаюцца як пластычны акцэнт, як псіхалагічны вузел, які ўтрымлівае ўвагу глядача.

Мяркуючы па некалькіх работах партрэтнага жанру, паказаных на апошніх выстаўках скульптарам І. Міско, іх аўтар распачынае энергічныя пошукі новага, не ўласцівага яму раней падыходу да партрэтнага. Развітаўшыся з раннімі вопытамі, звязанымі з вытворчай тэматыкай, перахварэўшы «лірычны перыяд», І. Міско ў сучасны момант не толькі «памыняў» свайго героя, але і прыкметна актывізаваў пошукі новых пластычных сродкаў для яго характарыстыкі. Уласціва яму раней мяккае мадэліроўка скульптурных аб'ёмаў, разлічаная на спакойную ігру святла і ценю, змянілася рэзкай, кантраснай лепкай, наўмыслым агрубленнем форм.

рога мастака. Ён падрабязна ўзнаўляе сістэму маршчын, з цікавасцю прасочвае выгіб броваў, форму павекаў, памайтэрстку лепіць вялікія, характэрна выгнутыя вусны, арыгінальную бародку Бялыніцкага-Бірулі. Скульптар нібы імкнецца эракава ўвасобіць у абліччы гэтага чалавека выказаную ім аднойчы думку: «твар чалавека — гэта яго біяграфія». Падрабязна даследуючы яго, скульптар не ўпускае з віду ніводнай колькі-небудзь характэрнай рысачкі, пашыраючы і ўзбагачаючы, такім чынам, «інфармацыю» пра партрэтнага героя. Як партрэтныст, З. Азгур прыхільнік доўгага ўсвабовага вывучэння натуре, у аснове якога заўсёды — неспрэчны назіранні і асабістыя кантакты з мадэллю.

Можна, нават таму многія партрэтны сучаснікаў, вылепленыя З. Азгурам, здзіўляюць глядача не толькі вялікім падабенствам, але і нейкай лавышняй цікавасцю скульптара да індывідуальных асаблівасцей натуре, імкненнем як мага больш «расказаць» пра яе.

Мастацкае ўвасабленне вобразаў гістарычных асоб дае мастаку вялікія магчымасці для выказвання светапогляду і ідэалаў свайго часу. Натуральна, што ў любым такім творы важна не толькі знешняе, больш або менш дакладнае характа-

Позірк яго цёмных вачэй прывабліваў кожнага з нас унутранай добразычлівасцю і цеплынёй.

Пазней былі і іншыя сустрэчы з мастаком: ён зрабіў малюнкi да першага майго апавядання, да першай кніжкі «Твая дарога». Усё часцей і часцей з'яўляліся яго графічныя работы на старонках часопісаў «Работніца і сялянка», «Беларусь», «Вярэтка», «Вясёлка», «Неман». Працуючы ў кніжнай графіцы, Юзэф Пучынскі дапамагаў чытачу ўбачыць і зразумець вобразы многіх літаратурных герояў, створаных Якубам Коласам і Янкам Купалам, Петрусём Броўкам і Іванам Шамякіным, Піменам Панчанкам і Максімам Танкам, Аленай Васілевіч і Васілём Быкавым...

Зрэшты, не ў пераліку галоўнае. Творчы пафас мастака, у якім бы жанры ён не выступаў, — заўсёды ў грамадзянскай значнасці яго работ, у пільнай увазе да надзённых праблем часу. І тут я лаўлю сябе на думцы, а з чаго пачалося асабіста маё захапленне творчасцю мастака, якімі адметнымі рысамі прывабіла яго палітра мяне? Шчыра здзівіла мяне і парада-

вала карціна Юзэфа Пучынскага «Партызаны ў параненай Рымы Шаршнёвай». Суровыя, стомленыя твары... Смутак у вачах, але не адчай перад непераможнасцю... Руны сціскаюць зброю... Помста напаткае чужынцаў! Такімі мы бачым партызан. І яшчэ ў палатне — святло, трапяткое, трывожнае...

Таму, узіраючыся ў твары народных месціцаў, я не адразу зразумеў, адкуль яно, гэта святло-сімвал? Я толькі адчуваў, што яно суладна з маімі пачуццямі тугі і смутку па сябрах і аднагодках, што загінулі ў партызаных. Перад вачыма паўставаў імёны, вобразы. Здавалася, гэта святло жыве на палатне, працінае цябе наскрозь, абуджае боль, выклікае думкі. І не выпадкова, бо яно, гэта святло-сімвал, ішло з глыбін сэрца мастака, які на свае вочы пачынаў і спазнаў, што такое вайна, з усімі яе жахамі, з усімі яе стратамі.

Дзе гэта адбылося? У Віцебску, дзе Юзэф Пучынскі юнаком упершыню ўбачыў чорную хмару варожых «юнкераў», што бамбілі горад, ці мо ў акапах Сталінграда, калі камандаваў кулямётным узводам, ці мо ў шпіталі, калі перад вачыма была толькі ноч?..

ВІСНИК БЭЛАРУСЬКАГО МАСТАЦТВА

ПАЛІТРА

РОЗДУМУ

ЗАХАПЛЕННЯ

Ю. ПУЧЫНСКАМУ—50

...І зараз, праз чвэрць стагоддзя, дакладна памятаю сваю першую сустрэчу з Юзэфам Пучынскім. Адбылася яна ў рэдакцыі планерскай газеты «Зорька», дзе ў той час супрацоўнічаў мастак.

Помніца, на рэдакцыйнай планерцы ішла гаворка аб афармлен-

ні газеты. Юзэф, з уласцівым яго характару імпульсам, выступаў натхнёна, гарача. Гаварыў наконт таго, што кожны малюнак у газеце, няхай самы маленькі, самы нязначны на першы погляд, павінен быць зразумелым для ўсіх, павінен быць выкананы ў абсалютна рэалістычным плане.

СВЯТА НА ВУЛІЦЫ ЛЕНІНА

У дарэвалюцыйным Мазыры вуліца Пакроўская асвятлялася газавымі лямпамі, была замощана бульжнікам. Тут не было ніводнага добраабудынку. А цяпер на вуліцы Леніна (былой Пакроўскай) — музычная школа і фабрыка мастацкіх вырабаў, палітэхнікум і школа-інтэрнат, аддзяленне сувязі і гасцініца. Тут жывуць вядомыя людзі горада, — Героі Сацыялістычнай Працы, знатныя нафтавікі, заслужаныя ўрачы, настаўнікі, удзельнікі грамадзянскай і Вялікай Айчыннай вайны, ударнікі камуністычнай працы.

Нядаўна адбылося свята гэтай вуліцы. Пад гукі маршу, з букетамі кветак жыхары вуліцы Леніна накіраваліся да помніка Ільічу, ватым усклалі вянок ля помніка В. Харужай.

Закончылася свята, якое было прысвечана 50-годдзю ўтварэння СССР, у гарадскім Палацы культуры. Тут былі паказаны выстаўкі прыкладнага і дэкаратыўнага мастацтва, самадзейных артысты далі канцэрт.

Л. БРЫСКМАН.

З НЕВЫЧЭРПНАЙ КРЫНІЦЫ

Музыку кампазітараў усіх народаў Савецкага Саюза вывучаюць і выконваюць студэнты і выпускнікі Беларускай Дзяржаўнай кансерваторыі імя Луначарскага. Нядаўна тут з поспехам прайшлі канцэрты, прысвечаныя мастацтвам рэспублік Сярэдняй Азіі, Малдавіі, Украіны, Прыбалтыкі і Закаўказзя. Амаль усе кафедры

праводзяць конкурсы, прысвечаныя 50-годдзю ўтварэння СССР. На высьокім прафесійным узроўні адбыліся канцэрты вакалістаў, у праграму якіх уваходзілі класічныя і сучасныя творы кампазітараў рэспублік.

Цікава складзены рэпертуар на кафедрах народных інструментаў і фартэпіяна.

Адначасова з музыкальнымі вечарамі праходзяць творчыя сустрэчы студэнтаў з розных гарадоў нашай краіны. Праведзена тэматычная канферэнцыя навуковага таварыства аб дзясяцігоддзях саветскай музычнай культуры за пільдзесят год. Асабліва ўмястоўнымі былі наведаныя і даследаваны студэнтаў і педагогаў аб дзясяцігоддзях беларускіх кампазітараў.

Л. ІВАШКОУ.

НАД ПЛОШЧАМІ КАЎНАСА

На некалькі дзён каўнаскае званы трэці раз абвясцілі аб пачатку традыцыйнага міжрэспубліканскага конкурсу аб'яднаных хораў вышэйшых навучальных устаноў. У трэці раз адправілася на конкурс харавая капэла БДУ імя У. І. Леніна.

Плошча Леніна. Тут выстраіліся ў роўную шарэнгу ўсе ўдзельнікі свята, прыйшлі жыхары горада. Як і раней, калектывы пачынаюць ускладаць кветкі ля падножжа помніка Леніну.

А праз колькі гадзін адбылося ўрачыстае адкрыццё конкурсу. Старшыня аргкамісіі, рэктар Каўнаскага педагагічнага інстытута прафесар М. Марцінавіч сказаў: «У нашай краіне, знітанай адзінай сям'ёй, жыве мноства нацыянальнасцей, і вельмі прыемна, што на свяце хораў мы можам пазнаёміцца з мастацтвам нашых сяброў».

Калі вядомыя музыкантаўцы Літвы

занялі свае месцы за сталом журы, на сцэну падняліся студэнты Вільнюскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Капсунаса, затым акадэмічны хор Куйбышаўскага авіяцыйнага інстытута імя Каралёва. З цеплынёй успрынялі слухачы літоўскую народную песню «Узыходзячая зорка» ў апрацоўцы М. Чурленіса, сучасныя нацыянальныя песні.

З нецярпеннем чакалі мы сваіх. Вось, нарэшце, і лям! Прыгожае чырвонае адзенне дзяўчат, строгія чорныя касцюмы юнакоў хараша глядзеліся з залы. Цішыня. Юрый Францавіч Шутовіч, галоўны дырыжор капэлы, ўзмахнуў рукою, і палілася беларуская народная песня... Уважліва слухалі літоўцы «Песню арагага», «Песню дружбы» І. Лучанка, народную песню «О-ю-ля-лю». Зачараваў слухачоў і саліст Іван Краснадубскі.

М. ХАМЕЦ.

Прафесар Вільнюскай кансерваторыі Конрад Каляцкас сярод беларускіх студэнтаў.

ІМЧЫЦЬ БЛАКІТНЫ АЎТОБУС...

У многіх кутках рэспублікі можна убачыць гэты блакітны поретні аўтобусік. Кожную раніцу ён адпраўляецца ў дарогу. Адрас рэйса — клубная сцэна або сцэна кінаатэатра... (Ён аб'ездзіў ужо ўсе раёны Віцебскай і Гродзенскай абласцей, цяпер гастралюе на Гомельшчыне). Гэты аўтобус «вязе» новае эстраднае прадстаўленне кінаагляд «Любоў мая — ніно» (сцэнарый Д. Місіна, С. Сімарова, рэжысёр В. Рубінчына).

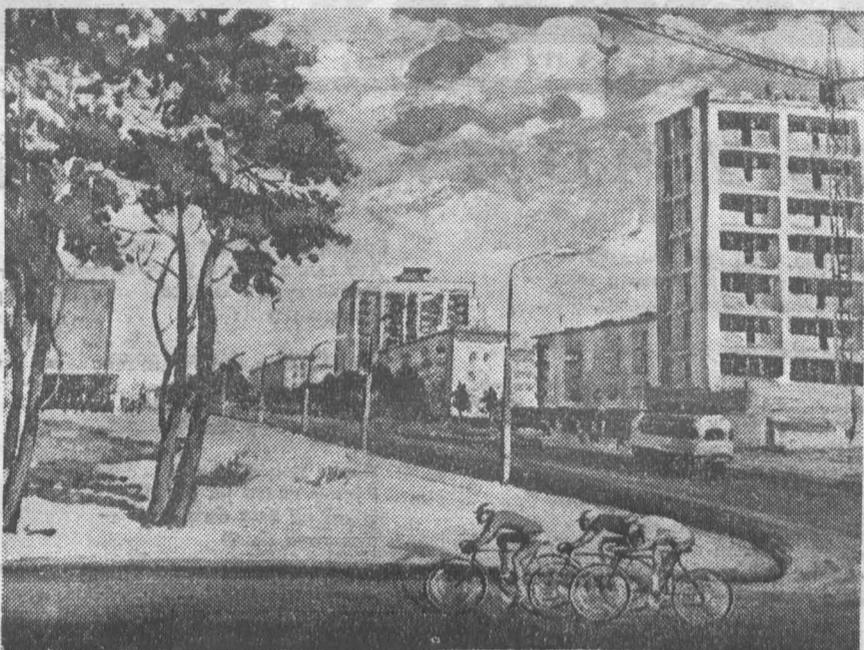
Амаль паўтары гадзіны працягваецца не зусім звычайны кінавечар — спяваў ніно і эстрады. Канферанс артыста Сімарова лёгкі і натуральна ўводзіць глядачоў у атмасферу фільмаў, ад «Жартоўнай вуліцы» Чарлі Чапліна, «Браннасца Пацімкіна» С. Аляксандрава і «Всёлых рабаў» Г. Аляксандрава да лепшых фільмаў, што створаны нядаўна — «Няўлоўныя мсціўцы», «9 дзён аднаго года», «Твой сучаснік», «Беларускі ваззал» і г. д.

Канферанс суправаджае ўрыўкі з фільмаў жартульным словам, маленькай інтэрмедыйяй, падводзіць глядачоў да наступных кінакадраў. Ажываюць старонкі гісторыі савецкага кіно, і глядач то ўсімхаецца разам з героямі геніяльнага Чапліна, то перажывае цяжкія блакадныя ленынградскія дні, то напружана ўглядаецца ў мужны твар камуніста Губанова або слухае ўжо добра знаёмыя песню з «Беларускага ваззала».

Прыцягваюць увагу ў гэтым канцэрте і дасціпны жарт вядучага, неласрэднасць, якія ствараюць уражанне, нібыта аніцёр чытае не загадзя падрыхтаваны тэкст, а імправізуе тут жа, на сцэне.

Агляд-канцэрт прысвечана 50-годдзю ўтварэння СССР.

Імчыцца аўтобусік па дарогах рэспублікі. Аўтобусік — агітатар, прапагандыст савецкага кіно...

ГОМЕЛЬШЧЫНА МАСТАЦКАЯ

Да слаўнага 50-годдзя ўтварэння СССР актыўна падрыхтаваліся мастакі ўсіх абласцей нашай рэспублікі. Прайшлі абласныя мастацкія выстаўкі, якія паказалі пэўны рост майстэрства жывапісцаў, скульптараў, графікаў Брэста, Віцебска, Магілёва, Гродна, Гомеля.

Ад прафесійных мастакоў не адстаюць і самадзейныя. Так, напрыклад, на Гомельскай абласной выстаўцы самадзейнага вышэйшага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва, прысвечанай 50-годдзю ўтварэння СССР, было паказана каля чатырохсот п'яцідзесяці твораў. Сто п'яцідзесяць аўтараў экспаніраваліся на выстаўцы.

Гэтыя здымкі зроблены фотакарэспандэнтам БЕЛТА Ч. Мезніным на Гомельскай выстаўцы. Ён сфатаграфаву наведвальнікаў, якія разглядаюць экспазіцыю; і зрабіў рэпрадукцыі асобных твораў. У тым ліку — пейзажа В. Юшпраха «Светлагорскі сёння» (масла) і разьбы па дрэве В. Патэра «Рыбакі».

Не ведаю. Магчыма, гэта і вельмі асабістае, але вобраз трывожнага водсвету пажару вайны і ўсяго таго жахлівага, што ляна нясе чалавеку, мне здаецца, прысутнічае і ў многіх іншых работах мастака. Водсвет ваеннага ліхалецця бацьцка мне і ў яго шматлікіх графічных серыях, па-майстэрску пабудаваных на кантрастах смерці, разбурэння, жыцця. Гэта такія яго работы, як «Мір, наб жыць», «Да святла», «Англіійскія матывы», «Блакада»...

Тэма барацьбы за мір увасоблена і ў вельмі лаканічным па кампазіцыі, дасканалым палатне «Пам'яць». На многія, напэўна, ведаюць, што правобразам жанчыны на кургане, што ў цэнтры гэтай націны, з'явіўся партрэт простае беларускай сялянкі, маці пяці загінуўшых партызан, які мастак напісаў у час адной са сваіх шматлікіх творчых камандзіровак па рэспубліцы.

Роздум Юзефа Пучынскага над складанымі праблемамі жыцця і часу, яго шчырае і глыбокае захапленне сучаснасцю — цэнтральныя матывы творчасці таленавітага мастака. Яго цікавіць унутра-

ны свет сённяшняга хлебараба і ўсмішка дзіцяці, ён пільна ўзраецца ў прыроду роднага краю і не можа прайсці абыхвавам да яе характа. Варта пабачыць яго лірычныя пейзажы, скажам, такія, як «Восень чырвонай», «Нёман», «Зімушка», «Нарачанскі матыў», альбо перагартаць альбом каляровых лінаграфюр «Віцебск», і зразумееш, што тут не простая сузіральнасць прыгажосці роднага краю, не простае захапленне працоўным рытмам сучаснасці, — гэта захапленне веліччу імклівых нашых падзей, характава якіх і іх значнасць мастак дапамагае адчуць кожнаму з нас. Гэта не толькі заснежаныя хаты роднай Юзефа Пучынскаму Уздзеншчыны, не проста бераг Нёмана, дзе ён у дзяцінстве лётаў з хлопцамі-аднагодкамі баса-нож, і не звычайны блакіт неба, засмужаны просенню, альбо стужка шашы пад ім. Гэта яго, Юзефа Пучынскага, радзіма, родная наша Беларусь, перад прыгажосцю якой стаіць здзіўлена-зачараваны мастак, і якой шчодро аддае ўвесь свой талент, усю сваю палітру.

Георгій ШЫЛОВІЧ.

У сёлетнім юбілейным годзе нашу шаснацатую старонку мы асабліва часта і з вялікім задавальненнем прадастаўлялі сябрам-гумарыстам з братніх рэспублік. Урэшце рэшт, як вы самі ўпэўніліся, смяюцца на ўсіх мовах аднолькава весела і жыццярэадасна!

Сёння зноў мы прымаем дарогіх гасцей — з Расіі, Украіны, Татарыі і Арменіі... Просім шанавання, любіць і... усміхацца.

Юрый БЛАГАУ
Расія

БЕГ С ПЕРАШКОДАМІ

Бег карысны для людзей,
І таму рашыў я смела,
Бегаць па гадзіне ў дзень,
Каб не так тлусцела цела.
Толькі я свой бег пачаў,
Як для жартаў ёсць прычына.
Хтось крычыць: «Пераключай
Хуткасць першую, хлапчына!»
Рэжуць жартам без нажа:
— Адпачні! Прыляж на траўку!
— Малайчына, не зважай!
— Націскай на ўсе застаўкі!
Толькі бабушка мой прэстыж
Бараніць рашыла, зрэшты:
«Без бяды не пабяжыш,
Пэўна, здарылася нешта».
Я да жартаў не прывык,
Прыбаўляю крок па кругу.
Раптам нейкі жартаўнік
Закрычаў: «Лаві зладзюгу!»
Цэлы крос улёг за мной
[Чалавек, відаць, за трыста].
Завяршылі фініш свой
Мы ў міліцыі ўрачыста.
Але як там ні было,
Хоць не лёгка давалася,
Ды затое тры кіло
Скінуў я на гэтым «кросе».
Пераклаў Міхась СКРЫПКА.

З АРМЯНСКАГА НАРОДНАГА ГУМАРУ

- Мыш спыталі, чаму яна такая маленькая. «Кошкі баюся», — адказала мыш.
- Вярблюда спыталі, чаму ў яго шыя крывая. «А што ў мяне роўнае?» — адказаў вярблюд.
- Жабу спыталі, чаму яна кокае. «Голас у мяне такі», — адказала жаба.
- Рыбу спыталі, што новага ў моры. «Новага шмат, ды рот мой повен вады», — адказала рыба.
- Варону спыталі, што самае прыгожае. «Маё птушаня», — адказала варона.
- Сядзіць сабака пад стогам і дзівіцца: «Вось які ад мяне цень».
- Стаіць певень на стразе і дзівіцца: «Як гэта мяне хата трымае».
- Сказала рыба суседцы: «Слухай, пасунься». — «Куды сунуцца», — адказала суседка, — абедзве мы на патэльні».
- «Вось скаплю цябе за бараду і пачну цягаць па свеце», — сказаў адзін. — «Дурань, дык і ты ж са мною будзеш», — адказаў другі.
- Скардзілася дрэва на сякеру. «А з чаго ў мяне тапарышча?» — сказала сякера.
- Папучалі ваўка, а ён: «Хутэй, авечкі ідуць».
- Паклікалі асла на вясельле, а ён: «Відаць, няма каму ваду цягаць».
- Вінішавала ліса курыцу, а яна: «Дзякуй, толькі адыйдзі ад куранят».

Пераклаў Марцін КОЗЫКІ.

Іван НЕМІРОВІЧ

«ОСЬ У ЧОМУ РІЧ...»

Сустрэча з кнігай сябра заўсёды радуе. Асабліва, калі гэта кніга сатыры і гумару. Надаўна такую кнігу прыслаў мне ўкраінскі пісьменнік Іван Неміровіч. З радасцю прачытаў у ёй і гумарыстычныя вершы беларускіх паэтаў у яго перакладзе.

Прапаную перакладзеныя мною два вершы са зборніка Івана Неміровіча «Ось у чому річ!».

Генадзь КЛЯУКО.

КАШТОЎНЫ ПАЧЫН

Не меў паэт за творы
Ні славы, ні пахвал,
І крытыкі ўсе хорам
Збівалі напавал.

Паэт рашыў: даволі!
Не хлеб—адно асцё!
З людзьмі я лепш у полі
Паглыблюся ў жыццё.

Там больш надзейны фактар —
Працоўны пот і спеў!
...І вось паэт на трактар
Араць загоны сеў.

Бязмежом вабіць ніва,
Сама ралля пяе...

Паэт — усім на дзіва —
Тры нормы выдае!

Заўсёды ў працы першы.
Хвала і слава — ёсць.
Аб ім складаюць вершы,
Яго партрэты скрозь.

Ляціць хвала па краі
Праз рэчкі і масты...
Арз ён і гукіае:
— Гэй, творчыя браты!

Мне сорам, як успомню:
Сябе я мучыў самі..
раць бы ўжо даўно мне,
я, дурны, пісаў!

— Што вы, што вы?! Я пажартаваў!
— А я—не!

(З часопіса «Перець»).

Вахіт МАНАСЫПАЎ

З БЛАКНОТА

З татарскім пісьменнікам Вахітам Манасыпамым я асабіста не сустрэнаўся. Але добра ведаю яго творчасць, бо ён мой калега — таксама працуе ў часопісе сатыры і гумару, толькі ў татарскім — «Чалян». Часцей за ўсё там ён і змяшчае свае кароткія, але трапныя, я б назваў іх, «міні-навелы». Некаторыя з іх я прапаную ў сваім перакладзе нашым беларускім чытачам.

Валянцін ЗУБ

НЕ БАЙКА

— Зніміце мяне! — прасіў ён, — і тады справы ў вас пойдуць на лад. Яго не знімали.

— Ну, памяркуйце самі,—настойваў ён,—якая ад мяне карысць. Баласт я нікому не патрэбны.

Яго не слухалі.
— Мяне ўсе праклінаюць! — Даказваў ён. — Кпяць, смяюцца... Мне горка і балюча.

Ад яго адмахваліся.
— У вас няма сумлення... Мне сорамна за вас!

І замок нарэшце знялі. І сапраўды,

справы адразу пайшлі на лад. Клуб напоўніўся людзьмі.

ВУЧЭННЕ — СВЯТЛО

Гэтым летам гасцяваў я на вёсцы. І проста здзівіўся: якія там людзі чытаюць кніжкі!

— Ін-тра-заль-ная рэ-вак-цы-на-цыя, — ледзьве адолеў я па складах назву тоўстага фаліянта, які несла бабулька пад пахай.

Услед за бабулькай з'явіўся старэнькі дзядок, які нёс у адной руцэ бітон з газай, а ў другой—кнігу «Кандэцы да фартэпіннага канцэрта (соль-мажор)».

І перада мной замільгацелі: «Этанная рэдрэсацыя».

«Формальдэгіды».

«Адамандінома».

Я падышоў са сваім бітонам да ваколіцы, дзе каля запрэжанай фурманкі стаяў прадавец газы.

— Што? Газы? — спытаў ён. — Можна наліць. Толькі ты, дарагуша, спачатку кнігу выберы.

І ён паказаў на скрыню, поўную кніг.

— Мне газа патрэбна, а не кнігі, — заўпарціўся я.

— Ну, як хочаш...—сказаў прадавец і адставіў убок мой бітон. — Сядзі ў цемры.

— Дарэмна, сыноч, упарціўся,—

Браткі, не трацце ж часу!
Хто там з хваста ў чарзе —
Мяняй хутчэй Пегаса
На трактар ХТЗ!

Вам будучь слава, грошы
І прэміі ўвесь час,
Адзенне, дом харошы...
Ні гукі — у адказ.

Паэта заклік марны
Растаў дзесь на раллі...
Ніхто не быў бяздарны —
Усе геніі былі!

СТРАШНАЯ ПОМСТА

Народнапесенны жарт з літаратурным ухілам

«Два ведмеді,
два ведмеді
Горох молотили...»
(Українская народная песня).

Ой у полі вецер вые,
Даспявае проса...
Два крытыкі, два крытыкі
Малацілі прозу.

Ой у полі тры таполі
Гнуцца пад вятрамі...
Два крытыкі, два крытыкі
Лупцавалі драму.

Ой у полі за гарою
Злосна вецер свішча...
Два крытыкі, два крытыкі
Паэзію нішчаць.

Ой казак — не маладзіца,
А певень — не кура!
...На крытыкаў узнялася
Уся літаратура.

Паўзе хмара з-за ліману,
Сыпле дожджык шэры.
Ой з тых крытыкаў ляцелі
Толькі пух ды пер'е.

Закувала зязюлька
Рана на пагосце...
Засталіся ад крытыкаў
Толькі скура й коці.

Туман ярам, туман ярам,
Туман даліною...
Ой у полі дзве магілы
Зараслі травою...

заўважыла пажылая жанчына,—і толькі чалавека глявіш. Скажы дзякуй, што нашу вёску не абмінуў.

Адыходзячы ад фурманкі з поўным бітонам у адной руцэ і «Коксакіміяй» у другой, я ў каторы раз пераканаўся, што «вучэнне—святло, а невучэнне—цэпра». У літаральным і пераносным сэнсе.

...І НА НАГАХ НЕ СТАЦЬ

Начальнік упраўлення сыпаў гром і маланкі:

— Палюбуецца на гэтага галубочка! Ён жа п'яны! На нагах ледзь стаіць! Ганьба! Да якога часу гэта будзе працітвацца?

Дырэктар фабрыкі стаяў і разгублена лыпаў вачыма:

— Вінаваты... Недагледзелі... Выправім...

— Колькі разоў вы ўжо абяцалі выправіць... І ніяк не выпраўляеце... Папярэджаю, яшчэ раз такое здарыцца — звольню! А зараз прэч яго адгэтуль! Каб і вочы мае не бачылі такога вырадка!

Два здаравенныя хлопцы падхапілі вырадка і пацягнулі яго на склад бракаванай мэблі. Гэта быў дзевяноста першы стол фабрыкі «Крывыя ножкі».

Па тэхнічных умовах унутраныя восем старонак газеты друкуюцца і выпускаюцца асобна ад васьмі знешніх. Атрымаўшы або набыўшы газету, укладзіце ўнутраныя аркушы ў знешнія.

«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і прэзлення Саюза пісателёў БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня
выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Адрас рэдакцыі: 220600. ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, выдавецтва — 33-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Х. Д. ЖЫЧКА.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. Ц. БАЖКО
(намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, Ю. П. ГРЫГОР'ЕЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Л. Я. ПРОКША, Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.